

आर्ट हाऊसिंग फायनान्स (इंडिया)
लिमिटेड

तुमच्या ग्राहकाला जाणून घ्या [केवायसी] आणि अँटी मनी लाँडरिंग [एएमएल]
उपाय धोरण

(सुधारणा 15 मार्च 2024 पासून प्रभावी)

सामग्री

अ.क्र	तपशील	पृष्ठक्र.
1	प्रस्तावना	4
2	अध्याय - I उपयुक्तता आणि व्याख्या	5-12
3	अध्याय- II सामान्य	13-14
4	अध्याय-III ग्राहक स्वीकृती धोरण	15
5	अध्याय-IV जोखमीचे वर्गीकरण आणि व्यवस्थापन	16-17
6	अध्याय-V ग्राहक ओळख प्रक्रिया (सीआयपी)	18
7	अध्याय- ६ कस्टमर ड्यू डिलिजेन्स (सीडीडी) प्रक्रिया: भाग१-व्यक्तीच्या बाबतीत कस्टमर ड्यू डिलिजेन्स (सीडीडी) प्रक्रिया	19-23
	भाग२-एकल मालकीच्या फर्मसाठी सीडीडी उपाय	23-24
	भाग३-कायदेशीर संस्थांसाठी सीडीडीउपाय	24-26
	भाग४-लाभार्थी मालकाची ओळख	26
	भाग५- अस्तित्वात असणारे ड्यु डिलिजन	26-29
	भाग६- वर्धित आणि सरलीकृत ड्यू डिलिजेन्स प्रक्रिया	29-32
8	अध्याय-७ रेकॉर्ड व्यवस्थापन	33-34
9	अध्याय-८ फायनान्शियल इंटेलिजेन्स युनिटला - भारत आवश्यक अहवाल देणे -	34
10	अध्याय-९ आंतरराष्ट्रीय करारांतर्गत आवश्यकता/दायित्व	35-39
11	अध्याय-१० इतर निर्देश	40-46

12	परिशिष्ट १ डिजिटल केवायसी प्रक्रिया	47-48
13	परिशिष्ट २ अतिरिक्त केवायसी दस्तऐवजांची यादी जी कमी जोखमीच्या श्रेणीतील ग्राहकांसाठी विचारात घेतली जाऊ शकते	49-51
14	परिशिष्ट ३ सीटीआर/ एसटीआर व्यवहारांची सचित्र यादी	52-53

आर्ट हाऊसिंग फायनान्स (इंडिया) लिमिटेड

नो युवर कस्टमर [केवायसी] आणि
अॅटी मनी लॉडरिंग (एएमएल) उपाय धोरण
(सुधारित)

1. प्रस्तावना

आर्ट हाऊसिंग फायनान्स (इंडिया) लिमिटेड (एचएफएल) ही कंपनी २०१३ मध्ये स्थापन करण्यात आली आणि नॅशनल हाऊसिंग बँक (एनएचबी) मध्ये नोंदणीकृत करण्यात आली. कंपनीने एनएचबीच्या आवश्यकतेनुसार केवायसी आणि एएमएल धोरण (धोरण) स्वीकारले आहे, तसेच कंपनीच्या संचालक मंडळाच्या मान्यतेने या धोरणात वेळोवेळी सुधारणा आणि दुरुस्त्या केल्या आहेत.

हे धोरण सुरुवातीला सर्वोत्तम कॉर्पोरेट पद्धतींचा एक भाग म्हणून एनएचबीने नो युवर कस्टमर (केवायसी) मार्गदर्शक तत्त्वे आणि अॅटी-मनी लॉडरिंग मानकांनुसार जारी केलेल्या अधिसूचनेनुसार तयार केले होते.

पुढे संचालक मंडळाने ५ सप्टेंबर २०२३ रोजी झालेल्या त्यांच्या बैठकीत धोरणाचे प पुनरावलोकन केले आहे

आणि त्यात सुधारणा केल्यानंतर त्यास सुधारणा रीतसर मान्यता दिली आहे. केवायसीवरील मास्टर डायरेक्शन (एमडी) मध्ये सुधारणा करण्यासंदर्भात ४ मे २०२३ रोजीच्या परिपत्रक क्रमांक आरबीआय/२०२१-२२/३५ डीओआर एएमएल आरइसी क्रमांक १५/१४.०१.००१/२०२१-२२ मध्ये अद्यतनित केले आहे

पुढे, प्रिव्हेन्शन ऑफ मनी लॉडरिंग कायदा, २००२ आणि प्रिव्हेन्शन ऑफ मनी लॉडरिंग (रेकॉर्ड्सची देखभाल) नियम, २००५ (वेळोवेळी सुधारित केल्यानुसार) भारत सरकारने अधिसूचित केलेल्या तरतुदीनुसार, खाते-आधारित संबंध प्रस्थापित करून किंवा अन्यथा व्यवहार करून असो, कंपनीने विशिष्ट ग्राहक ओळख प्रक्रियेचे पालन करणे आणि त्यांच्या व्यवहारांचे निरीक्षण करणे आवश्यक आहे

एचएफएल प्रिव्हेन्शन ऑफ मनी लॉडरिंग कायदा, २००२ आणि प्रिव्हेन्शन ऑफ मनी लॉडरिंग (रेकॉर्ड्सची देखभाल) नियम, २००५ मधील तरतुदी लागू करण्यासाठी आणि वेळोवेळी सुधारित केल्यानुसार, अंमलबजावणी करण्यासाठी पावले उचलेल. अशाप्रकारे, हे धोरण ग्राहकांना आणि त्यांचे आर्थिक व्यवहार अधिक चांगल्या प्रकारे जाणून/समजून घेण्यासाठी तयार केले गेले आहे, ज्यामुळे कंपनीला त्याचे जोखीम विवेकीपणे व्यवस्थापित करण्यात मदत होईल आणि गुन्हेगारी घटकांकडून मनी लॉडरिंग क्रियाकलापांसाठी त्यांचा वापर टाळता येईल.

हे धोरण आता रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया (आरबीआय) द्वारे परिपत्रक क्रमांक मास्टर डायरेक्शन डीबीआर एएमएल बीसी नं०८१/१४.०१.००१/२०१५-१६ द्वारे ४ मे २०२३ रोजी अपडेट केलेल्या नवीनतम सुधारणांनुसार बदलले जात आहे. हे धोरण आता रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया (आरबीआय) द्वारे परिपत्रक क्रमांक मास्टर डायरेक्शन डीबीआर एएमएल बीसी क्रमांक ८१/१४.०१.००१/२०१५-१६४ मे २०२३ रोजी अद्यतनित केलेल्या नवीनतम सुधारणांनुसार सुधारित केले जात आहे. आपले ग्राहक जाणून घ्या (केवायसी) मार्गदर्शक तत्त्वे, २०१६ ("केवायसी /सूचनांवरील मास्टर मार्गदर्शक तत्त्वे") वरील आरबीआय मास्टर मार्गदर्शक तत्त्वांच्या वरील तरतुदीनुसार आवश्यक अद्यतने करण्यासाठी ज्यामध्ये अशा दुरुस्तीच्या अनुषंगाने जारी केलेल्या ऑपरेशनल निर्देशांचा देखील समावेश आहे. हे धोरण बोर्डाच्या मान्यतेच्या तारखेपासून तात्काळ लागू होईल.

अध्याय - १उपयुक्तता आणि व्याख्या

2. धोरणाची लागू क्षमता

हे धोरण आरबीआयच्या प्रमुख सूचनांनुसार तयार केले गेले आहे आणि कंपनीच्या विद्यमान कामकाजाच्या अनुषंगाने शक्य तितक्या प्रमाणात कंपनीला लागू आहे.

3. व्याख्या / परिभाषा

धोरणाच्या उद्देशाने, संदर्भानुसार अन्यथा आवश्यक असल्याशिवाय, येथे दिलेल्या अटींचा अर्थ प्रिव्हेन्शन ऑफ मनी लाँडरिंग (रेकॉर्ड्सची देखभाल) नियम, २००५ मध्ये प्रिव्हेन्शन ऑफ मनी लाँडरिंग ऍक्ट, २००२ मध्ये त्यांना नेमून दिलेला आहे. उदाहरणार्थ, या धोरणाच्या संदर्भात, खालील अटींचे विहित अर्थ असतील (निर्देश, कायदा आणि नियमांच्या तरतुदींच्या अधीन):

- i. आधार (आर्थिक आणि इतर अनुदानांचे लक्षित वितरण, लाभ आणि सेवा) अधिनियम, २०१६ (२०१६चा १८) च्या कलम २च्या खंड (अ) मध्ये "आधार क्रमांक" चा अर्थ असा असेल;
- ii. "कायदा" आणि "नियम" म्हणजे प्रिव्हेन्शन ऑफ मनी-लाँडरिंग कायदा, २००२ आणि प्रिव्हेन्शन ऑफ मनी-लाँडरिंग (रेकॉर्ड्सची देखभाल) नियम, २००५ आणि त्यात सुधारणा.
- iii. आधार प्रमाणीकरणाच्या संदर्भात, "प्रमाणीकरण" म्हणजे आधार (आर्थिक आणि इतर अनुदानांचे लक्षित वितरण, लाभ आणि सेवा) कायदा, २०१६च्या कलम २च्या उप-कलम (c) अंतर्गत परिभाषित प्रक्रिया.
- iv. लाभार्थी मालक (बीओ):-

- a. जेथे ग्राहक एक कंपनी आहे, लाभार्थी मालक ही नैसर्गिक व्यक्ती आहे जी, एकट्याने किंवा एकत्रितपणे कार्य करते, किंवा एक किंवा अधिक न्यायिक व्यक्तींद्वारे, नियंत्रित मालकीचे हित धारण करते किंवा इतर माध्यमांद्वारे नियंत्रण ठेवते.

स्पष्टीकरण- या पोटकलमच्या हेतूसाठी

"मालकीचे स्वारस्य नियंत्रित करणे" म्हणजे कंपनीच्या १० टक्क्यांहून अधिक शेअर्स किंवा भांडवल किंवा नफ्यावर मालकी/हक्क असणे.

1. "नियंत्रण" मध्ये बहुसंख्य संचालकांची नियुक्ती करण्याचा किंवा व्यवस्थापन किंवा धोरणात्मक निर्णयांवर नियंत्रण ठेवण्याचा अधिकार समाविष्ट असेल, ज्यामध्ये त्यांचे शेअरहोल्डिंग किंवा व्यवस्थापन अधिकार किंवा भागधारकांचे करार किंवा मतदान करार यांचा समावेश असेल.
- b. जेथे क्लायंट भागीदारी फर्म आहे, लाभार्थी मालक नैसर्गिक व्यक्ती आहे, जो एकट्याने किंवा एकत्रितपणे कार्य करतो, किंवा एक किंवा अधिक न्यायिक व्यक्तींद्वारे, भागीदारीच्या १५ टक्क्यांहून अधिक भांडवल किंवा नफ्याचा मालक/हक्क असतो.
- c. जेथे ग्राहक ही एक असंघटित असोसिएशन किंवा व्यक्तींची संस्था आहे, लाभार्थी मालक नैसर्गिक व्यक्ती आहे, जो एकट्याने किंवा एकत्र काम करत असला तरीही, किंवा एक किंवा अधिक न्यायिक व्यक्तींद्वारे, १५% पेक्षा जास्त मालकी / हक्क आहे.

स्पष्टीकरण: 'व्यक्तीमध्ये' या संज्ञेत समाजाचाही समावेश होतो. जेथे वरील (अ), (ब) किंवा (क) अंतर्गत कोणतीही नैसर्गिक व्यक्ती ओळखली जात नाही, तेथे लाभार्थी मालक ही संबंधित नैसर्गिक व्यक्ती असते जी वरिष्ठ व्यवस्थापकीय अधिकारी पदावर असते.

- d. जेथे ग्राहक हा ट्रस्ट असेल, तर लाभार्थी मालकाच्या ओळखीमध्ये ट्रस्टची अधिकृत व्यक्ती, विश्वस्त, ट्रस्टमध्ये १०% किंवा त्याहून अधिक स्वारस्य असलेले लाभार्थी आणि नियंत्रण किंवा मालकीच्या साखळीद्वारे ट्रस्टवर

अंतिम प्रभावी नियंत्रण असलेली कोणतीही इतर नैसर्गिक व्यक्ती.

- v. "प्रमाणित प्रत" - कंपनीने प्रमाणित केलेली प्रत मिळवणेचा अर्थ असा होईल की जेथे ऑफलाइन पडताळणी करता येत नाही, आधार क्रमांकाचा पुरावा किंवा ग्राहकाने सबमिट केलेल्या अधिकृतपणे वैध दस्तऐवजाची मूळदस्तऐवजाशी तुलना करून आणि तरतुदीनुसार कंपनीच्या अधिकृत अधिकाऱ्याने प्रत प्रमाणित करून प्रविष्ट करणेचे या अधिनियमात समाविष्ट आहे.

परंतु अनिवासी भारतीय (एनआरआय) आणि भारतीय वंशाच्या व्यक्तींच्या (पीआयओ) बाबतीत, वैकल्पिकरित्या, मूळ प्रमाणित प्रत फारिन एक्स्चेंज मॅनेजमेंट (डिपॉझिट) रेग्युलेशन, २०१६मध्ये परिभाषित केल्यानुसार खालीलपैकी कोणत्याही एकाद्वारे प्रमाणित केली जाऊ शकते:

- भारतात नोंदणीकृत शेड्युल्ड कमर्शियल बँकांच्या परदेशातील शाखांचे अधिकृत अधिकारी,
  - परदेशी बँकांच्या ज्या शाखांशी भारतीय बँकांचे संबंध आहेत,
  - परदेशातील नोटरी पब्लिक,
  - न्यायालयाचे न्यायदंडाधिकारी,
  - न्यायाधीश,
  - अनिवासी ग्राहक ज्या देशात राहतात त्या देशातील भारतीय दूतावास/वाणिज्य दूतावास.
- vi. "सेंट्रल केवायसी रेकॉर्ड्स रजिस्ट्री" (सीकेवायसीआर) म्हणजे ग्राहकाचे केवायसी रेकॉर्ड डिजिटल स्वरूपात प्राप्त करण्यासाठी, संग्रहित करण्यासाठी, सुरक्षित करण्यासाठी आणि पुनर्प्राप्त करण्यासाठी नियमांच्या नियम २(१) अंतर्गत परिभाषित केलेली संस्था.
- vii. "नामनिर्देशित संचालक" म्हणजे पिएमएल कायदा आणि नियमांच्या प्रकरण IV अंतर्गत लादलेल्या दायित्वांचे संपूर्ण पालन सुनिश्चित करण्यासाठी कंपनीने नामनिर्देशित केलेली व्यक्ती ही व्यवस्थापकीय संचालक किंवा संचालक मंडळाद्वारे अधिकृत पूर्णवेळ संचालक असेल.
स्पष्टीकरण - या विभागाच्या उद्देशाने, "व्यवस्थापकीय संचालक" आणि "संपूर्ण-वेळ संचालक" या शब्दांचा कंपनी कायदा, २०१३मध्ये त्यांना नेमून दिलेल्या अर्थासारखाच अर्थ असेल.
- viii. "डिजिटल केवायसी" म्हणजे अधिनियमातील तरतुदीनुसार, कंपनीच्या अधिकृत अधिकाऱ्याकडून ऑफलाइन पडताळणी करता येत नाही अशा ठिकाणच्या अक्षांश आणि रेखांशासह ग्राहकाचे आणि अधिकृतपणे वैध दस्तऐवज किंवा आधार ताब्यात असल्याचा पुरावा याचे थेट छायाचित्र कॅप्चर करणे.
- ix. "डिजिटल स्वाक्षरी" चा अर्थ माहिती तंत्रज्ञान कायदा, २००० (२१चा २०००) च्या कलम (२) च्या उपकलम(१) च्या खंड (p) मध्ये त्याला नेमून दिलेला समान अर्थ असेल.
- x. "समतुल्य ई-दस्तऐवज" म्हणजे दस्तऐवजाचे इलेक्ट्रॉनिक समतुल्य, जे माहिती तंत्रज्ञान (डिजिटल लॉकर सुविधा प्रदान करणाऱ्या मध्यस्थांकडून माहितीचे संरक्षण आणि ठेवण)नियम २०१६ च्या नियम ९ नुसार ग्राहकाच्या डिजिटल लॉकर खात्यावर जारी केलेल्या दस्तऐवजांसह त्याच्या वैध डिजिटल स्वाक्षरीसह अशा दस्तऐवज जारी करणाऱ्या अधिकाऱ्याद्वारे जारी केले जाते.
- xi. "समूह" - "समूह" या शब्दाचा अर्थ आयकर कायदा, १९६१ (१९६१चा ४३) च्या कलम २८६च्या उप-कलम (९) च्या खंड (e) मध्ये त्याला नेमून दिलेला समान अर्थ असेल.
- xii. "नो युवर क्लायंट (केवायसी) आयडेंटिफायर" म्हणजे सेंट्रल केवायसी रेकॉर्ड रजिस्ट्रीद्वारे ग्राहकाला दिलेला अनन्य क्रमांक किंवा कोड.
- xiii. "नॉन-प्रॉफिट ऑर्गनायझेशन" (एनपीओ) म्हणजे प्राप्तिकर कायदा, १९६१ (१९६१ चा ४३) च्या कलम २ च्या खंड (१५) मध्ये निर्दिष्ट धार्मिक किंवा धर्मादाय हेतूसाठी स्थापन केलेली कोणतीही एक किंवा संस्था जी सोसायटी नोंदणी कायदा, १८६० किंवा तत्सम राज्य कायद्यांतर्गत ट्रस्ट किंवा सोसायटी म्हणून नोंदणीकृत आहे किंवा कंपनी कायदा, २०१३ (२०१३चा १८) च्या कलम ८ अंतर्गत नोंदणीकृत कंपनी आहे.

xiv. "अधिकृतपणे वैध दस्तऐवज" (ओव्हीडी) म्हणजे पासपोर्ट, ड्रायव्हिंग लायसन्स, आधार क्रमांक ताब्यात असल्याचा पुरावा, भारत निवडणूक आयोगाने जारी केलेले मतदार ओळखपत्र, नरेगा द्वारे जारी केलेले जॉब कार्ड राज्य सरकारच्या अधिकाऱ्याने रीतसर स्वाक्षरी केलेले आणि राष्ट्रीय लोकसंख्या नोंदवहीद्वारे जारी केलेले पत्र ज्यामध्ये नाव आणि पत्ता असा तपशील समाविष्ट असतो.

जर का,

a. जर ग्राहकाने ओव्हीडी स्वरूपात आधार क्रमांकाचा ताबा असल्याचा पुरावा सादर केला तर तो भारतीय विशिष्ट ओळख प्राधिकरणाने जारी केलेल्या फॉर्ममध्ये सादर करू शकतो.

b. जेथे ग्राहकाने सबमिट केलेल्या ओव्हीडी मध्ये अद्ययावत पत्ता नसतो, तेव्हा खालील कागदपत्रे किंवा त्याच्या समतुल्य ई-कागदपत्रांना पत्त्याच्या पुराव्याच्या मर्यादित हेतूसाठी ओव्हीडी मानले जाईल:-

i. कोणत्याही सेवा प्रदात्याचे दोन महिन्यांपेक्षा जास्त जुने नसलेले युटिलिटी बिल (वीज, टेलिफोन, पोस्ट-पेड मोबाईल फोन, पाइपड गॅस, पाणी बिल);

ii. मालमत्ता किंवा महानगरपालिकेची कर पावती;

iii. सरकारी विभाग किंवा सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांद्वारे निवृत्त कर्मचाऱ्यांना जारी केलेले पेन्शन किंवा फॅमिली पेन्शन पेमेंट ऑर्डर (पीपीओ), जर त्यात पत्ता असेल तर;

iv. राज्य सरकार किंवा केंद्र सरकारचे विभाग, वैधानिक किंवा नियामक संस्था, सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम, अनुसूचित व्यावसायिक बँका, वित्तीय संस्था आणि सूचीबद्ध कंपन्या आणि अधिकृत निवास वाटप करणाऱ्या अशा नियोक्त्यांसोबत रजा आणि परवाना कराराद्वारे जारी केलेले नियोक्त्याकडून निवास वाटपाचे पत्र.

c. उपरोक्त 'बी' मध्ये निर्दिष्ट केलेले कागदपत्रे सबमिट केल्यापासून तीन महिन्यांच्या कालावधीत ग्राहकाने वर्तमान पत्त्यासह ओव्हीडी सबमिट करणे आवश्यक आहे.

d. जेथे परदेशी नागरिकाने सादर केलेल्या ओव्हीडी मध्ये पत्ता दिलेला नसतो, अशा परिस्थितीत परदेशी अधिकारक्षेत्रातील सरकारी विभागांनी जारी केलेली कागदपत्रे आणि भारतातील परदेशी दूतावास किंवा मिशनने जारी केलेले पत्र पत्त्याचा पुरावा म्हणून स्वीकारले जातील.

स्पष्टीकरण: या कलमाच्या उद्देशाने, एखाद्या दस्तऐवजाच्या इश्यूनंतर नावात बदल झाला असला तरीही तो ओव्हीडीमानला जाईल, जर तो विवाह प्रमाणपत्राद्वारे समर्थित असेल. असे नाव बदलण्याचे संकेत देणारी राजपत्र अधिसूचना राज्य सरकारने जारी केली आहे.

xv. "ऑफलाइन पडताळणी" ला आधार (आर्थिक आणि इतर अनुदानांचे लक्षित वितरण, लाभ आणि सेवा) अधिनियम, २०१६ (१८चा २०१६) च्या कलम २च्या खंड (पीए) मध्ये नेमून दिलेल्या अर्थाचा समान अर्थ असेल.

xvi. "व्यक्ती" चा अर्थ कायद्यात त्याला नेमून दिलेला आहे आणि त्यात समाविष्ट आहे

a. एखादी व्यक्ती,

b. हिंदू अविभक्त कुटुंब,

c. एक कंपनी,

d. एक फर्म

e. व्यक्तींची संघटना किंवा व्यक्तींची एक संस्था, अंतर्भूत असो किंवा नसो

f. प्रत्येक कृत्रिम न्यायप्रविष्ट व्यक्ती, वरीलपैकी कोणत्याही एका व्यक्तीमध्ये न येता (a ते e), आणि

g. वरीलपैकी कोणत्याही व्यक्तीच्या मालकीची किंवा नियंत्रित असलेली कोणतीही एजन्सी, कार्यालय किंवा शाखा (a ते f).

xvii. "मुख्य अधिकारी" (प्रिन्सिपल ऑफिसर) म्हणजे कंपनीने नामनिर्देशित केलेला अधिकारी, जो नियमांच्या नियम ८नुसार माहिती प्रदान करण्यासाठी जबाबदार आहे.

xviii. संशयास्पद व्यवहार याचा अर्थ खाली परिभाषित केल्याप्रमाणे "व्यवहार" म्हणजे सद्भावनेने वागणाऱ्या व्यक्तीसाठी रोखीने किंवा अन्य पद्धतीने केलेला व्यवहार:

- a. संशयाचे वाजवी कारण निर्माण करतेत्यामध्ये कायद्याच्या अनुसूचीमध्ये निर्दिष्ट केलेल्या गुन्हाची रक्कम समाविष्ट असू शकते, यात मूल्य काहीही असो; किंवा
- b. असामान्य किंवा अवास्तव गुंतागुंतीच्या परिस्थितीत बनवलेले दिसते; किंवा
- c. आर्थिक तर्क किंवा प्रामाणिक हेतू नसल्याचे दिसून येते; किंवा
- d. यामुळे दहशतवादाशी संबंधित क्रियाकलापांना वित्तपुरवठा करणे समाविष्ट असू शकते या संशयाला जागा मिळते.

स्पष्टीकरण: दहशतवादाशी संबंधित क्रियाकलापांना वित्तपुरवठा करण्याशी संबंधित व्यवहारयामध्ये दहशतवाद, दहशतवादी कारवाया किंवा कोणत्याही दहशतवादी, दहशतवादी संघटना किंवा दहशतवादाला वित्तपुरवठा करणाऱ्या किंवा दहशतवादाला वित्तपुरवठा करण्याचा प्रयत्न करणाऱ्यांशी संबंधित किंवा संबंधित असल्याचा संशय असलेल्या व्यवहारांचा समावेश होतो.

xix. 'स्मॉल अकाउंट' म्हणजे पीएमएलआर नियम २००५ च्या उप-नियम (५) नुसार उघडलेले बचत खाते. लहान खात्याच्या ऑपरेशनचे तपशील आणि अशा खात्यासाठी वापरण्यात येणारी नियंत्रणे आरबीआय मास्टर इंस्ट्रक्शन्सच्या कलम २३मध्ये निर्दिष्ट केली आहेत.

xx. "व्यवहार" म्हणजे खरेदी, विक्री, कर्ज, गहाण, भेटवस्तू, हस्तांतरण, वितरण किंवा त्याची व्यवस्था आणि त्यात समाविष्ट आहे:

- a. खाते उघडणे;

- b. रोख किंवा चेक, पेमेंट ऑर्डर किंवा इतर साधनांद्वारे किंवा इलेक्ट्रॉनिक किंवा इतर गैर-भौतिक माध्यमांद्वारे कोणत्याही चलनात निधी जमा करणे, काढणे, बदलणे किंवा हस्तांतरित करणे;
- c. सेफ्टी डिपॉझिट बॉक्सचा वापर किंवा इतर कोणत्याही प्रकारच्या सुरक्षित ठेवीचा वापर;
- d. कोणत्याही विश्वासार्ह संबंधात प्रवेश करणे;
- e. कोणत्याही कराराच्या किंवा इतर कायदेशीर दायित्वाच्या संदर्भात पूर्ण किंवा अंशतः दिलेले किंवा प्राप्त झालेले कोणतेही पेमेंट; किंवा
- f. कायदेशीर व्यक्ती किंवा कायदेशीर व्यवस्था स्थापन किंवा तयार करणे.

xxi. "व्हिडिओ आधारित ग्राहक ओळख प्रक्रिया (व्ही-सीआयपी)": याचा अर्थ कंपनीच्या अधिकृत अधिकाऱ्याद्वारे चेहर्यावरील ओळख आणि योग्य करून ग्राहक ओळखण्याची पर्यायी पद्धत सीडीडी उद्देशासाठी आवश्यक ओळख माहिती मिळविण्यासाठी ग्राहकाशी निर्बाध, सुरक्षित, थेट, माहिती-संमती आधारित दृकश्राव्य संवाद साधून, आणि स्वतंत्र पडताळणीद्वारे आणि प्रक्रियेचे ऑडिट ट्रेल राखून ग्राहकाने दिलेल्या माहितीची सत्यता तपासणे. विहित मानकांचे आणि कार्यपद्धतींचे पालन करणाऱ्या अशा प्रक्रियांना मास्टर डायरेक्शनच्या उद्देशाने समोरासमोर सीआयपी च्या बरोबरीने मानले जाईल.
केवायसी वरील मुख्य मार्गदर्शक तत्वांमध्ये त्यांना दिलेला अर्थ असलेल्या शब्दांचा, संदर्भ अन्यथा आवश्यक असल्याशिवाय, खाली दिलेला अर्थ असेल:

- i. "सामान्य अहवाल मानके" (सीआरएस) म्हणजे करविषयक बाबींमधील परस्पर प्रशासकीय सहाय्यावरील अधिवेशनाच्या अनुच्छेद ६ नुसार माहितीच्या स्वयंचलित देवाणघेवाणीसाठी स्वाक्षरी केलेल्या बहुपक्षीय करारांच्या अंमलबजावणीसाठी विहित केलेले अहवाल मानके आहेत.
- ii. "ग्राहक" म्हणजे कंपनीसोबत आर्थिक व्यवहार किंवा उपक्रमात गुंतलेली व्यक्ती आणि यामध्ये त्या व्यक्तीचा समावेश आहे ज्याच्या वतीने व्यवहार किंवा क्रियाकलापात सामील असलेली व्यक्ती कार्य करत आहे
- iii. "वॉक-इन कस्टमर" म्हणजे कंपनीशी खाते-आधारित संबंध नसलेली, परंतु कंपनीसोबत व्यवहार करणारी व्यक्ती.
- iv. "कस्टमर ड्यू डिलिजेन्स (सीडीडी)" म्हणजे ग्राहक आणि लाभार्थी मालक यांची ओळख आणि पडताळणी करणे.
- v. "ग्राहक ओळख" म्हणजे सीडीडीची प्रक्रिया स्वीकारणे.
- vi. "एफएटीसीए" (FATCA) म्हणजे युनायटेड स्टेट्स ऑफ अमेरिका (यूएसए) चा फॉरेन अकाउंट टॅक्स कंप्लायन्स अॅक्ट, ज्यामध्ये इतर गौणी बरोबरच, यूएस करदात्यांनी किंवा यूएस करदात्यांना भरीव मालकी स्वारस्य असलेल्या परदेशी संस्थांकडे असलेल्या आर्थिक खात्यांचा अहवाल देणे परदेशी वित्तीय संस्थांना आवश्यक आहे.
- vii. "आयजीए" म्हणजे आंतरराष्ट्रीय कर अनुपालन सुधारण्यासाठी आणि युएसएच्या एफएटीसीएची अंमलबजावणी करण्यासाठी भारत आणि युनायटेड स्टेट्स ऑफ अमेरिका यांच्यातील आंतर-सरकारी करार.
- viii. "केवायसी टेम्पलेट्स" म्हणजे व्यक्ती आणि कायदेशीर संस्थांसाठी केवायसी डेटाचे संकलन आणि सीकेवायसी आरला अहवाल देणे सुलभ करण्यासाठी डिझाइन केलेले टेम्पलेट्स.
- ix. ".नॉन-फेस-टू-फेस ग्राहक" म्हणजे ते ग्राहक जे कंपनीच्या शाखा/कार्यालयांना भेट न देता किंवा कंपनीच्या अधिकाऱ्यांना भेटल्याशिवाय कर्ज खाती उघडतात.
- x. "ऑन-गोइंग ड्यू डिलिजेन्स" म्हणजे कर्ज खात्यांमधील व्यवहारांचे नियमित निरीक्षण करणे, ते ग्राहकांच्या प्रोफाइल आणि निधीच्या स्रोताशी सुसंगत आहेत याची खात्री करणे.
- xi. "नियतकालिक अद्यतन" म्हणजे सीडीडी प्रक्रियेअंतर्गत संकलित केलेले दस्तऐवज, डेटा किंवा माहिती रिझर्व्ह

बँकेने विहित केलेल्या ठराविक कालावधीत विद्यमान रेकॉर्डचे पुनरावलोकन करून अद्यतनित आणि प्रासंगिक ठेवली जाईल याची खात्री करण्यासाठी उचलली जाणारी पावले..

xii. "शेल बँक" म्हणजे ज्या देशात त्याची कोणतीही भौतिक उपस्थिती नाही आणि कोणत्याही नियमन केलेल्या वित्तीय गटाशी संबंधित नसलेली बँक समाविष्ट आहे.

xiii. "वायर ट्रान्सफर" म्हणजे प्रत्यक्षपणे किंवा हस्तांतरणाच्या मालिकेद्वारे केलेला व्यवहार, एखाद्या मूळ व्यक्तीच्या वतीने (नैसर्गिक आणि कायदेशीर दोन्ही) इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांद्वारे बँकेद्वारे लाभार्थी व्यक्तीला बँकेत निधी उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीकोनातून, आणि कंपनी केवायसी वरील मास्टर मार्गदर्शक तत्वांच्या पॅरा ६४नुसार अनुपालन सुनिश्चित करेल.

xiv. "देशांतर्गत आणि क्रॉस-बॉर्डर वायर ट्रान्सफर": जेव्हा प्रवर्तक बँक आणि लाभार्थी बँक एकच व्यक्ती किंवा एकाच देशात स्थित भिन्न व्यक्ती असतात, असा व्यवहार हा देशांतर्गत वायर ट्रान्सफर असतो आणि जर 'ओरिजिनेटर बँक' किंवा 'लाभार्थी बँक' वेगवेगळ्या देशांमध्ये स्थित असेल तर असा व्यवहार क्रॉस-बॉर्डर वायर ट्रान्सफर असतो.

xv. "व्हिडिओ आधारित ग्राहक ओळख प्रक्रिया (व्ही-सीआयपी):सीडीडी उद्देशासाठी आवश्यक ओळख माहिती मिळविण्यासाठी ग्राहकाशी अखंड, सुरक्षित, थेट, माहिती-संमती आधारित ऑडिओ-व्हिड्युअल संवाद साधून चेहर्यावरील ओळख आणि ग्राहकाच्या योग्य परिश्रमाद्वारे ग्राहकाच्या ओळखीची पडताळणी. पर्यायी पद्धत आणि स्वतंत्र पडताळणीद्वारे आणि प्रक्रियेचे ऑडिट ट्रेल राखून ग्राहकाने दिलेल्या माहितीची सत्यता पडताळून पहा.या मास्टर डायरेक्शनच्या उद्देशाने, विहित मानकांचे आणि कार्यपद्धतीचे पालन करणाऱ्या अशा प्रक्रियांना समोरासमोर सीआयपी च्या समतुल्य मानले जाईल.

xvi. "वायर ट्रान्सफर" संबंधित व्याख्या:

- बँक ट्रान्सफर: बँक ट्रान्सफर हे एक ट्रान्सफर असते ज्यामध्ये एकाच वित्तीय संस्थांना पाठवल्या जाणाऱ्या एकाहून अधिक वैयक्तिक वायर ट्रान्सफरचा समावेश असतो परंतु ते वेगवेगळ्या व्यक्तींसाठी असू शकते किंवा असू शकत नाही.
- लाभार्थी: लाभार्थी म्हणजे नैसर्गिक किंवा कायदेशीर व्यक्ती किंवा विनंती केलेल्या वायर हस्तांतरणाचा प्राप्तकर्ता म्हणून प्रवर्तकाने ओळखलेली कायदेशीर व्यवस्था.
- लाभार्थी आर.ई.हे आरबीआय द्वारे नियमन केलेल्या वित्तीय संस्थेला संदर्भित करते, जी ऑर्डर देणाऱ्या वित्तीय संस्थेकडून थेट किंवा मध्यस्थ कंपनीकडून वायर ट्रान्सफर प्राप्त करते आणि लाभार्थ्यांना निधी उपलब्ध करून देते.
- कव्हर पेमेंट: कव्हर पेमेंट हे वायर ट्रान्सफरचा संदर्भ देते जे ऑर्डर देणाऱ्या वित्तीय संस्थेने थेट लाभार्थी वित्तीय संस्थेला पाठवलेला पेमेंट मेसेज ऑर्डर देणाऱ्या वित्तीय संस्थेकडून लाभार्थी वित्तीय संस्थेला एक किंवा अधिक मध्यस्थ वित्तीय संस्थांद्वारे निधी सूचना (कव्हर) च्या रूटिंगसह एकत्रित करते.
- क्रॉस बॉर्डर वायर ट्रान्सफर: क्रॉस-बॉर्डर वायर ट्रान्सफर म्हणजे कोणत्याही वायर ट्रान्सफरचा संदर्भ आहे जेथे ऑर्डर देणारी वित्तीय संस्था आणि लाभार्थी वित्तीय संस्था वेगवेगळ्या देशांमध्ये स्थित आहेत. हा शब्द वायर ट्रान्सफरच्या कोणत्याही मालिकेचा संदर्भ देतो ज्यामध्ये कमीत कमी एक वित्तीय संस्था वेगळ्या देशात स्थित आहे.
- देशांतर्गत वायर ट्रान्सफर: देशांतर्गत वायर ट्रान्सफर म्हणजे कोणत्याही वायर ट्रान्सफरचा संदर्भ आहे जेथे ऑर्डर देणारी वित्तीय संस्था आणि लाभार्थी वित्तीय संस्था भारतात स्थित आहेत. म्हणून, ही संज्ञा, वायर ट्रान्सफरच्या कोणत्याही साखळीला संदर्भित करते जी संपूर्णपणे भारताच्या सीमेमध्ये होते, जरी पेमेंट संदेश हस्तांतरित करण्यासाठी वापरली जाणारी प्रणाली दुसऱ्या देशात असली तरीही.
- आर्थिक संस्था: वायर-हस्तांतरण सूचनांच्या संदर्भात, 'वित्तीय संस्था' या शब्दाचा अर्थ वेळोवेळी सुधारल्याप्रमाणे एफएटीएफ शिफारशींमध्ये नमूद केल्याप्रमाणे असेल.

- h. मध्यस्थ आरई: मध्यस्थ आरई म्हणजे वित्तीय संस्था किंवा आरबीआय द्वारे नियमन केलेली इतर कोणतीही संस्था, जी मालिका किंवा कव्हर पेमेंट चेनमधील वायर ट्रान्सफरचे मध्यस्थ घटक हाताळते, आणि तो कंपनी आणि लाभार्थी आरई किंवा इतर कोणत्याही मध्यस्थ वित्तीय संस्थेच्या वतीने वायर ट्रान्सफर प्राप्त करतो आणि प्रसारित करतो.
- i. प्रवर्तक: प्रवर्तक म्हणजे खातेधारकाला संदर्भित करतो जो त्या खात्यातून वायर ट्रान्सफरला अधिकृत करतो किंवा जेथे कोणतेही खाते नाही, नैसर्गिक किंवा कायदेशीर व्यक्ती जी वित्तीय संस्थेला वायर ट्रान्सफर करण्याचा आदेश देते.
- j. क्रमिक पेमेंट: सीरियल पेमेंट म्हणजे देयकांच्या थेट अनुक्रमिक मालिकेचा संदर्भ आहे जेथे वायर ट्रान्सफर आणि सोबतचा पेमेंट संदेश एकाच वेळी ऑर्डर देणाऱ्या वित्तीय संस्थेकडून लाभार्थी वित्तीय संस्थेकडे थेट किंवा एक किंवा अधिक मध्यस्थ वित्तीय संस्थांद्वारे सोबतच प्रवास करतात.(उदा-संबंधित बँका).
- k. थेट प्रक्रियेद्वारे:थेट प्रक्रियेद्वारे म्हणजेच स्ट्रेट-थ्रू प्रोसेसिंग म्हणजे पेमेंट व्यवहारांचा संदर्भ आहे जे मॅन्युअल हस्तक्षेप न करता इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने केले जातात.
- l. युनिक ट्रान्झॅक्शन संदर्भ क्रमांक: अद्वितीय व्यवहार संदर्भ क्रमांक म्हणजेच युनिक ट्रान्झॅक्शन संदर्भ क्रमांकजो पेमेंट आणि सेटलमेंट सिस्टम किंवा वायर ट्रान्सफरसाठी वापरल्या जाणाऱ्या मेसेजिंग सिस्टमच्या प्रोटोकॉलनुसार पेमेंट सेवा प्रदात्याद्वारे निर्धारित अक्षरे, संख्या किंवा चिन्हांच्या संयोजनाचा संदर्भ देते.
- m. वायर ट्रान्सफर: वायर ट्रान्सफर म्हणजे लाभार्थी वित्तीय संस्थेत लाभार्थ्याला निधी उपलब्ध करून देण्याच्या उद्देशाने प्रवर्तक आणि लाभार्थी एकच व्यक्ती असली तरीही, एखाद्या वित्तीय संस्थेमार्फत इलेक्ट्रॉनिक माध्यमातून केलेले कोणतेही व्यवहार.

इतर सर्व अभिव्यक्ती, जोपर्यंत येथे परिभाषित केल्याशिवाय, त्यांना दिलेला अर्थ असेल, बँकिंग नियमन कायदा, १९४९, रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया कायदा, १९३५, मनी लाँडरिंग प्रतिबंध कायदा, २००२ अंतर्गतमनी लाँडरिंग प्रतिबंध (रेकॉर्ड्सची देखभाल) नियम, २००५, आधार (आर्थिक आणि इतर अनुदानांचे लक्षित वितरण, लाभ आणि सेवा) अधिनियम, २०१६ आणि त्याखाली केलेले नियम, कोणतीही वैधानिक सुधारणा किंवा पुनर्अधिनियम किंवा व्यावसायिक भाषेत वापरल्याप्रमाणे, परिस्थिती असेल.

अध्याय - II सर्वसाधारण

4. हे धोरण फ्रेमवर्क पीएमएलकायदा/नियमांचे पालन सुनिश्चित करण्याचा प्रयत्न करते ज्यात या संदर्भात नियामक निर्देशांचा समावेश आहे आणि मनी लॉडरिंग, दहशतवादी वित्तपुरवठा, प्रसार वित्तपुरवठा आणि इतर संबंधित जोखमींपासून उद्भवणाऱ्या धोक्यांपासून संरक्षण प्रदान करणे आवश्यक आहे.
5. वरील कायदेशीर/नियामक आवश्यकतांचे पालन सुनिश्चित करताना, एएचएफएलजोखीम चांगल्या प्रकारे व्यवस्थापित करण्यासाठी एफएटीएफ मानके आणि एफएटीएफमार्गदर्शन नोट्स लक्षात घेऊन आंतरराष्ट्रीय सर्वोत्तम पद्धतींचा अवलंब करण्याचा विचार करू शकते.

धोरणामध्ये खालील चार मुख्य घटकांचा समावेश असेल:

- (a) ग्राहक स्वीकार धोरण;
- (b) जोखमीचे वर्गीकरण आणि व्यवस्थापन;
- (c) ग्राहक ओळख प्रक्रिया (सीआयपी); आणि
- (d) व्यवहारांचे निरीक्षण

6. कंपनीद्वारे मनी लॉडरिंग आणि दहशतवादी वित्तपुरवठा जोखमीचे मूल्यांकन

- (a) ग्राहक, देश किंवा भौगोलिक क्षेत्र, उत्पादने, सेवा, व्यवहार किंवा वितरण चॅनेल इत्यादींमधील तुमचे मनी लॉडरिंग आणि दहशतवादी वित्तपुरवठा जोखीम कमी करण्यासाठी कंपनी वेळोवेळी 'मनी लॉडरिंग (एमएल) आणि टेररिस्ट फायनान्सिंग (टीएफ) रिस्क असेसमेंट' ओळखण्यासाठी, मूल्यांकन करण्यासाठी आणि प्रभावी उपाययोजना करेल..

एकूण जोखीम पातळी आणि अंमलात आणल्या जाणाऱ्या योग्य पातळी आणि कमी करण्याचे प्रकार निर्धारित करण्यापूर्वी मूल्यांकन प्रक्रियेने सर्व संबंधित जोखीम घटकांचा विचार केला पाहिजे. अंतर्गत जोखीम मूल्यमापन तयार करताना, कंपनी संपूर्ण क्षेत्र-विशिष्ट असुरक्षा, जर असेल तर, ज्या नियामक/पर्यवेक्षक वेळोवेळी कंपनीसोबत शेअर करू शकतात, त्याची दखल घेतली जाईल.

- (b) कंपनीद्वारे जोखीम मूल्यांकनाचे योग्यरित्या दस्तऐवजीकरण केले जाईल आणि कंपनीचे स्वरूप, आकार, भौगोलिक उपस्थिती, क्रियाकलाप/संरचना इत्यादींची जटिलता यांच्या प्रमाणात असेल. शिवाय, जोखीम मूल्यमापनाची नियतकालिकता कंपनीच्या मंडळाद्वारे जोखीम मूल्यांकनाच्या परिणामानुसार निर्धारित केली जाईल. तथापि, त्याचे किमान वार्षिक पुनरावलोकन केले गेले पाहिजे. उच्च जोखीम असलेल्या ग्राहकांसाठी जोखीम मूल्यांकन, जर असेल तर, सहामाही आधारावर केला जाईल.

- c) या अभ्यासाचा परिणाम बोर्ड किंवा बोर्डाच्या काही समितीसमोर ठेवला जाईल ज्यांना या संदर्भात अधिकार देण्यात आले आहेत आणि ते सक्षम अधिकारी आणि स्वयं-नियामक संस्थांना उपलब्ध असले पाहिजेत.

- d) कंपनीने ओळखलेल्या धोकांची कमतरता आणि व्यवस्थापनासाठी ती कंपनीने एक धोकांकित प्रणाली (आरबीए) लागू करेल, आणि सोयीसवरील प्रशासनप्रमाणित धोरणे, नियंत्रणे आणि पद्धतींसह त्याच्यात मंजूर नियम असतील. येणाऱ्या वेळेस कंपनीने नियंत्रणांच्या अंमलबजावती नियंत्रण करेल आणि ते आवश्यक असल्यास त्यांचा सुधारणा करेल.

7. पदनिर्देशित संचालक

- (a) "पदनिर्देशित संचालक" म्हणजे पीएमएल कायदा आणि नियमांच्या अध्याय IV अंतर्गत कंपनीने लादलेल्या दायित्वांचे संपूर्ण पालन सुनिश्चित करण्यासाठी मंडळाद्वारे नियुक्त केलेली आणि नामनिर्देशित केलेली व्यक्ती. कंपनीने या धोरणांतर्गत व्यवस्थापकीय संचालक/मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना त्यांचे "पदनिर्देशित संचालक" म्हणून नियुक्त केले आहे आणि ते एनएचबी/आरबीआय आणि एफआययु-आयएनडी

यांना सूचित केले आहे.

- (b) निर्देशित संचालकाचे नाव, पद आणि पत्ता, पूर्वी सबमिट केलेल्या माहितीतील कोणत्याही बदलांसह, एनएचबी/आरबीआय आणि एफआययु-आयएनडी ला कळवले जाईल.
- (c) कोणत्याही परिस्थितीत, प्रिन्सिपल ऑफिसरला 'पदनिर्देशित संचालक' म्हणून नामनिर्देशित केले जाणार नाही.

8. मुख्याधिकारी / प्रिन्सिपल ऑफिसर

- (a) कंपनी "मुख्याधिकारी / प्रिन्सिपल ऑफिसर" ची नियुक्ती करेल. (शक्यतो जनरल मॅनेजरच्या स्तरावर किंवा कंपनीच्या सीएमडी/एमडीच्या खाली). कंपनीने या धोरणांतर्गत आपल्या कंपनी सचिवाची प्रधान अधिकारी म्हणून नियुक्ती केली आहे आणि त्याची माहिती एनएचबी/आरबीआय आणि एफआययु-आयएनडी यांना दिली आहे.
- (b) कायदे/नियमांनुसार आवश्यकतेनुसार अनुपालन सुनिश्चित करणे, व्यवहारांचे निरीक्षण करणे आणि माहितीची देवाणघेवाण आणि अहवाल देणे यासाठी मुख्याधिकारी / प्रिन्सिपल ऑफिसरजबाबदार असेल.
- (c) मुख्याधिकारी / प्रिन्सिपल ऑफिसर चे नाव, पद आणि पत्ता, पूर्वी सादर केलेल्या माहितीतील कोणत्याही बदलांसह, एनएचबी/आरबीआय आणि एफआययु-आयएनडी ला कळवले जाईल.

9. धोरणाचे अनुपालनकरणे

- (a) कंपनी या धोरणाचे पालन सुनिश्चित करेल:
  - (i) केवायसी अनुपालनाच्या उद्देशाने 'वरिष्ठ व्यवस्थापन' कोण तयार करतो हे निर्दिष्ट करणे.
  - (ii) धोरणे आणि प्रक्रियांच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी जबाबदारीचे वाटप.
  - (iii) कायदेशीर आणि नियामक आवश्यकतांसह कंपनीची धोरणे आणि कार्यपद्धतींचे पालन करण्याच्या कार्याचे स्वतंत्र मूल्यांकन.
  - (iv) केवायसी/एएमएल धोरणे आणि प्रक्रियांचे अनुपालन सत्यापित करण्यासाठी समवर्ती/अंतर्गत ऑडिट सिस्टम.
  - (v) त्रैमासिक लेखापरीक्षण नोट्स सादर करणे आणि लेखापरीक्षण समितीचे पालन.
- (b) कंपनी हे सुनिश्चित करेल की केवायसी नियमांचे पालन करण्याचे ठरवण्याचे निर्णय घेण्याचे कार्य आउटसोर्स केलेले नाही

अध्याय - III

ग्राहक स्वीकृती धोरण

- 10. कंपनीचे क्रेडिट धोरण म्हणून कंपनीने ग्राहक स्वीकृती धोरण तयार केले आहे.
- 11. ग्राहक स्वीकृती धोरणामध्ये समाविष्ट असलेल्या पैलूंच्या सामान्यतेचा पूर्वग्रह न ठेवता, एएचएफएल याची खात्री करेल की:
  - (a) कोणत्याही ग्राहकाचे कर्ज खाते निनावी किंवा बनावट/ बेनामी नावाने उघडले जात नाही.
  - (b) जेथे ग्राहकाच्या असहकारामुळे किंवा ग्राहकाने सबमिट केलेल्या कागदपत्रे/माहितीच्या अविश्वासाहतेमुळे एएचएफएल योग्य सीडीडी उपाय लागू करू शकत नाही अशा स्थितीत कोणताही ग्राहक स्वीकारला जात नाही, किंवा कर्ज खाते उघडले जात नाही.
  - (c) सीडीडी प्रक्रियेचे पालन केल्याशिवाय कोणताही व्यवहार किंवा कर्ज खाते आधारित संबंध केला जात नाही.
  - (d) केवायसी उद्देशासाठी आवश्यक असलेली अनिवार्य माहिती कर्ज खाते उघडण्याच्या वेळी आणि वेळोवेळी अपडेट करताना नमूद केली जाते.
  - (e) 'पर्यायी'/अतिरिक्त माहिती, क्रेडिट पॉलिसीनुसार कर्ज खाते उघडल्यानंतर ग्राहकाच्या स्पष्ट संमतीने मिळवले जाते.

- (f) कंपनी शाखा/यूसीआयसी स्तरावर सीडीडी प्रक्रिया राबवेल. अशा प्रकारे, जर एखाद्या कंपनीच्या विद्यमान केवायसी अनुपालन ग्राहकाला त्याच कंपनीकडून दुसरी कर्ज सुविधा मिळवायची असेल, तर नवीन सीडीडी प्रक्रियेची आवश्यकता नाही
- (g) सर्व संयुक्त अर्जदारांसाठी सीडीडी प्रक्रियेचे पालन केले जाते.
- (h) ज्या परिस्थितीत ग्राहकाला दुसऱ्या व्यक्ती/संस्थेच्या वतीने कार्य करण्याची परवानगी आहे ते स्पष्टपणे नमूद केले आहे.
- (i) ग्राहकाची ओळख आरबीआय द्वारे प्रसारित केलेल्या मंजूरी यादीमध्ये दिसणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीशी किंवा संस्थेशी जुळत नाही याची खात्री करण्यासाठी योग्य प्रणाली स्थापित करण्यात आली आहे.
- (j) आरबीआयने जारी केलेल्या कोणत्याही नकारात्मक यादीमध्ये नाव दिसणाऱ्या कोणत्याही व्यक्ती किंवा घटकाशी संबंधित असलेल्या कोणत्याही ग्राहकाने कर्ज खाते स्वीकारले किंवा उघडले जाऊ नये.
- (k) जिथे कायमस्वरूपी खाते क्रमांक (पॅन) प्राप्त केला जातो, तो जारी करणाऱ्या प्राधिकरणाच्या सत्यापन सुविधेवर सत्यापित केला जाईल.
- (l) ग्राहकाकडून समतुल्य ई-दस्तऐवज प्राप्त झाल्यास, माहिती तंत्रज्ञान कायदा, २००० (२०००चा २१) च्या तरतुदीनुसार कंपनी डिजिटल स्वाक्षरीची पडताळणी करेल.
- (m) जिथे वस्तू आणि सेवा कर (जीएसटी) तपशील उपलब्ध आहेत, जीएसटी क्रमांक जारी करणाऱ्या प्राधिकरणाच्या शोध/सत्यापन सुविधेसह सत्यापित केला जाईल.

12. ग्राहक स्वीकृती धोरणामुळे सर्वसामान्य जनतेला, विशेषतः आर्थिक किंवा सामाजिकदृष्ट्या वंचित असलेल्यांना आर्थिक आधारावर सुविधांमध्ये प्रवेश नाकारण्यात येणार नाही.

13. जिथे कंपनीला मनी लॉड्रिंग किंवा दहशतवादी वित्तपुरवठ्याचा संशय आहे आणि सीडीडी प्रक्रिया हाती घेतल्याने ग्राहकाला माहिती मिळेल असा विश्वास वाटतो, तेव्हा ती सीडीडी प्रक्रियेसह पुढे जाणार नाही आणि त्याऐवजी एफआययू-आयएनडी कडे एसटीआर दाखल करेल.

जोखमीचे वर्गीकरण आणि व्यवस्थापन

14. जोखीम वर्गीकरण आणि व्यवस्थापनासाठी, एएचएफएल कडे जोखीम-आधारित दृष्टीकोन असेल ज्यामध्ये खालील गोष्टींचा समावेश आहे.

- (a) कंपनीचे मूल्यांकन आणि जोखीम लक्षात घेऊन ग्राहकांना निम्न, मध्यम आणि उच्च जोखीम श्रेणी म्हणून वर्गीकृत केले जाईल.
- (b) **ग्राहक जोखीम वर्गीकरण:** जोखमीचे वर्गीकरण निकषांच्या आधारे केले जाईल जसे की ग्राहकाची ओळख, सामाजिक/आर्थिक स्थिती, व्यावसायिक क्रियाकलापांचे स्वरूप, आणि ग्राहकाच्या व्यवसायाबद्दल आणि त्यांचे स्थान, ग्राहक तसेच भौगोलिक एक्सपोजर, व्यवहार कव्हर करणारी उत्पादने/सेवांचा प्रकार, उत्पादने/सेवा डिलिव्हरी चॅनेल वापरतात. वितरणासाठी, केलेल्या व्यवहाराचा प्रकार - रोख, चेक/मॉनेटरी इन्स्ट्रुमेंट्स, वायर ट्रान्सफर, परकीय चलन व्यवहार इ. ग्राहक ओळखीचा विचार करताना, ओळख दस्तऐवज ऑनलाइन किंवा जारी करणाऱ्या प्राधिकरणांद्वारे ऑफर केलेल्या इतर सेवांद्वारे सत्यापित करण्याची क्षमता देखील खालीलप्रमाणे विचारात घेतली जाऊ शकते

कमी जोखिम ग्राहक:

व्यक्ती (उच्च नेट वर्थ व्यतिरिक्त) आणि संस्था ज्यांची ओळख आणि उत्पन्नाचे स्रोत सहजपणे ओळखले जाऊ शकतात आणि त्यांच्याशी व्यवहार आणि मोठ्या प्रमाणात ज्ञात प्रोफाइलशी सुसंगत यामध्ये खालील गोष्टींचा समावेश आहे

- i. वेतनभोगी कर्मचारी
- ii. स्वयंरोजगार व्यक्ती/प्रॉप फर्म
- iii. सरकारी विभाग आणि सरकारी स्वामित्वाची कंपन्यां
- iv. लिमिटेड कंपन्यां (सार्वजनिक आणि खाजगी)
- v. भागीदारी फर्म (पंजीकृत दस्तऐवज)
- vi. अनिवासी भारतीयांना रु. 25 लाख पर्यंत कर्ज ज्याची परतफेड NRO खात्याद्वारे केली जाते आणि परतफेड परदेशातून पाठवलेली असल्यास मर्यादा नाही.
- vii. सर्व कर्ज प्रकरणे रु. 25 लाख, जेथे औपचारिक उत्पन्नाशिवाय उत्पन्नाचे मूल्यांकन केले जाते पुरावा कागदपत्रे किंवा सरोगेट पद्धती वापरल्या, उदा: रोख पगारदार, उत्पन्न नसलेला पुरावा कर्ज आणि अनौपचारिक स्वयंरोजगार ग्राहक..
- viii. 25 लाख रुपये पर्यंत सर्व ठेवणी
- ix. गृहिणी
- x. काम करत नाही.

केवायसीचे पुनर्मूल्यांकन: केवायसीचे पुनर्मूल्यांकन: या श्रेणी अंतर्गत केवायसीचे पुनर्मूल्यांकन आणि बदल झाल्यास, अद्यतन हे कर्जाच्या उत्पत्तीपासून 10 वर्षांच्या आत किंवा त्यापूर्वी झाले पाहिजे.

2. मध्यम जोखीम ग्राहक: ज्याने सामान्यपेक्षा अधिक जोखीम उत्पन्न करण्याची संभावना असेल, त्यांचे या श्रेणीत समाविष्ट केले जातात. या श्रेणीत, उच्चतर योग्यता आवश्यक आहे, ज्यामध्ये ग्राहकांची प्राथमिकता, कार्यक्षेत्राची प्रकृती आणि स्थान, मूळ देश, निधीचा स्रोत आणि त्यांचे ग्राहक प्रोफाइल इ. चा योग्य ओळख व्यतिरिक्त यामध्ये समावेश आहे . या श्रेणीमध्ये निम्नलिखित समाविष्ट केले जातात:

- i. गॅस डीलर, कार / बोट / विमान डीलर
- ii. इलेक्ट्रॉनिक्स (घाऊक)
- iii. भ्रमण एजेंसी, टेलीमार्केटर्स, दूरसंचार सेवा प्रदाते.
- iv. तारण म्हणून ठेवणे दुकान , लिलाव करणारे, रेस्तरां, किरकोळ दुकाने, मूवी थिएटर्स
- v. एकल व्यावसायिक

vi. नोटरी एजेंट्स

vii. 25 लाख रुपये पेक्षा अधिक केलेल्या सर्व कर्ज, ज्याचा मूल्यांकन सरोगेट पद्धतीच्या माध्यमातून किंवा औपचारिक आय प्रमाण पत्रांसह नाही.

viii. अनिवासी भारतीयांना रु. 25 लाख च्या वर कर्ज, जेथे कर्जाची परतफेड NRO द्वारे होते

ix. व्यक्ती आणि नोंदणीकृत संस्थांकडून रु. 25 लाखापेक्षा जास्त ठेवी

केवायसीचे पुनर्मूल्यांकन: या श्रेणी अंतर्गत केवायसीचे पुनर्मूल्यांकन आणि बदल झाल्यास अद्यतन हे कर्जाच्या उत्पत्तीपासून 8 वर्षांपूर्वी किंवा त्यापूर्वी झाले पाहिजे. x. निजी लिमिटेड कंपन्यांसह वेतनभोगी

xi. परिवर्तनीय/असंरचित उत्पन्नासह पगार

उच्च जोखीम ग्राहक: ज्या ग्राहकांकडून जास्त जोखीम आहे अशा ग्राहकांना या श्रेणीत समाविष्ट केले आहे, आणि ह्या श्रेणीसाठी, योग्य ओळख व्यतिरिक्त अतिशय उच्च चौकशी आवश्यक आहे. यामध्ये खालील गोष्टींचा समावेश आहे. i. पॉलिटिकली एक्सपोज्ड पर्सन (PEP) (PEP)

ii. पीईपीचे कुटुंबातील सदस्य आणि जवळचे नातेवाईक

iii. खूप जास्त रोख व्यवहार (रु. 10 लाख आणि त्याहून अधिक आणि संशयास्पद व्यवहार FIU-IND ला नोंदवले गेले आहे.

iv उपलब्ध सार्वजनिक माहितीनुसार संशयास्पद प्रतिष्ठा असलेल्या व्यक्ती

v. ज्या व्यक्तींचे उत्पन्नाचे स्रोत अज्ञात आहेत किंवा कोणताही कागदोपत्री पुरावा अपेक्षित नाही.

vi ग्राहक किंवा संशयास्पद व्यक्तींशी समोरासमोर न भेटणे

vii एनजीओ, ट्रस्ट, धर्मादाय संस्था आणि देणग्या मिळवणाऱ्या संस्था.

viii ट्रस्ट/सोसायटी

ix उच्च निव्वळ संपत्ती असलेल्या व्यक्ती (गुंतवणूक करण्यायोग्य अधिशेष रु. 1.00 कोटीपेक्षा जास्त)

x जवळच्या कौटुंबिक शेअरहोल्डिंग किंवा फायदेशीर मालकी असलेल्या कंपन्या.

xi विदेशी योगदान नियमन कायदांतर्गत खाती.

xii अनिवासी ग्राहक.

xiii सराफा व्यापाऱ्यांची खाती (यासह

उप-विक्रेते) आणि ज्वेलर्स.

केवायसीचे पुनर्मूल्यांकन: या श्रेणी अंतर्गत केवायसीचे पुनर्मूल्यांकन आणि अद्ययावतीकरणबदल कर्जाच्या उत्पत्तीपासून 2 वर्षांपूर्वी किंवा त्यापूर्वी झाला पाहिजे.

परंतु, समजलेल्या जोखमीशी संबंधित ग्राहकांच्या विविध श्रेणींकडून संकलित केलेली इतर विविध माहिती अनाहूत असेल आणि ती क्रेडिट पॉलिसीमध्ये नमूद केली जाऊ शकते.

फायनान्शिअल ॲक्शन टास्क फोर्स (एफएटीएफ) ने मनी लाँडरिंग विरोधी (एएमएल) मानके आणि दहशतवादाच्या वित्तपुरवठा (सीएफटी) मानकांचा प्रतिकार करण्यासाठी केलेल्या शिफारशी देखील जोखीम मूल्यांकनामध्ये वापरल्या पाहिजेत.

4. ग्राहकाचे जोखीम वर्गीकरण आणि अशा वर्गीकरणाची विशिष्ट कारणे गोपनीय ठेवली जातील आणि ग्राहकाची फसवणूक टाळण्यासाठी ग्राहकांसमोर उघड केले जाणार नाही.

अध्याय V

ग्राहक ओळख प्रक्रिया (सीआयपी)

- (a)
15. कंपनी खालील प्रकरणांमध्ये ग्राहकांची ओळख घेईल:
- (a) ग्राहकाशी अलोन खाते-आधारित संबंध सुरू करणे.
- (b) प्राप्त झालेल्या ग्राहक ओळख डेटाच्या सत्यतेबद्दल किंवा पर्याप्ततेबद्दल शंका असल्यास.
- (c) एजंट म्हणून तृतीय पक्षाची उत्पादने विकणे, त्यांची स्वतःची उत्पादने विकणे, क्रेडिटकार्ड/विक्रीची देय रक्कम भरणे आणि प्रीपेड/ट्रॅव्हल कार्ड आणि इतर कोणतेही उत्पादन पत्रास हजार रुपयांपेक्षा जास्त किंमतीत पुन्हा लोड करणे.
- (d) गैर-खाते-आधारित ग्राहकासाठी व्यवहार करणे, म्हणजे वॉक-इन ग्राहक आहे, जिथे गुंतलेली रक्कम पत्रास हजार रुपयांच्या बरोबरीची किंवा त्याहून अधिक आहे, एकच व्यवहार किंवा अनेक व्यवहार जे कनेक्ट केलेले दिसतात.
- (ई) जेव्हा कंपनीला विश्वास ठेवण्याचे कारण असेल किंवा ग्राहक जाणूनबुजून पत्रास हजार रुपयांच्या श्रेषोल्डच्या खाली व्यवहारांची रचना करत आहे अशी शंका असेल.
- (f) कंपनी हे सुनिश्चित करेल की AFHL कडून कर्ज घेताना परिचयाची मागणी केली जाणार नाही.
8. कर्ज खाते-आधारित संबंध सुरू केल्यावर ग्राहकांची ओळख पडताळण्याच्या उद्देशाने, कंपनी, पर्यायानुसार, खालील अटीच्या अधीन राहून, तृतीय पक्षाद्वारे आयोजित केलेल्या ग्राहकांच्या ड्यू डिलिजेन्स वर अवलंबून असेल.
- (a) तृतीय पक्षाने केलेल्या ग्राहकाच्या योग्य ड्यू डिलिजेन्सनोंद किंवा माहिती तृतीय पक्षाकडून किंवा सेंट्रल केवायसी रेकॉर्ड रजिस्ट्रीकडून दोन दिवसांच्या आत प्राप्त केली जाते.
- (b) ग्राहकांच्या ड्यू डिलिजेन्सच्या आवश्यकतांशी संबंधित ओळख डेटा आणि इतर संबंधित दस्तऐवजांच्या प्रती तृतीय पक्षाकडून विनंती केल्यावर विनाविलंब उपलब्ध करून दिल्या जातील याचे समाधान करण्यासाठी कंपनीने पुरेशी पावले उचलली आहेत.
- (c) तृतीय पक्षाचे नियमन, पर्यवेक्षण किंवा निरीक्षण केले जाते आणि पीएमएल कायद्यांतर्गत आवश्यकता आणि जबाबदाऱ्यांच्या अनुषंगाने ग्राहकांचे योग्य परिश्रम आणि रेकॉर्ड ठेवण्याच्या आवश्यकतांचे पालन सुनिश्चित करण्यासाठी उपाय केले जातात.
- (d) तृतीय पक्ष उच्च जोखीम म्हणून मूल्यांकन केलेल्या देशात किंवा अधिकारक्षेत्रात नसावा.
- (e) ग्राहकांच्या ड्यू डिलिजेन्सची अंतिम जबाबदारी ड्यू डिलिजेन्सवाढविण्यासाठी उपाय करणे हे कंपनीवर अवलंबून असेल, जसे लागू होईल तसे .

अध्याय VI

कस्टमर ड्यू डिलिजेन्स (सीडीडी) प्रक्रिया

भाग I- व्यक्तीच्या बाबतीत कस्टमर ड्यू डिलिजेन्स (सीडीडी) प्रक्रिया

- (i) CDD हाती घेण्यासाठी, कंपनी अलोन खाते-आधारित संबंध प्रस्थापित करताना किंवा लाभार्थी मालक, अधिकृत स्वाक्षरी करणारा किंवा कोणत्याही कायदेशीरपणाशी संबंधित पॉवर ऑफ अ‍ॅटर्नी धारक असलेल्या व्यक्तीशी व्यवहार करताना व्यक्तीकडून खालील गोष्टी प्राप्त करेल: आधार क्रमांक जिथे,
- (ii) आधारच्या(आर्थिक आणि इतर सबसिडी, लाभ आणि सेवांचे लक्षित वितरण) अधिनियम, २०१६ (२०१६ चा १८)कलम ७अंतर्गत अधिसूचित केलेल्या कोणत्याही योजनेंतर्गत कोणताही लाभ किंवा सबसिडी मिळवण्याचा त्याचा मानस आहे; किंवा
- (iii) तो पीएमएल कायद्याच्या कलम ११एच्या उप-कलम (१) च्या पहिल्या तरतुदीनुसार स्वेच्छेने त्याचा आधार क्रमांक सादर करण्याचा निर्णय घेतो; किंवा
- (a) आधार क्रमांकाचा पुरावा जेथे ऑफलाइन पडताळणी केली जाऊ शकते; किंवा
- (b) आधार क्रमांकाचा पुरावा जेथे ऑफलाइन पडताळणी करता येत नाही किंवा ओव्हीडी किंवा त्याच्या/तिच्या ओळखीचा आणि पत्त्याचा तपशील असलेले त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवज; आणि
- (c) सीकेवायसीआरवरून रेकॉर्ड डाउनलोड करण्यासाठी स्पष्ट संमतीसह केवायसी ओळखकर्ता; आणि
- (d) आयकर नियम, १९६२मध्ये परिभाषित केल्यानुसार स्थायी खाते क्रमांक (पॅन) किंवा त्याच्या समकक्ष ई-दस्तऐवज किंवा फॉर्म क्रमांक ६०; आणि
- (e) अशी इतर ओळख दस्तऐवज, किंवा समतुल्य ई-दस्तऐवज जे व्यवसायाचे स्वरूप आणि ग्राहकाच्या आर्थिक स्थितीशी संबंधित आहेत, जे कंपनीच्या पत धोरणानुसार कंपनीला आवश्यक असतील:

जर का ग्राहकाने सबमिट केले असेल तर:

- i) पीएमएल कायद्याच्या कलम ११एच्या उप-कलम (१) च्या पहिल्या तरतुदीनुसार, कंपनी भारतीय विशिष्ट ओळख प्राधिकरणाद्वारे प्रदान केलेल्या ई-केवायसी प्रमाणीकरण सुविधेचा वापर करून ग्राहकाच्या आधार क्रमांकाचे प्रमाणीकरण करेल. पुढे, अशा परिस्थितीत, जर ग्राहक सेंट्रल आयडेंटिटी डेटा रिपॉझिटरीमध्ये उपलब्ध असलेल्या ओळख माहितीनुसार पत्त्यापेक्षा वेगळा वर्तमान पत्ता देऊ इच्छित असेल, तर तो कंपनीला या संदर्भात स्वयं-घोषणा देऊ शकतो.
- ii) आधार असण्याचा पुरावा जेथे ऑफलाइन पडताळणी करणे शक्य असेल तिथे कंपनी ऑफलाइन पडताळणी करेल
- iii) कोणत्याही ओव्हीडी समतुल्य ई-दस्तऐवजासाठी, कंपनी माहिती तंत्रज्ञान कायदा, २००० (२०००चा २१) आणि त्याअंतर्गत जारी केलेल्या कोणत्याही नियमांच्या तरतुदीनुसार डिजिटल स्वाक्षरीची पडताळणी करेल आणि परिशिष्ट I अंतर्गत निर्दिष्ट केल्यानुसार थेट छायाचित्र काढेल.
- iv) कोणतीही ओव्हीडी किंवा आधार क्रमांकाचा पुरावा जेथे ऑफलाइन पडताळणी करता येत नाही, कंपनी संलग्नक I अंतर्गत निर्दिष्ट केल्यानुसार डिजिटल केवायसीद्वारे सत्यापित करेल. सरकारने जारी केलेल्या कोणत्याही अधिसूचनेच्या अधीन राहून, आधार क्रमांक किंवा ओव्हीडीच्या पुराव्याची प्रमाणित प्रत आणि अलीकडील छायाचित्र मिळविण्याची परवानगी, जेथे समतुल्य ई-दस्तऐवज सादर केलेले नाहीत.
- v) केवायसीओळखकर्ता वरील कलम (एसी) अंतर्गत, कंपनी कलम ५६नुसार सीकेवायसीआरकडून ऑनलाइन केवायसीरेकॉर्ड प्राप्त करेल.

आधार (आर्थिक आणि इतर अनुदानांचे लक्षित वितरण, लाभ आणि सेवा) कायदा, २०१६ च्या कलम ७ अंतर्गत अधिसूचित केलेल्या कोणत्याही योजनेअंतर्गत कोणताही लाभ किंवा सबसिडी मिळवू इच्छिणाऱ्या व्यक्तीसाठी ई-केवायसी प्रमाणीकरण केले जाऊ शकत नाही, परंतु दुखापत, रोग किंवा म्हातारपण किंवा अन्यथा, आणि तत्सम

कारणांमुळे होणारे शारीरिक नुकसान, या मध्ये कंपनी, आधार क्रमांक मिळवण्याव्यतिरिक्त, शक्यतो ऑफलाईन पडताळणीद्वारे किंवा पर्यायाने ग्राहकाकडून इतर कोणत्याही ओव्हीडी किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवजाची प्रमाणित प्रत मिळवून ओळख करून देईल. अशा प्रकारे केले जाणारे सीडीडी मूलतः कंपनीच्या अधिकाऱ्याद्वारे केले जाईल आणि अशा अपवादांना सामोरे जाणे देखील समवर्ती ऑडिटचा भाग असेल. कंपनी केंद्रीकृत अपवाद डेटाबेसमध्ये अपवाद व्यवस्थापन प्रकरणांची रीतसर नोंद करण्याची खात्री करेल. डेटाबेसमध्ये अपवाद मंजूर करण्याच्या कारणास्तव तपशील, ग्राहक तपशील, अपवाद अधिकृत करणाऱ्या नियुक्त अधिकाऱ्याचे नाव आणि अतिरिक्त तपशील, जर काही असतील तर यांचा समावेश असेल. डेटाबेस कंपनीद्वारे नियतकालिक अंतर्गत लेखापरीक्षण/तपासणीच्या अधीन असेल आणि पर्यवेक्षकीय पुनरावलोकनासाठी उपलब्ध असेल.

स्पष्टीकरण १: कंपनी, जिथे तिचा ग्राहक आधार क्रमांक असलेला आधार क्रमांक ताब्यात असल्याचा पुरावा सादर करतो, वरील तरतुदी (i) नुसार आधार क्रमांकाचे प्रमाणीकरण आवश्यक नसलेल्या ठिकाणी योग्य चॅनेलद्वारे अशा ग्राहकाला त्याचा/तिचा आधार क्रमांक सुधारित किंवा ब्लॉक आउट केला जाईल याची खात्री करा.

स्पष्टीकरण २: बायोमेट्रिक आधारित ई-केवायसी प्रमाणीकरण कंपनी लागू कायद्याच्या अनुपालनाच्या अधीन आहे.

स्पष्टीकरण ३: आधारचा वापर, आधार ताब्यात असल्याचा पुरावा इ. आधार (आर्थिक आणि इतर सबसिडी लाभ आणि सेवांचे लक्षित वितरण) अधिनियम, २०१६ आणि त्या अंतर्गत बनवलेल्या नियमांनुसार असेल..

9. नॉन-फेस-टू-फेस मोडमध्ये आधार ओटीपी आधारित ई-केवायसी वापरून उघडलेली कर्ज खाती खालील अटींच्या अधीन आहेत. कंपनी पुढील ठेवी स्वीकारू शकत नसल्यामुळे, या केवळ कर्ज सुविधांसाठीच संबंधित आहेत:

- i. ओटीपीद्वारे प्रमाणीकरणासाठी ग्राहकाची विशिष्ट संमती असणे आवश्यक आहे.
- ii. अशा खात्यांसाठी जोखीम कमी करण्याचा उपाय म्हणून, कंपनी खात्री करेल की व्यवहार सूचना, ओटीपी इ. फक्त आधार नोंदणीकृत ग्राहकाच्या मोबाइल नंबरवर पाठवले जातील. कंपनीकडे अशा खात्यांमधील मोबाइल नंबर बदलण्याच्या विनंत्यांना सामोरे जाण्यासाठी ड्यू डेलीजेन्स च्या मजबूत प्रक्रियेची रूपरेषा देणारे बोर्ड मंजूर धोरण असेल..
- iii. केवळ मुदत कर्ज मंजूर केले जाईल. मंजूर केलेल्या मुदत कर्जाची एकूण रक्कम एका वर्षात साठ हजार रुपयांपेक्षा जास्त नसावी.
- iv. ओटीपी आधारित ई-केवायसी वापरून उघडलेली कर्ज खाती एका वर्षापेक्षा जास्त काळ राहू दिली जाणार नाहीत ज्यामध्ये या पॉलिसी अंतर्गत ओळख बनवायची आहे. व्ही-सीआयपी अंतर्गत आधार तपशील वापरल्यास, नवीन आधार ओटीपी प्रमाणीकरणासह प्रक्रियेचे पूर्णपणे पालन केले जाईल..
- v. वर नमूद केलेली सीडीडी प्रक्रिया एका वर्षाच्या आत पूर्ण न केल्यास, आणखी डेबिट करण्याची परवानगी दिली जाणार नाही.
- vi. A ग्राहकाकडून इतर कोणतेही खाते उघडले गेले नाही आणि इतर कोणत्याही रिपोर्टिंग घटकासह नॉन-फेस-टू-फेस मोडमध्ये ओटीपी आधारित केवायसी वापरून उघडले जाणार नाही, अशी घोषणा ग्राहकाकडून प्राप्त केली जाईल. पुढे, सीकेवायसीआरवर केवायसी माहिती अपलोड करताना, कंपनीने स्पष्टपणे सूचित केले पाहिजे की अशी खाती ओटीपी आधारित ई-केवायसी वापरून उघडली गेली आहेत. कंपनी इतर अहवाल देणाऱ्या संस्थांनी ओटीपी आधारित ई-केवायसी प्रक्रियेसह उघडलेल्या खात्यांच्या केवायसी माहितीवर आधारित खाती उघडणार नाहीत.
- vii. वर नमूद केलेल्या अटींचे पालन सुनिश्चित करण्यासाठी कोणत्याही गैर-अनुपालन/उल्लंघनाच्या बाबतीत अलर्ट जनरेट करण्यासाठी कंपनीकडे कठोर देखरेख प्रक्रिया असतील.

10. कंपनी लागू कायद्यांच्या अधीन राहून लाइव्ह व्ही-सीआयपी सुरू करू शकते, जे कंपनीच्या अधिकाऱ्याद्वारे केले जाईल,

- a. एखाद्या वैयक्तिक ग्राहकासह, प्रोप्रायटरशिप फर्मच्या बाबतीत मालक, कायदेशीर संस्था (एलई) ग्राहकांच्या बाबतीत अधिकृत स्वाक्षरी करणारे आणि लाभार्थी मालक (बीओ), त्यांची सूचित संमती प्राप्त केल्यानंतर कर्ज खाते आधारित संबंध प्रस्थापित करण्यासाठी, परंतु, प्रोप्रायटरशिप फर्मच्या सीडीडीच्या बाबतीत, कंपनीने मालकाची सीडीडी हाती घेण्याव्यतिरिक्त, प्रोप्रायटरशिप फर्मच्या संदर्भात

- क्रियाकलाप पुराव्याचे समतुल्य ई-दस्तऐवज देखील प्राप्त केले पाहिजेत.
- कलम १७नुसार आधार ओटीपी आधारित ई-केवायसी प्रमाणीकरण वापरून समोरासमोर उघडलेल्या विद्यमान खात्यांचे रूपांतर.
  - पात्र ग्राहकांसाठी केवायसीचे अपडेट/नियतकालिक अपडेट

व्ही-सीआयपी निवडणाऱ्या कंपनीने खालील किमान मानकांचे पालन केले पाहिजे-

- व्ही-सीआयपी पार पाडणारे कंपनी अधिकारी ओळखीसाठी उपस्थित ग्राहकाचे व्हिडिओ तसेच छायाचित्र रेकॉर्ड करतील आणि ओळखीसाठी आधारची ऑफलाइन पडताळणी करूनच ओळख माहिती प्राप्त करतील.
- ग्राहकाने ई-पॅन प्रदान केलेली प्रकरणे वगळता कंपनी प्रक्रियेदरम्यान ग्राहकाने दाखवल्या जाणाऱ्या पॅन कार्डची स्पष्ट प्रतिमा कॅप्चर करेल. जारी करणाऱ्या प्राधिकरणाच्या डेटाबेसमधून पॅन तपशीलांची पडताळणी केली जाईल
- ग्राहक भारतात प्रत्यक्ष उपस्थित असल्याची खात्री करण्यासाठी ग्राहकाचे थेट स्थान (जिओटॅगिंग) कॅप्चर केले जाईल
- कंपनीचे अधिकारी हे सुनिश्चित करतील की आधार/पॅन तपशीलातील ग्राहकाचा फोटो व्ही-सीआयपी घेणाऱ्या ग्राहकाशी आणि आधार/पॅनमधील ओळखीचा तपशील ग्राहकाने दिलेल्या तपशिलांशी जुळतो.
- संभाषण रिअल-टाइम आहे आणि पूर्व-रेकॉर्ड केलेले नाही हे स्थापित करण्यासाठी कंपनीचे अधिकारी व्हिडिओ संवादादरम्यान ऑर्डर आणि/किंवा प्रश्नांचा प्रकार बदलत असल्याची खात्री करतील.
- जेथे क्लाउड डिप्लॉयमेंट मॉडेल वापरले जाते, तेथे हे सुनिश्चित केले जाईल की अशा मॉडेलमध्ये डेटाची मालकी पूर्णपणे कंपनीकडे आहे आणि व्ही-सीआयपी प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर लगेचच व्हिडिओ रेकॉर्डिंगसह क्लाउड सर्व्हरसह जर असेल तर, सर्व डेटा कंपनीच्या खास मालकीच्या/ लीज वर घेतलेल्या सर्व्हरवर हस्तांतरित केला जातो, आणि कंपनीच्या व्ही-सीआयपी ला समर्थन देणारा क्लाउड सेवा प्रदाता किंवा तृतीय-पक्ष तंत्रज्ञान प्रदात्याद्वारे कोणताही डेटा राखून ठेवला जाणार नाही.
- एक्सएमएल फाइल किंवा आधार सुरक्षित क्यूआर कोड वापरून आधारची ऑफलाइन पडताळणी झाल्यास, एक्सएमएलफाइल किंवा क्यूआरकोड निर्मितीची तारीख व्ही-सीआयपी बनवण्याच्या तारखेपासून ३कामकाजाच्या दिवसांपेक्षा जुनी नाही याची खात्री केली जाईल.
- व्ही-सीआयपी द्वारे उघडलेली सर्व कर्ज खाती प्रक्रियेची अखंडता सुनिश्चित करण्यासाठी समवर्ती लेखापरीक्षणानंतरच कार्यान्वित केली जातील.
- कंपनी खात्री करेल की ही प्रक्रिया अखंड, रिअल-टाइम, सुरक्षित, एंड-टू-एंड एन्क्रिप्टेड ऑडिओ व्हिड्युअल ग्राहकाशी संवाद साधेल आणि संप्रेषणाची गुणवत्ता ही ग्राहकाला संशयाच्या पलीकडे ओळखण्यासाठी पुरेशी आहे.स्पूफिंग आणि इतर अशा फसव्या हेराफेरी टाळण्यासाठी कंपनी उपजीविकेची तपासणी करेल
- सुरक्षा, मजबूती आणि एंड-टू-एंड एन्क्रिप्शन सुनिश्चित करण्यासाठी, कंपनी इंडियन कॉम्प्युटर इमर्जन्सी रिस्पॉन्स टीम (सीईआरटी-इन) च्या पॅनेल केलेल्या ऑडिटर्सद्वारे सॉफ्टवेअर आणि सिक्युरिटी ऑडिट करेल आणि व्ही-सीआयपी ॲप्लिकेशन लॉन्च करण्यापूर्वी त्याची पडताळणी करेल.
- ऑडिओ व्हिड्युअल परस्परसंवाद कंपनीच्या डोमेनमधूनच सुरू केला जाईल आणि जर असेल तर तृतीय पक्ष सेवा प्रदात्यांकडून नाही.व्ही-सीआयपी प्रक्रिया या उद्देशासाठी विशेष प्रशिक्षित अधिकाऱ्यांकडून केली जाईल.व्ही-सीआयपी कार्यान्वित करणाऱ्या अधिकाऱ्यांच्या क्रेडेन्शियल्ससह गतिविधी लॉग जतन केला जाईल.
- कंपनी हे सुनिश्चित करेल की व्हिडिओ रेकॉर्डिंग सुरक्षितपणे संग्रहित केल्या आहेत आणि तारीख आणि वेळ

स्टॅम्प केलेले आहेत.

- xiii. व्हिडिओला विराम देणे, कॉल पुन्हा कनेक्ट करणे इत्यादींसह कोणत्याही हस्तक्षेपाचा परिणाम एकाधिक व्हिडिओ फाइल्समध्ये होऊ नये. अडथळे किंवा हस्तक्षेपामुळे एकाधिक फाइल्स तयार होत नसल्यास, कंपनीने नवीन सत्र सुरू करण्याची आवश्यकता नाही. तथापि, कॉल ड्रॉप/डिस्कनेक्शनच्या बाबतीत, नवीन सत्र सुरू केले जाईल.
- xiv. कंपनीला आर्टिफिशियल इंटेलिजेंस (एआय) आणि फेस मॅचिंग तंत्रज्ञानासह नवीनतम उपलब्ध तंत्रज्ञानाची मदत घेण्यास प्रोत्साहित केले जाते जेणेकरून प्रक्रियेची अखंडता तसेच ग्राहकाने दिलेली माहिती सुनिश्चित केली जाईल. तथापि, ग्राहकाच्या ओळखीची जबाबदारी कंपनीची राहते.
- xv. कंपनी लागू कायदानुसार आधार क्रमांक सुधारित किंवा ब्लॉकआउट करण्याचे सुनिश्चित करेल.
- 11. नॉन-बँकिंग फायनान्स कंपन्यांसाठी (एनबीएफसी) सरलीकृत कार्यपद्धती:** कर्ज मिळवू इच्छिणारी व्यक्ती निर्दिष्ट दस्तऐवज सादर करण्यास सक्षम नसल्यास, कंपनी, तिच्या विवेकबुद्धीनुसार, खालील अटींच्या अधीन कर्ज खाती उघडू शकते:
- (a) कंपनीने ग्राहकाकडून एक स्वयं-साक्षात्कृत छायाचित्र प्राप्त करावे
- (b) कंपनीचा नामनिर्देशित अधिकारी त्याच्या स्वाक्षरीने प्रमाणित करतो की कर्ज खाते उघडणाऱ्या व्यक्तीने त्याच्या उपस्थितीत आपली स्वाक्षरी किंवा अंगठ्याचा ठसा लावला आहे.
- (c) कर्ज खाते सुरुवातीला बारा महिन्यांच्या कालावधीसाठी चालू राहिल, ज्यामध्ये सीडीडी असेल
- (d) त्यांच्या सर्व खात्यांमध्ये मंजूर केलेले कर्ज / शिलकी कोणत्याही वेळी पन्नास हजार रुपयांपेक्षा जास्त नसावी.
- (e) एका वर्षात सर्व खात्यांमधील एकूण रक्कम शलाख रुपयांपेक्षा जास्त असणार नाही.
- (f) उपरोक्त (d) चे उल्लंघन झाल्यास संपूर्ण केवायसी प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंत पुढील व्यवहारांना परवानगी दिली जाणार नाही याची ग्राहकाला जाणीव करून दिली जाईल.
- (g) जेव्हा शिल्लक चाळीस हजार रुपयांपर्यंत पोहोचते किंवा एका वर्षातील एकूण क्रेडिट ऐंशी हजार रुपयांपर्यंत पोहोचते तेव्हा ग्राहकाला सूचित केले जाईल की केवायसी करण्यासाठी योग्य कागदपत्रे सादर करावीत. अन्यथा, जेव्हा सर्व खात्यांमधील एकूण शिल्लक वरील (d) आणि (e) मध्ये विहित केलेल्या मर्यादेपेक्षा जास्त असेल, तेव्हा खात्यातील कामकाज थांबवले जाईल.
- (h) कंपनी ग्राहकाला माहिती देण्यासाठी आणि केवायसी प्रक्रिया पूर्ण करण्यासाठी योग्य पावले उचलेल, त्यात अयशस्वी झाल्यास यापुढे डेबिट करण्याची परवानगी दिली जाणार नाही.
- 12.** कंपनीच्या एका शाखा/कार्यालयाने केवायसी पडताळणी केली की त्याच कंपनीच्या इतर कोणत्याही शाखेत/कार्यालयात कर्ज खाते हस्तांतरित करण्यासाठी वैध असेल. परंतु संबंधित कर्ज खात्यासाठी पूर्ण केवायसी पडताळणी आधीच केली गेली आहे आणि त्यासाठी वेळोवेळी अपडेट करण्याची आवश्यकता नाही.

भाग II- एकल मालकीच्या फर्मसाठी सीडीडी उपाय

- 13.** एकल मालकीच्या (सोल प्रोप्रायटरशिप) फर्मच्या नावावर कर्ज खाते उघडण्यासाठी, वैयक्तिक (मालक) चे सीडीडी केले जाईल.
- 14.** वरील व्यतिरिक्त, खालीलपैकी कोणतेही दोन दस्तऐवज किंवा समतुल्य ई-दस्तऐवज देखील प्रोप्रायटरी फर्मच्या नावाने व्यवसाय/गतीविधीचा पुरावा म्हणून प्राप्त केले जातील:
- (a) सरकारने जारी केलेल्या उद्यम नोंदणी प्रमाणपत्रासह (युआरसी) नोंदणी प्रमाणपत्र

- (b) दुकान आणि आस्थापना कायदांतर्गत महानगरपालिकेच्या अधिकाऱ्यांनी जारी केलेले प्रमाणपत्र/परवाना.
  - (c) विक्री आणि आयकर रिटर्न
  - (d) सीएसटी / व्हॅट / जीएसटी प्रमाणपत्र (तात्पुरते/फायनल)
  - (e) विक्रीकर/सेवाकर/व्यावसायिक कर प्राधिकरणांद्वारे जारी केलेले प्रमाणपत्र/नोंदणी दस्तऐवज.
  - (f) डीजीएफटीच्या कार्यालयाने मालकी हक्कासाठी जारी केलेला आयईसी (आयातदार निर्यातक कोड)किंवा कायद्याच्या अंतर्गत समाविष्ट केलेल्या कोणत्याही व्यावसायिक संस्थेद्वारे मालकी हक्काच्या नावाने जारी केलेला परवाना/प्रॅक्टिसचे प्रमाणपत्र
  - (g) आयकर अधिकाऱ्यांनी रीतसर साक्षांकित/स्वीकारलेले, फर्मचे उत्पन्न प्रतिबिंबित करणाऱ्या एकमेव मालकाच्या नावाने पूर्ण आयकर परतावा (केवळ पोचपावती नाही).
  - (h) युटिलिटी बिले जसे की वीज, पाणी, लँडलाईन टेलिफोनची बिले इ
15. अशा प्रकरणांमध्ये, जिथे असे दोन दस्तऐवज सादर करणे शक्य नसल्याबद्दल कंपनीची काही हरकत नसल्यास आणि समाधानी असल्यास, कंपनी, तिच्या विवेकबुद्धीनुसार, व्यवसाय/क्रियाकलापाचा पुरावा म्हणून केवळ एक कागदपत्र स्वीकारू शकते.

परंतु कंपनी संपर्क बिंदू पडताळणी करेल आणि अशा फर्मचे अस्तित्व प्रस्थापित करण्यासाठी आवश्यक असेल अशी इतर माहिती आणि स्पष्टीकरणे गोळा करेल आणि स्वतःला पुष्टी देईल आणि स्वतःचे समाधान करेल की मालकीच्या पत्त्यावरून व्यावसायिक क्रियाकलाप सत्यापित केले गेले आहेत.

भाग III- कायदेशीर घटकांसाठी सीडीडी उपाय

16. कंपनीचे कर्ज खाते उघडण्यासाठी, खालीलपैकी प्रत्येक कागदपत्रांच्या किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवजांच्या प्रमाणित प्रती प्राप्त केल्या पाहिजेत:
- (a) निगमन प्रमाणपत्र
  - (b) मेमोरँडम आणि आर्टिकल ऑफ असोसिएशन
  - (c) कंपनीचा कायमस्वरूपी खाते क्रमांक
  - (d) संचालक मंडळाचा ठराव आणि त्याचे व्यवस्थापक, अधिकारी किंवा कर्मचाऱ्यांना त्यांच्या वतीने व्यवहार करण्यासाठी पॉवर ऑफ अॅटर्नी
  - (e) लाभार्थी मालक, व्यवस्थापक, अधिकारी किंवा कर्मचाऱ्यांशी संबंधित सीडीडी दस्तऐवज, जसे की कदाचित, कंपनीच्या वतीने व्यवहार करण्यासाठी मुखत्यार असलेले वकील
17. भागीदारी फर्मचे कर्ज खाते उघडण्यासाठी, खालीलपैकी प्रत्येक कागदपत्रांच्या प्रमाणित प्रती किंवा तिथल्या समतुल्य ई-दस्तऐवज प्राप्त केले जातील:
- (a) सरकारने जारी केलेल्या उद्यम नोंदणी प्रमाणपत्रासह (युआरसी) नोंदणी प्रमाणपत्र
  - (b) भागीदारी (पार्टनरशिप) करार

- (c) भागीदारी (पार्टनरशिप) फर्मचा कायमस्वरूपी खाते क्रमांक
- (d) कलम १६ किंवा कलम १८ मध्ये संदर्भित दस्तऐवज, जे लाभार्थी मालक, व्यवस्थापक, अधिकारी किंवा कर्मचाऱ्यांशी संबंधित आहेत, यथास्थिती, त्यांच्या वतीने व्यवहार करण्यासाठी वकील ठेवतात.
- (e) सर्व भागीदारांची नावे आणि
- (f) नोंदणीकृत कार्यालयाचा पत्ता आणि त्याच्या व्यवसायाचे मुख्य ठिकाण, जर ते वेगळे असेल तर
- 18.** ट्रस्टचे कर्ज खाते उघडण्यासाठी, खालीलपैकी प्रत्येक कागदपत्रांच्या प्रमाणित प्रती किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवज प्राप्त केले जातील:
- (a) नोंदणी प्रमाणपत्र
- (b) ट्रस्ट डीड
- (c) ट्रस्टचा कायमस्वरूपी खाते क्रमांक किंवा फॉर्म क्रमांक ६०
- (d) लाभार्थी मालक, व्यवस्थापक, अधिकारी किंवा कर्मचाऱ्यांशी संबंधित, कलम १६ किंवा कलम १८ मध्ये निर्दिष्ट केल्याप्रमाणे कागदपत्रे, यथास्थिती, त्यांच्या वतीने व्यवहार करण्यासाठी वकील धारण करणे
- (e) ट्रस्टचे लाभार्थी, विश्वस्त, सेटलर आणि ऑर्थर्स ची नावे
- (f) ट्रस्टच्या नोंदणीकृत कार्यालयाचा पत्ता; आणि
- (g) विश्वस्त म्हणून काम करणाऱ्या आणि ट्रस्टच्या वतीने व्यवहार करण्यासाठी अधिकृत असलेल्यांसाठी विभाग १६मध्ये निर्दिष्ट विश्वस्तांची यादी आणि कागदपत्रे.
- 19.** असंघटित असोसिएशन किंवा व्यक्तींच्या संस्थेचे कर्ज खाते उघडण्यासाठी, खालीलपैकी प्रत्येक कागदपत्रांच्या प्रमाणित प्रती किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवज प्राप्त केले जातील.
- (a) संघटना किंवा व्यक्तींच्या बॉडीच्या व्यवस्थापकीय मंडळाचा ठराव
- (b) कायमस्वरूपी खाते क्रमांक किंवा असंघटित असोसिएशन किंवा व्यक्तींच्या संस्थेचा फॉर्म क्रमांक ६०
- (c) त्यांच्या वतीने व्यवहार करण्यासाठी पॉवर ऑफ अ‍ॅटर्नी मंजूर
- (d) लाभार्थी मालक, व्यवस्थापक, अधिकारी किंवा कर्मचाऱ्यांशी संबंधित सीडीडी दस्तऐवज, जसे की असेल, त्यांच्या वतीने व्यवहार करण्यासाठी एक वकील ठेवला जाईल आणि
- (e) अशा कोणत्याही संघटनेचे किंवा बॉडीचे एकत्रितपणे कायदेशीर अस्तित्व प्रस्थापित करण्यासाठी कंपनीसारख्या माहितीची आवश्यकता असू शकते
- स्पष्टीकरण: नोंदणी नसलेल्या ट्रस्ट/पार्टनरशिप फर्मचा समावेश 'असंघटित संघटना' या टर्म किंवा संज्ञेखाली केला जाईल..
- स्पष्टीकरण: 'व्यक्तींची बॉडी' या टर्म किंवा संज्ञेमध्ये समाजाचा समावेश होतो.
- 20.** एखाद्या ग्राहकाचे कर्ज खाते उघडण्यासाठी जो न्यायिक व्यक्ती आहे (विशेषतः पहिल्या भागात समाविष्ट नाही)

जसे की सोसायट्या, विद्यापीठे आणि स्थानिक संस्था जसे की ग्रामपंचायत इत्यादी, किंवा अशा न्यायिक व्यक्ती किंवा व्यक्तींच्या वतीने कार्य करत आहे. किंवा ट्रस्ट, खालील कागदपत्रांच्या प्रमाणित प्रती किंवा त्याच्या समतुल्य संबंधित ई-दस्तऐवज प्राप्त केले जातील आणि सत्यापित केले जातील:

- (a) संस्थेच्या वतीने कार्य करण्यास अधिकृत व्यक्तीचे नाव दर्शविणारा दस्तऐवज;
- (b) कलम १६ किंवा कलम १८ मध्ये संदर्भित दस्तऐवज, त्याच्या वतीने व्यवहार करण्यासाठी पॉवर ऑफ अॅटर्नी असलेल्या व्यक्तीची कागदपत्रे आणि
- (c) अशा घटकाचे/न्यायिक व्यक्तीचे कायदेशीर अस्तित्व प्रस्थापित करण्यासाठी कंपनीला आवश्यक असलेले दस्तऐवज

भाग IV-लाभार्थी मालकाची ओळख

21. नैसर्गिक व्यक्ती नसलेल्या कायदेशीर व्यक्तीचे कर्ज खाते उघडण्यासाठी, लाभार्थी मालकाची ओळख पटविली जाईल आणि त्याच्या ओळखीची पडताळणी करण्यासाठी नियमांच्या नियम ९च्या उप-नियम (३) नुसार सर्व योग्य पावले पुढील बाबींचा विचार करून उचलली जातील:

- (a) जेथे ग्राहक किंवा नियंत्रित हितसंबंधाचा मालक (i) भारतातील स्टॉक एक्सचेंजवर सूचीबद्ध केलेली संस्था आहे किंवा (ii) ती केंद्र सरकारने अधिसूचित केलेल्या अधिकारक्षेत्रातील रहिवासी आहे आणि अशा अधिकारक्षेत्रातील स्टॉक एक्सचेंजमध्ये सूचीबद्ध आहे, किंवा (iii) ही अशा सूचीबद्ध घटकांची उपकंपनी आहे; अशा घटकांचे कोणतेही भागधारक किंवा फायदेशीर मालक ओळखणे आणि त्यांची पडताळणी करणे आवश्यक नाही.
- (b) ट्रस्ट/नोंमिनी किंवा फिड्युशियरी अकाउंट्सच्या बाबतीत हे निर्धारित केले जाते की ग्राहक ट्रस्टी/नोंमिनी किंवा इतर मध्यस्थ म्हणून दुसऱ्या व्यक्तीच्या वतीने काम करत आहे. अशा प्रकरणांमध्ये, मध्यस्थांच्या ओळखीचे समाधानकारक पुरावे आणि ज्या व्यक्तींच्या वतीने ते काम करत आहेत, तसेच ट्रस्टच्या स्वरूपाचे किंवा इतर व्यवस्थांचे वर्णन प्राप्त केले जाईल.

भाग V-चालू असलेले ड्यू डेलीजेन्स

22. हे सुनिश्चित करण्यासाठी कंपनी ग्राहकांचे सतत निरीक्षण करेल. त्यांचे व्यवहार ग्राहकांबद्दलचे त्यांचे ज्ञान, ग्राहकांचा व्यवसाय आणि जोखीम प्रोफाइल आणि निधीच्या स्रोतानुसार तयार केले जातात.

23. बारकाईने निरीक्षण आवश्यक असलेल्या घटकांच्या सामान्यतेचा पूर्वग्रह न ठेवता, खालील प्रकारच्या व्यवहारांचे निरीक्षण करणे आवश्यक आहे:

- (a) जे व्यवहार मोठे आणि गुंतागुंतीचे आहेत, आणि असामान्य नमुने असलेले, ग्राहकाच्या सामान्य आणि अपेक्षित क्रियाकलापांशी विसंगत आहेत, ज्यांचे कोणतेही स्पष्ट आर्थिक औचित्य किंवा कायदेशीर हेतू नाही.
- (b) निर्धारित मर्यादा ओलांडणारे व्यवहार
- (c) जास्त प्रमाणात खात्यातील उलाढाल ग्राहकाच्या प्रोफाइलशी विसंगत
- (d) थर्ड पार्टी चेक, ड्राफ्ट इ. प्रदान करणे

चालू असलेल्या योग्य परिश्रमासाठी, कंपनी प्रभावी निरीक्षणास समर्थन देण्यासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि मशीन लर्निंग (एआय आणि एमएल) तंत्रज्ञानासह योग्य नवकल्पना स्वीकारण्याचा विचार करू शकते.

24. देखरेखीची व्याप्ती ग्राहकाच्या जोखीम श्रेणीनुसार केली जाईल

स्पष्टीकरण: उच्च जोखीम खाती अधिक गहन देखरेखीच्या अधीन असावीत.

(a) खात्यांच्या जोखमीच्या वर्गीकरणाच्या नियतकालिक पुनरावलोकनाची एक प्रणाली स्थापित केली जाईल, अशी नियतकालिकता सहा महिन्यांतून किमान एकदा असेल आणि वर्धित ड्यू डेलीजेन्स उपायांची अंमलबजावणी करणे आवश्यक आहे.

25. अपडेट/केवायसी वेळोवेळी अपडेट कर

उच्च जोखमीच्या ग्राहकांसाठी दर दोन वर्षांनी किमान एकदा, मध्यम जोखमीच्या ग्राहकांसाठी दर आठ वर्षांनी एकदा आणि कमी जोखमीच्या ग्राहकांसाठी दर दहा वर्षांनी एकदा पुढील प्रक्रियेनुसार नियतकालिक अपडेटिंग केले जाईल.

a) वैयक्तिक / स्वतंत्र ग्राहक:

केवायसी माहितीमध्ये कोणताही बदल नाही: केवायसी माहितीमध्ये कोणताही बदल न झाल्यास, कंपनीकडे नोंदणीकृत ग्राहकाच्या ईमेल-आयडीद्वारे ग्राहकाकडून कंपनीकडे नोंदणीकृत ग्राहकाचा मोबाइल नंबर, डिजिटल चॅनेल (जसे की ऑनलाइन बँकिंग/इंटरनेट बँकिंग, कंपनीचे मोबाइल ॲप्लिकेशन), पत्रे इ, या संदर्भात स्वयं-घोषणा प्राप्त केली जाईल.

पत्त्यातील बदल: फक्त ग्राहकाच्या पत्त्याच्या तपशिलांमध्ये बदल झाल्यास, नवीन पत्त्याची स्वयं-घोषणा ग्राहकाकडून कंपनीकडे नोंदणीकृत ग्राहकाचा ईमेल-आयडी, कंपनीकडे नोंदणीकृत ग्राहकाचा मोबाइल क्रमांक, डिजिटल चॅनेल (उदा. ऑनलाइन बँकिंग/इंटरनेट बँकिंग, कंपनीचे मोबाइल ॲप्लिकेशन), पत्रे द्वारे प्राप्त केली जाईल. आणि घोषित केलेला पत्ता दोन महिन्यांत सकारात्मक पुष्टीकरणद्वारे जसे की पत्ता पडताळणी पत्र, संपर्क बिंदू पडताळणी, डिलिव्हरेबल्स इ. मार्फत सत्यापित केला जाईल,

याव्यतिरिक्त, कंपनी ओव्हीडी किंवा डीमडओव्हीडी किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवजांची प्रत नियतकालिक अद्यतनाच्या वेळी ग्राहकाने घोषित केलेल्या मार्गदर्शक तत्वांच्या कलम ३(a)(xiii) मध्ये परिभाषित केल्याप्रमाणे पत्त्याच्या पुराव्याच्या उद्देशाने मिळवू शकते.

खाते उघडण्याच्या वेळी अल्पवयीन असलेल्या ग्राहकांची खाती, ते वयस्क झाल्यावर: ज्या ग्राहकांनी ते अल्पवयीन असताना खाते उघडले होते त्यांच्या बाबतीत, ते वयस्क झाल्यावर त्यांचे नवीन छायाचित्रे घेतली जातील आणि त्या वेळी कंपनीकडे सध्याच्या सीडीडी मानकांनुसार सीडीडी कागदपत्रे उपलब्ध असल्याची खात्री केली जाईल. आवश्यक तेथे, कंपनी अशा ग्राहकांचे म्हणजेच (खाते उघडण्याच्या वेळी अल्पवयीन असलेले जे आता वयस्क झाले आहेत असे) नवीन केवायसी करू शकते.

b) स्वतंत्र व्यक्तीव्यतिरिक्त ग्राहक:

केवायसी माहितीमध्ये कोणताही बदल नाही: लेगा एंटिटी (एलई) ग्राहकाच्या केवायसी माहितीमध्ये कोणताही बदल न झाल्यास एलई ग्राहकाकडून, कंपनीकडे नोंदणीकृत त्याचा/तिचा ईमेल आयडी, डिजिटल चॅनेल (जसे की ऑनलाइन बँकिंग/इंटरनेट बँकिंग, कंपनीचे मोबाइल ॲप्लिकेशन), या संदर्भात एलई ने अधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याचे पत्र, बोर्डाचा ठराव इ. च्या संदर्भात स्वयं-घोषणा प्राप्त केली जाईल. याव्यतिरिक्त, कंपनी या प्रक्रियेदरम्यान खात्री करेल की त्यांच्यासाठी उपलब्ध लाभदायक मालकी (बिओ) माहिती अचूक आहे आणि आवश्यक असल्यास, ती शक्य तितकी चालू ठेवण्यासाठी ती अपडेट करेल.

केवायसी माहितीत बदल: केवायसी माहितीमध्ये बदल झाल्यास, कंपनी नवीन एलई ग्राहकाला ऑनबोर्डिंगसाठी लागू असलेल्या समान केवायसी प्रक्रियेचे पालन करेल..

c) नियतकालिक अपडेटसाठी आधार ओटीपी आधारित ई-केवायसी नॉन-फेस-टू-फेस मोडमध्ये वापरला जाऊ शकतो. स्पष्ट करण्यासाठी, नॉन-फेस-टू-फेस मोडमध्ये आधार ओटीपी आधारित ई-केवायसीद्वारे केवायसीचे अपडेट/नियतकालिक अपडेट करण्याच्या बाबतीत कलम १७मध्ये दिलेल्या अटी लागू होणार नाहीत..

सध्याचा पत्ता आधारमध्ये दिलेल्या पत्त्यापेक्षा वेगळा असल्यास, सध्याच्या पत्त्याच्या घोषणेसाठी या प्रकरणात

सकारात्मक पुष्टीकरण आवश्यक नाही.कंपनी हे सुनिश्चित करेल की आधार प्रमाणीकरणासाठीचा मोबाईल क्रमांक ग्राहकाच्या प्रोफाइलमध्ये त्यांच्याकडे उपलब्ध असलेल्या क्रमांकासारखाच आहे, जेणेकरून कोणतीही फसवणूक टाळता येईल.

d) अतिरिक्त उपाय: वरील व्यतिरिक्त, कंपनी हे सुनिश्चित करेल

विद्यमान सीडीडी मानकांनुसार ग्राहकाची केवायसी कागदपत्रे त्यांच्याकडे उपलब्ध आहेत.ग्राहकांच्या माहितीत कोणताही बदल नसला तरीही हे लागू होते परंतु कंपनीकडे उपलब्ध असलेली कागदपत्रे विद्यमान सीडीडीमानकांशी सुसंगत नाहीत.पुढे, कंपनीकडे उपलब्ध असलेल्या सीडीडीदस्तऐवजांची वैधता केवायसीच्या नियतकालिक अद्यतनाच्या वेळी कालबाह्य झाली असल्यास, कंपनी नवीन ग्राहकाला ऑन-बोर्डिंग करण्यासाठी लागू असलेल्या केवायसी प्रक्रियेप्रमाणेच प्रक्रिया करेल.

ग्राहकाचे पॅन तपशील, कंपनीकडे उपलब्ध असल्यास, केवायसीच्या नियतकालिक अद्यतनाच्या वेळी जारी करणाऱ्या प्राधिकरणाच्या डेटाबेसमधून सत्यापित केले जातात.

नियतकालिक अद्ययावत करण्यासाठी ग्राहकाकडून स्व-घोषणासह, संबंधित दस्तऐवज मिळाल्याच्या तारखेचा उल्लेख असलेली पोचपावती ग्राहकाला दिली जाते.पुढे, केवायसीच्या नियतकालिक अद्यतनाच्या वेळी ग्राहकांकडून प्राप्त केलेली माहिती / दस्तऐवज कंपनीच्या रेकॉर्ड / डेटाबेसमध्ये त्वरित अद्यतनित केले जातील याची खात्री केली जाईल.आणि केवायसीतपशील अपडेट करण्याच्या तारखेचा उल्लेख करणारी एक सूचना ग्राहकाला प्रदान केली जाते.

ग्राहकांच्या सोयीची खात्री करण्यासाठी, कंपनी कोणत्याही शाखेत केवायसीचे नियतकालिक अपडेट करण्याची सुविधा प्रदान करण्याचा विचार करू शकते.

कंपनी, तिच्या पर्यायावर, ओव्हीडीकिंवा आधार प्रमाणीकरण/ऑफलाइन पडताळणीसाठी संमती देण्यासाठी ग्राहकाच्या प्रत्यक्ष उपस्थितीचा आग्रह धरू शकते.खातेधारकाची प्रत्यक्ष उपस्थिती प्रस्थापित करण्यासाठी त्याची प्रत्यक्ष उपस्थिती का आवश्यक आहे याची पुरेशी कारणे आहेत का याचाही यात समावेश आहे.साधारणपणे, ग्राहकाने मेल/पोस्ट इत्यादीद्वारे पाठवलेला ओव्हीडी/संमती स्वीकार्य असेल.

कंपनी केवायसीच्या नियतकालिक अपडेटच्या संदर्भात जोखीम-आधारित दृष्टीकोन स्वीकारेल.कोणतेही अतिरिक्त आणि अपवादात्मक उपाय, जे वरील सूचनांनुसार अनिवार्य नाहीत, जे कंपनीने अवलंबले आहेत, जसे की अलीकडील छायाचित्र मिळवण्याची आवश्यकता, ग्राहकाची प्रत्यक्ष उपस्थिती, केवळ कंपनीच्या शाखेत केवायसीचे नियतकालिक अपडेट करण्याची आवश्यकता जिथे खाते राखले जाते, तिथे केवायसीअपडेटचानिर्दिष्ट कालावधी इ. कंपनीच्या संचालक मंडळाने किंवा ज्या मंडळाला अधिकार सोपवले गेले आहेत त्या मंडळाच्या कोणत्याही समितीने रितसर मंजूर केलेल्या अंतर्गत केवायसीधोरणामध्ये स्पष्टपणे नमूद केले जाईल.

e) व्यवसाय संबंध/खात्यावर आधारित संबंध प्रस्थापित करताना ग्राहकाने सादर केलेल्या कागदपत्रांमध्ये कोणत्याही अद्यतनांच्या बाबतीत आणि त्यानंतर आवश्यकतेनुसार, पीएमएल नियमांचे पालन करण्यासाठी कंपनी ग्राहकाला सल्ला देईल; ग्राहकाने अशा दस्तऐवजांचे अद्यतनित तपशील कंपनीकडे सादर करणे आवश्यक आहे.कंपनीच्या वतीने रेकॉर्ड अद्ययावत करण्याच्या उद्देशाने कागदपत्रे अपडेट केल्यापासून ३०दिवसांच्या आत हे केले जाईल.

26. विद्यमान ग्राहकांच्या बाबतीत, कंपनीने केंद्र सरकारने अधिसूचित केलेल्या तारखेपर्यंत कायमस्वरूपी खाते क्रमांक किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवज किंवा फॉर्म क्रमांक ६० प्राप्त करणे आवश्यक आहे, असे न झाल्यास कंपनी तात्पुरते खात्यावरील कामकाज बंद करेल जो पर्यंत ग्राहक कायमस्वरूपी खाते करत नाही तो पर्यंत.

परंतु, कोणत्याही कर्ज खात्याचे ऑपरेशन तात्पुरते बंद करण्यापूर्वी (म्हणजे इतर कोणतेही डेबिट निलंबित करण्याआधी), कंपनी वाजवी नोटीस देईल आणि ग्राहकाला ऐकण्याची वाजवी संधी देईल.पुढे, कंपनी, तिच्या अंतर्गत धोरणामध्ये, कायम खाते क्रमांक किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवज किंवा फॉर्म क्रमांक ६०प्रदान करण्यात दुखापत, आजार किंवा म्हातारपण किंवा अन्यथा, आणि तत्सम कारणांमुळे.अक्षम असलेल्या ग्राहकांसाठी सेवा सुरू ठेवण्यासाठी योग्य सूट समाविष्ट करेल. तथापि, अशा ग्राहक संबंधांवर अधिक देखरेख ठेवली जाईल.

परंतु, जर कंपनीशी विद्यमान कर्ज-आधारित संबंध असलेल्या ग्राहकाने कंपनीला लेखी दिले की तो आपला स्थायी खाते क्रमांक किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवज किंवा फॉर्म क्रमांक ६०सादर करू इच्छित नाही, तर कंपनी कर्ज खाते बंद करेल. (म्हणजे पुढील कोणतेही डेबिट निलंबित करा) आणि ग्राहकाला लागू होणारे ओळख दस्तऐवज प्राप्त करून ग्राहकाची ओळख प्रस्थापित केल्यानंतर सर्व दायित्वे योग्यरित्या निकाली काढली जातील.

स्पष्टीकरण – या विभागाच्या उद्देशाने, खात्याच्या संबंधात “ऑपरेशन्सची तात्पुरती समाप्ती” याचा अर्थ ग्राहक या विभागाच्या तरतुदींचे पालन करेपर्यंत त्या खात्याशी संबंधित सर्व व्यवहार किंवा क्रियाकलापांचे कंपनीने तात्पुरते निलंबन करणे असा आहे. मालमत्ता खात्यांसारख्या कर्ज खात्यांच्या बाबतीत, खात्यातील कामकाज बंद करण्याच्या उद्देशाने फक्त क्रेडिटला परवानगी दिली जाईल.

भाग VI- वर्धित आणि सरलीकृत ड्यू डिलिजेन्स प्रक्रिया

A. नॉन-फेस-टू-फेस (समोरासमोर नसलेल्या) ग्राहक ऑनबोर्डिंगसाठी वर्धित ड्यू डिलिजेन्स (ईडीडी) (कलम १७च्या दृष्टीने ग्राहक ऑनबोर्डिंग व्यतिरिक्त):

नॉन-फेस-टू-फेस (समोरासमोर नसलेल्या) ऑनबोर्डिंगमुळे कंपनीला ग्राहकाशी प्रत्यक्ष भेट न घेता किंवा वी-सीआईपी द्वारे ग्राहकांशी संबंध प्रस्थापित करण्याची सुविधा मिळते. या विभागाच्या उद्देशाने अशा नॉन-फेस-टू-फेस मोडमध्ये डिजिटल चॅनेलचा वापर समाविष्ट आहे जसे की सीकेवायसीआर, डिजीलॉकर, समतुल्य ई-दस्तऐवज आणि नॉन-डिजिटल मोडजसे की एनआरआय आणि पीआयओसाठी परवानगी असलेल्या अतिरिक्त प्रमाणन प्राधिकरणाद्वारे प्रमाणित केलेल्या ओव्हीडीची प्रत प्राप्त करणे

समोरासमोर नसलेल्या ग्राहकांच्या ऑनबोर्डिंगसाठी आरई द्वारे खालील ईडीडी उपाययोजना केल्या जातील (कलम १७नुसार ग्राहक ऑनबोर्डिंग व्यतिरिक्त):

- एकदा कंपनीने वी-सीआईपी ची प्रक्रिया सुरू केल्यावर, ती ग्राहकाला रिमोट ऑनबोर्डिंगसाठी पहिला पर्याय म्हणून प्रदान केली जाईल. या मास्टर डायरेक्शनच्या उद्देशाने वी-सीआईपी साठी विहित मानकांचे आणि कार्यपद्धतींचे पालन करणाऱ्या प्रक्रियांना आमने-सामने वी-सीआईपीच्या बरोबरीने मानले जाईल.
- फसवणूक रोखण्यासाठी, सीडीडी नंतर अशा खात्यांशी व्यवहार ओटीपी, व्यवहार अद्यतने इत्यादीसाठी पर्यायी मोबाइल नंबर जोडले जाणार नाहीत. खाते उघडण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या मोबाइल क्रमांकावरूनच व्यवहार करण्याची परवानगी असेल. कंपनीकडे नोंदणीकृत मोबाइल क्रमांक बदलण्याच्या विनंत्यांना सामोरे जाण्यासाठी ड्यू डेलीजेन्सच्या मजबूत प्रक्रियेची रूपरेषा देणारे बोर्ड मंजूर धोरण असेल.
- सध्याच्या पत्त्याचा पुरावा मिळवण्याव्यतिरिक्त, कंपनी खात्यावर काम करण्यास परवानगी देण्यापूर्वी सकारात्मक पुष्टीकरणद्वारे वर्तमान पत्त्याची पडताळणी करेल. पत्ता पडताळणी पत्र, संपर्क बिंदू पडताळणी, डिलिव्हरेबल्स इत्यादी माध्यमांद्वारे सकारात्मक पुष्टीकरण केले जाऊ शकते.
- कंपनी ग्राहकाकडून पॅन(पीएएन) घेईल आणि जारी करणाऱ्या अधिकाऱ्याच्या पडताळणी सुविधेतून पॅनची पडताळणी करण्यात येईल.
- अशा खात्यांमधील पहिला व्यवहार ग्राहकाच्या विद्यमान केवायसी-अनुपालक बँक खात्यातून जमा केला जाईल.
- अशा ग्राहकांचे उच्च-जोखीम ग्राहक म्हणून वर्गीकरण केले जाईल आणि समोरासमोर न उघडलेली खाती जोपर्यंत ग्राहकाची ओळख समोरासमोर किंवा वी-सीआईपी द्वारे सत्यापित केली जात नाही तोपर्यंत वर्धित देखरेखीच्या अधीन राहतील.

27. नॉन-फेस-टू-फेस ग्राहकांचे कर्ज खाते (ऑन-बोर्डिंगवर आधारित आधार ओ.टी.पी व्यतिरिक्त): समोरासमोर येणाऱ्या ग्राहकांवर अधिक योग्य काळजी घेण्यासाठी कंपनी हे सुनिश्चित करेल की पहिले पेमेंट/वितरण ग्राहकाच्या केवाईसी -अनुपालक खात्याद्वारे दुसऱ्या कंपनीसह केले जाईल.

28. राजकीयदृष्ट्या उघड झालेल्या व्यक्तींची कर्ज खाती (पीईपी)

A. कंपनीकडे पीईपीसोबत संबंध प्रस्थापित करण्याचा पर्याय असेल, तर

- कुटुंबातील सदस्य आणि जवळच्या नातेवाईकांच्या संपत्तीच्या स्त्रोतांच्या माहितीसह पीईपीवर पुरेशी माहिती गोळा केली जाते;

- (b) पीईपी ग्राहक म्हणून स्वीकारण्यापूर्वी व्यक्तीची ओळख पडताळणे आवश्यक आहे;
- (c) पीईपीसाठी कर्ज खाते उघडण्याचा निर्णय ग्राहक स्वीकृती धोरणानुसार वरिष्ठ पातळीवर घेतला जातो;
- (d) अशी सर्व कर्ज खाती सतत चालू असलेल्या आधारावर वाढीव देखरेखीच्या अधीन असतात;
- (e) विद्यमान ग्राहक किंवा विद्यमान कर्ज खात्याचा लाभार्थी मालक नंतर पीईपी बनल्यास, व्यावसायिक संबंध चालू ठेवण्यासाठी वरिष्ठ व्यवस्थापनाची मान्यता प्राप्त केली जाते.
- (f) पीईपींना लागू होणारे सीडीडी उपाय सतत चालू असलेल्या आधारावर वर्धित देखरेखीसह लागू आहेत.

B. या सूचना ज्या कर्ज खात्यांवर पीईपीलाभार्थी मालक आहेत त्यांना देखील लागू होतील

29. व्यावसायिक मध्यस्थांद्वारे ग्राहक कर्ज खाती उघडली जातात:

कायदानुसार परवानगी दिल्याप्रमाणे, व्यावसायिक मध्यस्थांमार्फत कर्ज खाती उघडताना कंपनी खात्री करेल

- (a) वैयक्तिक ग्राहकाच्या वतीने व्यावसायिक मध्यस्थाने कर्ज खाते उघडल्यावर ग्राहकांना ओळखले जाईल.
- (b) म्युच्युअल फंड, पेन्शन फंड किंवा इतर प्रकारच्या फंडांसारख्या संस्थांच्या वतीने व्यावसायिक मध्यस्थांनी व्यवस्थापित केलेली 'पूल' खाती ठेवण्याचा पर्याय कंपनीकडे असेल.
- (c) कंपनी व्यावसायिक मध्यस्थांसह कर्ज खाती उघडणार नाही जे ग्राहकांच्या गोपनीयतेला बांधील आहेत जे कंपनीला क्लायंट तपशील उघड करण्यास प्रतिबंधित करते.
- (d) सर्व लाभार्थी मालकांना ओळखले जाईल जेथे मध्यस्थांनी ठेवलेले निधी कंपनी स्तरावर एकत्र केले जात नाहीत, आणि तेथे 'उप-खाती' आहेत, प्रत्येक लाभार्थी मालकाला श्रेय दिलेली आहे, किंवा जेथे असे निधी कंपनी स्तरावर एकत्र केले जातात, तेव्हा कंपनी लाभार्थी मालकांचा शोध घेईल.
- (e) कंपनी, तिच्या विवेकबुद्धीनुसार, मध्यस्थाने केलेल्या 'क्लायंट ड्यू डिलिजेन्स' (सीडीडी) वर विसंबून राहिल, जर मध्यस्थ एक नियमन केलेली आणि देखरेख केलेली संस्था असेल तर आणि ग्राहकांच्या केवायसी आवश्यकतांचे पालन करण्यासाठी पुरेशा प्रणाली तिच्याकडे उपस्थित असतील तर.
- (f) ग्राहकाला जाणून घेण्याची अंतिम जबाबदारी कंपनीची आहे.

30. कमी-जोखीम श्रेणीतील ग्राहकांसाठी दस्तऐवजांची सूचक सूची परिशिष्ट III मध्ये सेट केली आहे.

अध्याय VI।रेकॉर्ड व्यवस्थापन

31. पीएमएल कायदा आणि कंपनीच्या नियमांच्या तरतुदींच्या संदर्भात ग्राहक खाते माहितीची देखभाल, जतन आणि अहवाल देण्याबाबत पुढील पावले उचलली जातील.

- (a) व्यवहाराच्या तारखेपासून किमान पाच वर्षांपर्यंत देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय दोन्ही कंपनी आणि ग्राहक यांच्यातील व्यवहारांच्या सर्व आवश्यक नोंदी ठेवणे;
- (b) कर्ज खाते उघडताना/संबंध सुरू करताना आणि व्यावसायिक नातेसंबंध संपल्यानंतर किमान पाच वर्षांपर्यंत ग्राहकांची ओळख आणि पत्त्याशी संबंधित नोंदी ठेवा;
- (c) विनंती केल्यावर सक्षम अधिकाऱ्यांना ओळख रेकॉर्ड आणि व्यवहार डेटा उपलब्ध करून द्या

- (d) प्रिव्हेन्शन ऑफ मनी लाँडरिंग (रेकॉर्ड्सची देखभाल) नियम, २००५ (पीएमएल नियम, २००५) च्या नियम ३अंतर्गत विहित केलेल्या व्यवहारांचे योग्य रेकॉर्ड ठेवण्याची एक प्रणाली सुरू करा;
- (e) वैयक्तिक व्यवहारांची पुनर्रचना करण्यास अनुमती देण्यासाठी पीएमएल नियम ३अंतर्गत निर्धारित केलेल्या व्यवहारांच्या संदर्भात खालील माहितीसह सर्व आवश्यक माहिती राखून ठेवा
- (i) व्यवहारांचे स्वरूप;
- (ii) व्यवहाराची रक्कम आणि चलन ज्यामध्ये त्याचे मूल्यमान्य होते;
- (iii) ज्या तारखेला व्यवहार केले गेले; आणि
- (iv) व्यवहारातील पक्ष
- (f) माहितीची योग्य देखभाल आणि संरक्षण करण्यासाठी एक प्रणाली विकसित करणे जेणेकरून जेव्हा आवश्यक असेल किंवा सक्षम अधिकार्यांकडून विनंती केली जाईल तेव्हा डेटा सहज आणि द्रुतपणे पुनर्प्राप्त केला जाऊ शकेल;
- (g) तुमच्या ग्राहकाची ओळख आणि पत्त्याच्या नोंदी ठेवा आणि नियम ३मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या व्यवहारांच्या संदर्भातील रेकॉर्ड हार्ड किंवा सॉफ्ट फॉर्ममध्ये ठेवा

स्पष्टीकरण – या विभागाच्या उद्देशासाठी, अभिव्यक्ती "ओळख संबंधित रेकॉर्ड", "ओळख नोंदी" इ. मध्ये, ओळख डेटा, खाते फाइल्स, व्यवसाय पत्रव्यवहार आणि केलेल्या कोणत्याही विश्लेषणाचे परिणाम अद्ययावत रेकॉर्ड समाविष्ट असतील.

32. ना-नफा संस्था असलेल्या ग्राहकांच्या बाबतीत, अशा ग्राहकांचे तपशील नीतीआयोगाच्या दर्पण पोर्टलवर नोंदणीकृत आहेत याची कंपनी खात्री करेल.जर ते नोंदणीकृत नसतील, तर कंपनी दर्पण पोर्टलवर तपशील प्रविष्ट करेल.ग्राहक आणि कंपनी यांच्यातील व्यावसायिक संबंध संपुष्टात आल्यानंतर किंवा खाते बंद केल्यानंतर, यापैकी जे नंतर असेल ते पाच वर्षांच्या कालावधीसाठी कंपनी अशा नोंदणी नोंदी ठेवेल.

अध्याय VIII फायनान्शियल इंटेलिजन्सला रिपोर्टिंग आवश्यकता

युनिट - भारत

33. कंपनी पीएमएल (मेंटेनन्स ऑफ रेकॉर्ड्स) नियम, २००५च्या नियम ३, नियम ७मध्ये निर्दिष्ट केलेली माहिती संचालक, फायनान्शियल इंटेलिजन्स युनिट-इंडिया (एफआययु- आयएनडी) यांना देईल.

स्पष्टीकरण:नियम ७मधील उपनियम ३आणि ४मध्ये दुरुस्ती करण्याबाबत २२सप्टेंबर २०१५रोजी अधिसूचित केलेल्या तिसऱ्या दुरुस्ती नियमांच्या संदर्भात,संचालक, एफआययु- आयएनडीयांना नियम ३च्या उप-नियम (१) च्या विविध कलमांमध्ये संदर्भित व्यवहार शोधण्यासाठी अहवाल देणाऱ्या संस्थांना मार्गदर्शक तत्त्वे जारी करण्याचे आणि फर्निशिंग माहितीच्या स्वरूपाविषयी त्यांना निर्देशित करण्यासाठी आणि प्रक्रिया आणि माहिती सादर करण्याची पद्धत निर्दिष्ट करण्यासाठीचे अधिकार असतील .

34. एफआईयू-आईएनडी द्वारे विहित केलेले/जारी केलेले रिपोर्टिंग फॉर्मेट्स आणि सर्वसमावेशक रिपोर्टिंग फॉर्मेट गाइड आणि रिपोर्ट जनरेशन युटिलिटी आणि रिपोर्टिंग संस्थांना विहित अहवाल तयार करण्यात मदत करण्यासाठी विकसित केलेल्या रिपोर्ट व्हॅलिडेशन युटिलिटीची नोंद घेण्यात येईल.इलेक्ट्रॉनिक रोख व्यवहार अहवाल (सीटीआर) / संशयास्पद व्यवहार अहवाल (एसटीआर) फाइल करण्यासाठी संपादित करण्यायोग्य इलेक्ट्रॉनिक उपयुक्तता ज्या एफआईयू-आईएनडीने त्यांच्या वेबसाइटवर ठेवल्या आहेत त्यांचा वापर कंपनीद्वारे (अद्याप योग्य तांत्रिक साधने स्थापित / स्वीकारणे बाकी आहे) त्यांच्या थेट व्यवहार डेटामधून सीटीआर किंवा एसटीआर काढण्यासाठी केला जाईल.कंपनीचे प्रमुख अधिकारी, ज्यांच्या सर्व शाखा पूर्णपणे संगणकीकृत नाहीत, त्यांच्याकडे अद्याप संगणकीकृत नसलेल्या शाखांमधून व्यवहार तपशील काढण्यासाठी आणि संपादन करण्यायोग्य इलेक्ट्रॉनिक युटिलिटीच्या मदतीने डेटा इलेक्ट्रॉनिक फाइलमध्ये फीड करण्यासाठी योग्य व्यवस्था एफआईयू-आईएनडी द्वारे <http://fiuindia.gov.in> या वेबसाइटवर सीटीआर/एसटीआर उपलब्ध करून दिले

आहे.नोंदवल्या जाणाऱ्या सीटीआर/एसटीआर ची नमुना यादी ओळखीसाठी परिशिष्ट – IV मध्ये संलग्न केली आहे.

35. संचालक, एफआईयू-आईएनडी यांना माहिती देताना, नियमात निर्दिष्ट केलेल्या कालमर्यादेच्या पलीकडे व्यवहाराची तक्रार न करण्यात प्रत्येक दिवसाचा विलंब किंवा चुकीच्या पद्धतीने नोंदवलेला व्यवहार दुरुस्त करण्यात प्रत्येक दिवसाचा विलंब हे स्वतंत्र उल्लंघन मानले जाईल. एसटीआर दाखल केलेल्या कर्ज खात्यांच्या संचालनावर कंपनी कोणतेही बंधन घालणार नाही. एसटीआर सादर केल्याची वस्तुस्थिती कंपनी पूर्णपणे गोपनीय ठेवेल. कोणत्याही टप्प्यावर ग्राहकांची फसवणूक होणार नाही याची काळजी घेतली जाईल.
36. संशयास्पद व्यवहारांची प्रभावी ओळख आणि अहवाल देणे सक्षम करण्यासाठी कंपनीकडे व्यावसायिक आवश्यकतांनुसार इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांसह पुरेशा प्रणाली आणि प्रक्रिया असतील.

अध्याय IX आंतरराष्ट्रीय करारांतर्गत आवश्यकता/ दायित्वे

आंतरराष्ट्रीय एजन्सींकडून संप्रेषण -

37. बेकायदेशीर क्रियाकलाप (प्रतिबंध) (युएपीए) अधिनियम, १९६७ अंतर्गत दायित्वे: बेकायदेशीर क्रियाकलाप (प्रतिबंध) (यूएपीए) कायदा, १९६७ आणि त्यातील सुधारणांच्या कलम ५१ एनुसार कंपनी खात्री करेल, संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेने (यूएनएससी) मंजूर केलेल्या आणि वेळोवेळी प्रसारित केलेल्या दहशतवादी संबंधांचा संशय असलेल्या व्यक्ती आणि संस्थांच्या यादीत समाविष्ट असलेल्या व्यक्ती/संस्थांच्या नावावर त्यांच्याकडे कोणतेही कर्ज खाते नाही. दोन्ही यादींचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे.
- (a) "आईएसआईएल (दाएश) आणि अल-कायदा प्रतिबंध यादी", ज्यात अल-कायदाशी संबंधित व्यक्ती आणि संस्थांची नावे आहेत. अद्ययावत आईएसआईएल आणि अल-कायदा प्रतिबंध यादी <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida-r.xsl> वर उपलब्ध आहे.
- (b) "१९८८ प्रतिबंध यादी", ज्यामध्ये व्यक्ती (एकत्रित यादीचा विभाग अ) आणि तालिबानशी संबंधित संस्था (विभाग बी) यांचा समावेश आहे, जी <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/taliban-r.xsl> येथे उपलब्ध आहे.

वेळोवेळी सुधारणा केल्यानुसार, दहशतवाद प्रतिबंध आणि दडपशाही (सुरक्षा परिषदेच्या ठरावांची अंमलबजावणी) ऑर्डर, २००७ च्या अनुसूचीमध्ये उपलब्ध असलेल्या याद्यांचा संदर्भ देण्याची कंपनी सुनिश्चित करेल. वर नमूद केलेल्या याद्या, म्हणजे युएनएससी प्रतिबंध याद्या आणि दहशतवाद प्रतिबंध आणि दडपशाही (सुरक्षा परिषदेच्या ठरावांची अंमलबजावणी) ऑर्डर, २००७ च्या अनुसूचीमध्ये उपलब्ध असलेल्या याद्या, वेळोवेळी सुधारित केल्यानुसार, दररोज पडताळल्या जातील आणि कोणत्याही सुधारणा याद्या जोडणे, हटवणे किंवा इतर बदलांच्या संदर्भात काळजीपूर्वक अनुपालनासाठी आरई द्वारे विचारात घेतल्या जाईल.

38. सामूहिक विनाशाची शस्त्रे (वेपन्स ऑफ मास डिस्ट्रिक्शन) (डब्ल्यूएमडी) आणि त्यांच्या वितरण प्रणाली (बेकायदेशीर क्रियाकलाप प्रतिबंध) कायदा, २००५ (डब्ल्यूएमडीकायदा, २००५) अंतर्गत दायित्वे:

(a) कंपनीसामूहिक विनाशाची शस्त्रे "वेपन्स ऑफ मास डिस्ट्रिक्शन (डब्ल्यूएमडी) आणि त्यांची वितरण प्रणाली (बेकायदेशीर क्रियाकलाप प्रतिबंध) कायदा, २००५ च्या कलम १२ एच्या अंमलबजावणीची प्रक्रिया" चे काळजीपूर्वक अनुपालन सुनिश्चित करेल जे डब्ल्यूएमडीकायदा २००५ च्या कलम १२ एच्या अटीनुसार ३० जानेवारी २०२३ रोजी भारत सरकारच्या वित्त मंत्रालयाने (या मुख्य निर्देशाचा परिशिष्ट III) दिनांक ३० जानेवारी २०२३ रोजी दिलेल्या आदेशानुसार विहित केले आहे.

(b) वरील आदेशाच्या परिच्छेद ३नुसार, व्यक्ती/संस्थेचे तपशील निर्दिष्ट सूचीतील तपशीलांशी जुळत असल्यास व्यवहार केले जाणार नाहीत याची आरईएस खात्री करेल..

(c) पुढे, ग्राहकांशी संबंध प्रस्थापित करताना आणि वेळोवेळी दिलेल्या पॅरामीटर्सवर निर्दिष्ट यादीमध्ये समाविष्ट असलेल्या व्यक्ती आणि संस्थांकडे काही निधी, बँक खाती इत्यादी स्वरूपात आर्थिक मालमत्ता आहे की नाही हे सत्यापित करण्यासाठी आरईद्वारे वेळो वेळी तपासणी केली जाईल.

(d) उपरोक्त प्रकरणांमध्ये जुळणी झाल्यास, डब्ल्यूएमडी कायदा २००५ च्या कलम १२ ए अंतर्गत अधिकार वापरण्याचे अधिकार म्हणून नियुक्त केलेल्या सेंट्रल नोडल ऑफिसर (सीएनओ) ला निधी, आर्थिक मालमत्ता किंवा आर्थिक संसाधनांच्या संपूर्ण तपशीलांसह आरईएस ला ताबडतोब व्यवहार तपशील कळवावे लागतील. संप्रेषणाची एक प्रत राज्य नोडल ऑफिसरला आणि आरबीआयला जिथे खाते/व्यवहार आहेत तिथे पाठवली जाईल. आर.ई.ला वर नमूद केलेल्या खात्यांमध्ये केलेले सर्व व्यवहार एफआईयू-आईएनडी सह STAR दाखल करणे आवश्यक आहे.

हे नोंद घ्यावे की आदेशाच्या परिच्छेद १नुसार, संचालक, एफआईयू-इंडिया यांना सीएनओ म्हणून नियुक्त करण्यात आले आहे.

(e) आर.ई, एफआईयू-इंडिया च्या पोर्टलवर उपलब्ध असलेल्या, वेळोवेळी दुरुस्त केल्यानुसार नियुक्त केलेल्या यादीचा संदर्भ घेऊ शकते.

(f) जर वाजवी शंका पलीकडे विश्वास ठेवण्याचे कारण असेल की ग्राहकाकडे असलेला निधी किंवा मालमत्ता हे डब्ल्यूएमडी कायदा, २००५च्या कलम १२एच्या उप-कलम (२) च्या खंड (a) किंवा (b) च्या कार्यक्षेत्रात येईल. आरई कोणत्याही विलंबाशिवाय सीएनओ ला ईमेल, फॅक्स आणि पोस्टद्वारे सूचित करून व्यक्ती/संस्थेला आर्थिक व्यवहार करण्यापासून प्रतिबंधित करेल.

(g) जर आर.ई ला सीएनओ कडून कलम १२एअंतर्गत मालमत्ता गोठवण्याचा आदेश प्राप्त झाला, तर आर.ई ने, कोणताही विलंब न करता, आदेशाचे पालन करण्यासाठी आवश्यक ती कारवाई केली पाहिजे.

(h) आदेशाच्या परिच्छेद ७ नुसार निधी इ. गोठविण्याची प्रक्रिया पाळली जाईल.त्यानुसार, कोणत्याही व्यक्ती/संस्थेकडून गोठविण्याबाबत प्राप्त झालेल्या अर्जाची प्रत कंपनीने सीएनओला गोठवलेल्या मालमत्तेच्या संपूर्ण तपशीलासह, अर्जदाराने दिलेल्या ईमेल, फॅक्स आणि पोस्टद्वारे दोन कामकाजाच्या दिवसांत पाठवली जाईल. .

५३. आरई दररोज <https://www.mea.gov.in/Implementation-of-UNSC-Sanctions-DPRK.htm> वर उपलब्ध असलेली यूएनएससीआर १७१८ नियुक्त केलेल्या व्यक्ती आणि घटकांची मंजूरी यादी यांची पडताळणी करेल आणि जोडणे, हटवणे किंवा इतर बदलांच्या बाबतीत यादीतील कोणतेही बदल विचारात घेणे आणि केंद्र सरकारने वेळोवेळी सुधारित केलेल्या 'डेमोक्रेटिक पीपल्स रिपब्लिक ऑफ कोरिया ऑर्डर, २०१७' वरील सुरक्षा परिषदेच्या ठरावाची अंमलबजावणी सुनिश्चित करेल.

39. वरील व्यतिरिक्त, आर.ई विचारात घेणे आवश्यक आहे -(a) इतर यूएनएससीआर आणि (b) यूएपीए१९६७च्या पहिल्या शेड्यूल आणि चौथ्या शेड्यूलमधील याद्या आणि यूएपीए च्या कलम ५१एआणि डब्ल्यूएमडी कायद्याच्या कलम १२एच्या अंमलबजावणीवरील सरकारी आदेशांचे पालन करण्यासाठी त्यात कोणत्याही सुधारणा.१४मार्च २०१९ / फेब्रुवारी २, २०२१च्या यूएपीएअधिसूचनेनुसार आवश्यकतेनुसार गृह मंत्रालयाला सल्ला देण्याव्यतिरिक्त याद्यांमधील कोणत्याही व्यक्ती/संस्थेची साम्य असलेल्या कर्ज खात्यांचे तपशील एफआईयू-आईएनडी ला कळवले जातील आणि वेळोवेळी सुधारित केले जातील.

वरील व्यतिरिक्त, रिझर्व्ह बँकेने वेळोवेळी इतर कोणत्याही अधिकार क्षेत्र/संस्था यांच्या संदर्भात प्रसारित केलेले इतर युएनएससीआर देखील विचारात घेतले जातील.

40. बेकायदेशीर क्रियाकलाप (प्रतिबंध) अधिनियम, १९६७च्या कलम ५१एच्या अनुषंगाने कर्ज खाते गोठवणे

यूएपीएअंतर्गत सरकारने घालून दिलेल्या प्रक्रियेचे काटेकोरपणे पालन केले जाईल आणि लागू होईल त्या प्रमाणात काळजीपूर्वक पालन सुनिश्चित केले जाईल.

विशेषतः, कंपनीने यासाठी आवश्यक असलेल्या लागू मार्गदर्शक तत्वांचे पालन सुनिश्चित केले पाहिजे:

(i) अद्ययावत नियुक्त केलेल्या याद्या इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात ठेवा आणि ऑर्डरच्या शेड्यूलमध्ये सूचीबद्ध केलेल्या व्यक्ती किंवा संस्था, यापुढे नियुक्त व्यक्ती/संस्था म्हणून संदर्भित आहेत, व्यक्तीकडे कोणतीही आर्थिक मालमत्ता, बँक खाती, स्टॉक किंवा विमा पॉलिसी इत्यादी किंवा संबंधित सेवांच्या स्वरूपात आर्थिक संसाधने आहेत किंवा नाहीत हे पडताळण्यासाठी दिलेले पॅरामीटर्स नियमितपणे तपासा.

(ii) जर त्यांच्या कोणत्याही ग्राहकांचे तपशील नामांकित व्यक्ती/संस्थांच्या तपशीलाशी जुळत असतील तर, कंपनीने अशा ग्राहकाचा शोध लावल्यापासून २४ तासांच्या आत, निधी, आर्थिक मालमत्ता किंवा आर्थिक सर्व तपशील आणि त्यांच्या बुक्स मध्ये असलेले सर्व तपशील संबंधित सेवा गृह मंत्रालयाच्या संयुक्त सचिव (सीटीसीआर), फॅक्स क्रमांक ०११- २३०९२५६९ वर आणि दूरध्वनी किंवा ०११- २३०९२७३६ वर पाठवल्या पाहिजेत.पोस्टाने तपशील पाठवण्याव्यतिरिक्त, ते ई-मेल आयडी: jsctcr-mha@gov.in वर देखील पाठवले जाणे आवश्यक आहे.

- (iii) कंपनी वरील (ii) वर नमूद केलेल्या संप्रेषणाची एक प्रत युएपीए नोडल अधिकारी आणि त्या राज्य/केंद्र शासित प्रदेश आणि एफआययु-आयएनडी च्या नियामकांना देखील पाठवेल, जशी स्थिती असेल तशी.
- (iv) नियुक्त केलेल्या व्यक्ती/संस्थांच्या तपशिलांसह कोणत्याही ग्राहकाचे जुळणे संशयाच्या पलीकडे असल्यास, कंपनी, संयुक्त सचिव (सीटीसीआर) गृह मंत्रालय, नॉर्थ ब्लॉक, नवी दिल्ली - ११०००१" येथे किंवा jsctcr-mha@gov.in वर ईमेलद्वारे सूचना देऊन नियुक्त केलेल्या व्यक्तींना आर्थिक व्यवहार करण्यापासून प्रतिबंधित करेल.
- (v) कंपनी एफआईयू-आईएनडी कडे संशयास्पद व्यवहार अहवाल (एसटीआर) दाखल करेल, ज्यामध्ये वरील परिच्छेद (ii) मध्ये समाविष्ट केलेल्या खात्यांमध्ये विहित नमुन्यानुसार केलेले सर्व व्यवहार असतील.
- (vi) जेव्हा योग्य असेल तेव्हा निर्बंध लागू केले जातील. कर्ज खात्यांच्या बाबतीत, कोणत्याही अतिरिक्त डेबिटला परवानगी दिली जाणार नाही. विद्यमान ठेवींच्या बाबतीत, निधी रोखला जाईल.

व्यक्ती किंवा संस्था निर्दिष्ट व्यक्ती नसल्याची पडताळणी केल्यावर, फ्रिझिंगच्या यंत्रणेमुळे अनावधानाने प्रभावित झालेल्या व्यक्ती/संस्था यांच्या निधी, आर्थिक मालमत्ता किंवा आर्थिक संसाधने किंवा संबंधित सेवा अन्फ्रीज करण्याची प्रक्रिया

- (a) जर एखाद्या व्यक्तीकडे किंवा संस्थेकडे हे सिद्ध करण्यासाठी पुरावे असतील की त्यांच्या मालकीचे/धारण केलेले विद्यमान ठेवी किंवा कर्ज खाते अनैच्छिकपणे फ्रीज केले गेले आहे, तर ते आवश्यक पुरावा लेखी देऊन अर्ज दाखल करू शकतात.
- (b) कंपनीला असा कोणताही अर्ज मिळाल्यास, कोणत्याही व्यक्तीने किंवा संस्थेने निधी, आर्थिक मालमत्ता किंवा आर्थिक संसाधने किंवा संबंधित सेवा अनावधानाने गोठवल्या गेल्या आहेत याची माहिती देणाऱ्या संबंधित मालमत्तेच्या संपूर्ण तपशीलासह अर्जाची एक प्रत, एमएचए च्या सीटीसीआर विभागाच्या नोडल ऑफिसरला दोन कामकाजाच्या दिवसांच्या आता कळवली आणि पाठवली जाईल.
- (c) गृह मंत्रालयाचे संयुक्त सचिव (सीटीसीआर), गृह मंत्रालयाच्या सीटीसीआर विभागाचे युएपीए नोडल अधिकारी असल्याने, व्यक्ती/संस्थेने सादर केलेल्या पुराव्याच्या आधारे आवश्यक ते सत्यापन करतील, आणि, ते समाधानी असल्यास, १५ कामकाजाच्या दिवसांच्या आत, कंपनीसह इतर पक्षांना सूचना देऊन, अशा अर्जदाराच्या मालकीचे/धारण केलेले निधी, आर्थिक मालमत्ता किंवा आर्थिक संसाधने किंवा संबंधित सेवा रद्द करण्याचा आदेश देतील. तथापि, कोणत्याही कारणास्तव १५ कामकाजाच्या दिवसांत मालमत्ता सोडण्याचा आदेश पारित करणे शक्य नसल्यास, सीटीसीआर विभागाचे युएपीए नोडल अधिकारी अर्जदारास सूचित करतील.

41. एफएटीएफ शिफारशीची अंमलबजावणी न करणारी किंवा अपुरीपणे करणारी न्यायाधिकारक्षेत्रे

- (a) भारतीय रिझर्व्ह बँकेने वेळोवेळी प्रसारित केलेली एफएटीएफ विधाने आणि सार्वजनिकरीत्या उपलब्ध माहितीचा विचार केला जाईल जे देश एफएटीएफ शिफारशीची अंमलबजावणी करत नाहीत किंवा अपर्याप्तपणे अंमलबजावणी करतात. एफएटीएफ विधान समाविष्ट असलेल्या अधिकारक्षेत्रांच्या एएमएल/सीएफटी नियमांमधील कमतरतेमुळे उद्भवणारे धोके विचारात घेईल.
- (b) एफएटीएफ शिफारशी आणि एफएटीएफ विधानांमध्ये समाविष्ट केलेल्या अधिकारक्षेत्रांची अंमलबजावणी न करणाऱ्या किंवा अपर्याप्तपणे अंमलात आणणाऱ्या देशांमधील व्यक्तींशी (कायदेशीर व्यक्ती आणि इतर वित्तीय संस्थांसह) व्यावसायिक संबंध आणि व्यवहारांवर विशेष लक्ष दिले जाईल.

स्पष्टीकरण: वरील कार्यपद्धती कंपनीला एफएटीएफ स्टेटमेंटमध्ये नमूद केलेले देश आणि अधिकारक्षेत्रांसह कायदेशीर व्यापार आणि व्यावसायिक व्यवहार करण्यापासून प्रतिबंधित करत नाही.

- (c) एफएटीएफ विधाने आणि एफएटीएफ शिफारशीची अपुरी अंमलबजावणी न करणाऱ्या किंवा अपुरीपणे अंमलात आणणाऱ्या देशांच्या अधिकारक्षेत्रातील व्यक्तींसोबतच्या व्यवहारांची पार्श्वभूमी आणि उद्देश तपासला जाईल आणि सर्व कागदपत्रांसह लिखित निष्कर्ष राखून ठेवला जाईल आणि विनंतीवरून रिझर्व्ह बँक आणि

इतर संबंधित प्राधिकरणांना उपलब्ध करून देण्यात येईल.

42. सीडीडी प्रक्रिया आणि केवायसी माहिती सेंट्रल केवायसी रेकॉर्ड रजिस्ट्री (सीकेवायसीआर) सोबत शेअर करणे

- (a) भारत सरकारने २६नोव्हेंबर २०१५रोजी राजपत्र अधिसूचना क्रमांक एसओ ३१८३(E) द्वारे सेंट्रल रजिस्ट्री ऑफ सिक्युरिटायझेशन असेट रिकन्स्ट्रक्शन अँड सिक्युरिटी इंटरस्ट ऑफ इंडिया (सीईआरएसएआय) ला सीकेवायसीआर म्हणून कार्य आणि कार्य करण्यासाठी अधिकृत केले आहे.
- (b) पीएमएल नियमांच्या नियम ९(१ए) च्या तरतुदीनुसार, आरईएस ग्राहकाचे केवायसी रेकॉर्ड कॅप्चर करेल आणि ग्राहकाशी खाते-आधारित संबंध सुरू केल्याच्या १०दिवसांच्या आत सीकेवायसीआर वर अपलोड करेल.
- (c) सीईआरएसएआय द्वारे केवायसी डेटा अपलोड करण्यासाठी ऑपरेशनल मार्गदर्शक तत्त्वे जारी करण्यात आली आहेत.
- (d) 'व्यक्ती' आणि 'कायदेशीर संस्था' (एलई) साठी तयार केलेल्या केवाईसी टेम्पलेटनुसार, नियमांमध्ये नमूद केलेल्या पद्धतीने सीकेवाईसीआर सोबत शेअर करण्यासाठी आरईला केवाईसी माहिती मिळवावी लागेल. आवश्यकतेनुसार आणि सीईआरएसएआय द्वारे जारी केलेल्या टेम्पलेटमध्ये वेळोवेळी बदल केले जाऊ शकतात.
- (e) सीकेवायसीआर ची 'लाइव्ह रन' १५जुलै २०१६पासून टप्प्याटप्प्याने नवीन 'वैयक्तिक खात्यां'पासून सुरू झाली.त्यानुसार, शेड्युल्ड कमर्शियल बँकांना (एससीबी) सीकेवायसीआर सोबत १जानेवारी २०१७रोजी किंवा त्यानंतर उघडलेल्या सर्व नवीन वैयक्तिक खात्यांशी संबंधित केवायसी डेटा सतत अपलोड करणे आवश्यक आहे.जानेवारी २०१७मध्ये उघडलेल्या खात्यांच्या संदर्भात डेटा अपलोड करण्यासाठी एससीबीला सुरुवातीला १फेब्रुवारी २०१७पर्यंतचा कालावधी देण्यात आला होता.

व्यतिरिक्त इतर आरई ने वरील नियमांच्या तरतुदीनुसार सीकेवायसीआरसोबत १एप्रिल २०१७रोजी किंवा नंतर उघडलेल्या सर्व नवीन वैयक्तिक खात्यांशी संबंधित केवायसीडेटा अपलोड करणे आवश्यक होते.

(f) आरई वरील नियमांच्या तरतुदीनुसार सीकेवायसीआरसोबत १एप्रिल २०२१रोजी किंवा त्यानंतर उघडलेल्या एलई च्या खात्यांशी संबंधित केवाईसी रेकॉर्ड अपलोड करतील. सीईआरएसएआयद्वारे जारी केलेल्या एलई टेम्पलेटनुसार केवायसीरेकॉर्ड अपलोड करणे आवश्यक आहे.

(g) केवायसी आयडेंटिफायर सीकेवायसीआरद्वारे व्युत्पन्न केल्यावर, आरई हे सुनिश्चित करेल की ती व्यक्ती/एलईला कळवली जाईल, जसे की परिस्थिती असेल.

(h) सीकेवायसीआरवर सर्व केवायसीरेकॉर्ड अनुक्रमे अपलोड केले जातात याची खात्री करण्यासाठी, आरईने अनुक्रमे (e) आणि (f) नुसार वैयक्तिक ग्राहक आणि एलईवरील नमूद तारखांच्या आधी उघडलेल्या खात्यांशी संबंधित केवायसीडेटा अपलोड/अपडेट करावा. या मास्टर डायरेक्शनच्या कलम ३८मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या नियतकालिक अपडेटच्या वेळेला किंवा त्यापूर्वी, जेव्हा अपडेट केलेली केवायसीमाहिती ग्राहकाकडून प्राप्त/मिळवली जाते.

(i) आरईहे सुनिश्चित करेल की नियतकालिक अपडेट दरम्यान, ग्राहक सध्याच्या सीडीडीमानकावर स्थलांतरित झाले आहेत.

(j) जेथे ग्राहक, खाते-आधारित संबंध प्रस्थापित करण्याच्या उद्देशाने, सीकेवायसीआरवरून रेकॉर्ड डाउनलोड करण्यासाठी स्पष्ट संमतीसह, आरईला केवायसीआयडेंटिफायर सबमिट करतो, मगकंपनी केवायसी आयडेंटिफायरचा वापर करून सीकेवायसीआरकडून केवायसी रेकॉर्ड ऑनलाइन मिळवेल आणि ग्राहकाला तेच केवायसी रेकॉर्ड किंवा माहिती किंवा इतर कोणतेही अतिरिक्त ओळख दस्तऐवज किंवा तपशील सबमिट करण्याची आवश्यकता नसेल, जोपर्यंत

- सीकेवायसीआरच्या नोंदींमध्ये ग्राहकांच्या माहितीत कोणताही बदल झाला आहे;
- ग्राहकाचा वर्तमान पत्ता सत्यापित करणे आवश्यक आहे;
- कंपनी ग्राहकाची ओळख किंवा पत्ता सत्यापित करणे किंवा योग्य परिश्रम वाढविण्यासाठी किंवा ग्राहकाचे योग्य जोखीम प्रोफाइल तयार करणे आवश्यक मानते.
- सीकेवायसीआरवरून डाउनलोड केलेल्या कागदपत्रांचा वैधता कालावधी संपला आहे.

अध्याय X इतर निर्देश

43. गोपनीयतेचे दायित्व आणि माहितीचे आदानप्रदान:

- (a) कंपनी आणि ग्राहक यांच्यातील कराराच्या संबंधातून निर्माण झालेल्या ग्राहक माहितीच्या संबंधात कंपनी गोपनीयता राखेल.
- (b) कर्ज खाते उघडण्याच्या उद्देशाने ग्राहकांकडून गोळा केलेली माहिती गोपनीय मानली जाईल आणि त्याचे तपशील ग्राहकाची स्पष्ट परवानगी न घेता क्रॉस सेलिंगच्या उद्देशाने किंवा इतर कोणत्याही कारणासाठी उघड केले जाणार नाहीत.

(c) सरकार आणि इतर एजन्सींकडून डेटा/माहितीच्या विनंतीचा विचार करताना, कंपनीने स्वतःचे समाधान केले पाहिजे की मागितलेली माहिती अशा स्वरूपाची नाही की ती कंपनीच्या व्यवहारातील गोपनीयतेशी संबंधित कायद्यांच्या तरतुदींचे उल्लंघन करेल.

(d) या नियमाला अपवाद खालीलप्रमाणे असतील:

i. जिथे कायद्याने खुलासा करणे सक्तीचे आहे

ii. जेथे उघड करणे जनतेचे कर्तव्य आहे

iii. कंपनीच्या हितासाठी खुलासा आवश्यक आहे आणि

iv. जेथे खुलासा ग्राहकाच्या स्पष्ट किंवा निहित संमतीने केला जातो.

(e) एनबीएफसी आरबीआय कायदा १९३४च्या कलम ४५एनबीमध्ये प्रदान केलेल्या माहितीची गोपनीयता राखेल

44. सीडीडी प्रक्रिया आणि केवायसी माहितीचे सेंट्रल केवायसी रेकॉर्ड रजिस्ट्री (सीकेवायसीआर) सह सामायिकरण

'व्यक्ती' आणि 'कायदेशीर घटकांसाठी' तयार केलेल्या सुधारित केवाईसी टेम्प्लेटनुसार आवश्यक असेल त्याप्रमाणे, कंपनी, जोपर्यंत लागू असेल, सीकेवायसीआर सोबत सामायिक करण्यासाठी नियमांमध्ये विहित केलेल्या पद्धतीने केवाईसी माहिती प्राप्त करेल. भारत सरकारने २६ नोव्हेंबर २०१५ रोजी राजपत्र अधिसूचना क्रमांक एस.ओ. ३१८३(इ) ने सेंट्रल रजिस्ट्री ऑफ सिव्क्युरिटायझेशन असेट रिकन्स्ट्रक्शन अँड सिव्क्युरिटी इंटरस्ट ऑफ इंडिया (सीईआरएसएआय) ला सीकेवायसीआर म्हणून काम करण्यासाठी आणि त्याची कार्ये करण्यासाठी अधिकृत केले आहे. कंपनी कायदानुसार आवश्यक ती सर्व पावले उचलेल.

पीएमएल नियमांच्या नियम ९(१ए) च्या तरतुदीनुसार, कंपनी ग्राहकाचे केवायसी रेकॉर्ड कॅप्चर करेल आणि ग्राहकाशी खाते-आधारित संबंध सुरू झाल्यापासून १० दिवसांच्या आत सीकेवायसीआर वर अपलोड करेल.

कंपनी हे सुनिश्चित करेल की नियतकालिक अपडेट दरम्यान, ग्राहक सध्याच्या सीडीडी मानकांवर स्थलांतरित झाले आहेत.

जेव्हा एखादा ग्राहक, खाते आधारित संबंध प्रस्थापित करण्याच्या उद्देशाने, कंपनीकडे केवाईसी आयडेंटिफायर सबमिट करतो, सीकेवायसीआर वरून रेकॉर्ड डाउनलोड करण्यासाठी स्पष्ट संमतीने, कंपनी केवायसी अभिज्ञापक वापरून सीकेवायसीआर कडून ऑनलाइन केवाईसी रेकॉर्ड पुनर्प्राप्त करेल. आणि ग्राहकाला तत्सम केवायसी नोंदी किंवा माहिती किंवा इतर कोणतेही अतिरिक्त ओळख दस्तऐवज किंवा तपशील सादर करण्याची आवश्यकता नाही, जोपर्यंत-

(i) सीकेवायसीआर रेकॉर्डमधील ग्राहकांच्या माहितीमध्ये बदल असेल तर;

(ii) ग्राहकाचा वर्तमान पत्ता सत्यापित करणे आवश्यक आहे;

(iii) कंपनी ग्राहकाची ओळख किंवा पत्ता सत्यापित करणे किंवा ड्यू डेलीजेन्स वाढविण्यासाठी किंवा सत्यापित ग्राहकाचे योग्य जोखीम प्रोफाइल तयार करणे आवश्यक मानते.

(iv) वरिष्ठ व्यवस्थापन पदांवर असलेल्या संबंधित व्यक्तींची नावे; आणि

(v) नोंदणीकृत कार्यालय आणि त्याच्या व्यवसायाचे प्रमुख ठिकाण, जर ते वेगळे असेल तर

45. विदेशी खाते कर अनुपालन कायदा (एफएटीसीए) आणि कॉमन रिपोर्टिंग स्टँडर्ड्स (सीआरएस) अंतर्गत अहवालाची आवश्यकता

एफएटीसीए आणि सीआरएस अंतर्गत, कंपनी आयकर नियम ११४ एफ, ११४जी आणि ११४एचच्या तरतुदींचे पालन करेल आणि आयकर नियम ११४एफ मध्ये परिभाषित केल्यानुसार अहवाल देणारी वित्तीय संस्था आहे की नाही हे निर्धारित करेल आणि तसे असल्यास, अहवाल आवश्यकतांचे पालन करण्यासाठी खालील पावले उचलतील:

(a) <https://incometaxindiaefiling.gov.in/> या लिंकवर लॉग इन केल्यानंतर आयकर विभागाच्या संबंधित

ई-फायलिंग पोर्टलवर अहवाल देणाऱ्या वित्तीय संस्था म्हणून नोंदणी करा > माझे खाते --> अहवाल देणारी आर्थिक संस्था म्हणून नोंदणी करा

- (b) फॉर्म ६१बीकिंवा 'नील' अहवाल अपलोड करून 'नामांकित संचालक' च्या डिजिटल स्वाक्षरीचा वापर करून अहवाल ऑनलाइन सबमिट करा, ज्यासाठी केंद्रीय प्रत्यक्ष कर मंडळाने (सीबीडीटी) तयार केलेल्या योजनेचा संदर्भ दिला जाईल.

स्पष्टीकरण: कंपनी नियम ११४एचनुसार अहवाल करण्यायोग्य खाती ओळखण्याच्या उद्देशाने ड्यू डेलीजेन्स प्रक्रिया पार पाडण्यासाठी फॉरेन एक्स्चेंज डीलर्स असोसिएशन ऑफ इंडिया (एफईडीएआय) ने त्यांच्या <http://www.fedai.org.in/RevaluationRates.aspx> या वेबसाइटवर प्रकाशित केलेल्या स्पॉट रेफरन्स रेटचा संदर्भ घेईल.

- (c) नियम ११४एचमध्ये प्रदान केल्याप्रमाणे ड्यू डेलीजेन्सप्रक्रिया पार पाडण्यासाठी आणि रेकॉर्ड आणि देखरेख करण्यासाठी माहिती तंत्रज्ञान (आयटी) पायाभूत सुविधा विकसित करा.
- (d) आयटी फ्रेमवर्कची एक प्रणाली विकसित करा आणि नियम ११४एफ , ११४जी आणि ११४एच आयकर नियमांचे पालन करण्यासाठी ऑडिट करा.
- (e) अनुपालन सुनिश्चित करण्यासाठी नामनिर्देशित संचालक किंवा इतर कोणत्याही समतुल्य कार्यकर्त्यांच्या अंतर्गत "उच्चस्तरीय देखरेख समिती" किंवा जोखीम समिती तयार करा.
- (f) सेंट्रल बोर्ड ऑफ डायरेक्ट टॅक्सेस (सीबीडीटी) द्वारे वेळोवेळी अद्ययावत केलेल्या सूचना/नियम/मार्गदर्शन नोट्स/प्रेस रिलीझ/विषयावर जारी केलेल्या आणि वेबसाइटवर <http://www.incometaxindia.gov.in/Pages/default.aspx> उपलब्ध असलेले पालन केल्याची खात्री करा. कंपनी खालील गोष्टींची नोंद घेऊ शकते:

- i. एफएटीसीए आणि सीआरएस वर मार्गदर्शक सूचना अद्यतनित केली
- ii. नियम ११४एच (८) अंतर्गत 'क्लोजर ऑफ फायनान्शियल अकाउंट्स' वर एक प्रेस रिलीझ.

46. पेमेंट इन्स्ट्रुमेंट्स सादर करण्याचा कालावधी

चेक/ड्राफ्ट/पे ऑर्डर/बँकर्स चेक, जर अशा साधनांच्या तारखेपासून तीन महिन्यांच्या कालावधीनंतर सादर केले गेले, तर त्याचा सन्मान केला जाणार नाही.

47. अकाउंट्स आणि मनी म्यूल्टिचे संचालन

खाते उघडण्याच्या आणि व्यवहारांवर देखरेख ठेवण्याच्या सूचनांचे काटेकोरपणे पालन केले जाईल, जेणेकरून "मनी म्यूल" चे ऑपरेशन कमी करता येईल, ज्याचा वापर गुन्हेगारांकडून बेकायदेशीर प्रवेश मिळवून फसव्या योजनांमधून (उदा. फिशिंग आणि ओळख चोरी) पैसे कमवण्यासाठी केला जातो. एचएफसी म्हणून कंपनीशी संबंधित मर्यादेपर्यंत, "मनी म्यूल" म्हणून काम करणाऱ्या तृतीय पक्षांची नियुक्ती करून खाती जमा करा. अनुपालन सुनिश्चित करण्यासाठी आवश्यक आणि लागू होणारी सर्व संबंधित खबरदारी घेणे आवश्यक आहे.

48. खाते प्राप्तकर्ता धनादेशांचे संकलन

कर्ज खात्यांसाठी, प्राप्तकर्ता धनादेश प्राप्तकर्ता घटकाव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही व्यक्तीच्या खात्यातून गोळा केला जाणार नाही. कंपनी, तिच्या पर्यायावर, सहकारी पतसंस्था असलेल्या ग्राहकांच्या खात्यावर काढलेले खातेदार धनादेश पत्रास हजार रुपयांपेक्षा जास्त रकमेसाठी गोळा करेल, जर अशा धनादेशांचे देयदार अशा सहकारी पतसंस्थांचे घटक असतील.

49. वैयक्तिक ग्राहक तसेच विद्यमान ग्राहकांशी नवीन संबंध प्रस्थापित करताना कंपनी आणि एनबीएफसीद्वारे युनिक कस्टमर आयडेंटिफिकेशन कोड (यूसीआयसी) दिले जाईल.

50. एचएफसी म्हणून लागू होणाऱ्या मर्यादेपर्यंत कर्ज खात्याशी संबंधित नवीन तंत्रज्ञानाचा परिचय

नवीन किंवा विकसनशील तंत्रज्ञानामुळे उद्भवू शकणाऱ्या दहशतवादाच्या धोक्यांसाठी मनी लॉड्रिंग आणि वित्तपुरवठा यावर पुरेसे लक्ष दिले जाईल आणि हे सुनिश्चित केले जाईल की एचएफसी म्हणून कंपनीशी संबंधित मर्यादेपर्यंत नवीन उत्पादने / सेवा / तंत्रज्ञान सादर करण्यापूर्वी वेळोवेळी जारी केलेल्या योग्य केवाईसी प्रक्रिया योग्यरित्या लागू केल्या गेल्या आहेत.

51. वायर ट्रान्सफर

A. या मास्टर डायरेक्शनच्या उद्देशासाठी वायर ट्रान्सफरसाठी माहिती आवश्यकता:

i. सर्व क्रॉस-बॉर्डर वायर ट्रान्सफर अचूक, संपूर्ण आणि अर्थपूर्ण प्रवर्तक आणि लाभार्थी माहितीसह खाली नमूद केल्याप्रमाणे असतील:

- प्रवर्तकाचे नाव;
- प्रवर्तक खाते क्रमांक जेथे अशा खात्याचा वापर व्यवहारावर प्रक्रिया करण्यासाठी केला जातो;
- प्रवर्तकाचा पत्ता, किंवा राष्ट्रीय ओळख क्रमांक, किंवा ग्राहक ओळख क्रमांक, किंवा जन्म तारीख आणि ठिकाण;
- लाभार्थीचे नाव; आणि
- लाभार्थी खाते क्रमांक जेथे अशा खात्याचा वापर व्यवहार प्रक्रियेसाठी केला जातो.

खात्याच्या अनुपस्थितीत, एक अद्वितीय व्यवहार संदर्भ क्रमांक समाविष्ट करणे आवश्यक आहे जे व्यवहार शोधण्याची परवानगी देते.

ii. बँच ट्रान्सफरच्या बाबतीत, जेथे एकाच प्रवर्तकाकडून अनेक वैयक्तिक क्रॉस-बॉर्डर वायर ट्रान्सफर लाभार्थ्यांना ट्रान्समिशनसाठी बँच फाइलमध्ये एकत्रित केले जातात, त्यांना (म्हणजे वैयक्तिक बदल्या) कलमाच्या आवश्यकतांमधून सूट देण्यात आली आहे (i) वर नमूद केल्याप्रमाणे, प्रवर्तकाच्या माहितीच्या संदर्भात, त्यामध्ये प्रवर्तकाचा खाते क्रमांक किंवा अनन्य व्यवहार संदर्भ क्रमांक समाविष्ट असेल तर, आणि बँच फाइलमध्ये आवश्यक आणि अचूक प्रवर्तक माहिती आणि संपूर्ण लाभार्थी माहिती समाविष्ट आहे, जी लाभार्थी देशामध्ये पूर्णपणे शोधण्यायोग्य आहे.

iii. डोमेस्टिक वायर ट्रान्सफर, जिथे प्रवर्तक आरई ऑर्डरिंगचा खातेदार आहे, वरील (i) आणि (ii) मध्ये क्रॉस-बॉर्डर वायर ट्रान्सफरसाठी सूचित केल्यानुसार, प्रवर्तक आणि लाभार्थी माहिती सोबत असेल.

iv. पन्नास हजार आणि त्याहून अधिक रकमेचे घरगुती वायर ट्रान्सफर, जेथे प्रवर्तक आरई आदेश देणारा खातेधारक नाही, तेथे क्रॉस बॉर्डर वायर हस्तांतरणासाठी सूचित केल्यानुसार प्रवर्तक आणि लाभार्थी तपशील देखील सोबत असावा.

v. आरई खात्री करेल की वायर ट्रान्सफरची सर्व माहिती योग्य कायदेशीर तरतुदींसह अशी विनंती मिळाल्यावर योग्य कायद्याची अंमलबजावणी आणि/किंवा अभियोजन प्राधिकरण तसेच एफआईयू-आईएनडी यांना त्वरित उपलब्ध करून दिली जाईल.

vi. वायर ट्रान्सफर सूचनांचा उद्देश खालील प्रकारची देयके समाविष्ट करण्याचा नाही:

- क्रेडिट कार्ड/डेबिट कार्ड्स/प्रीपेड पेमेंट इन्स्ट्रुमेंट्स (पीपीआय) वापरून केलेल्या व्यवहारातून उद्भवणारे कोणतेही हस्तांतरण, टोकन किंवा वस्तू किंवा सेवांच्या खरेदीसाठी कार्ड/पीपीआयशी लिंक केलेल्या इतर तत्सम संदर्भ स्ट्रिंग्ससह, जोपर्यंत क्रेडिट किंवा डेबिट आहे. कार्ड क्रमांक किंवा पीपीआई आयडी किंवा संदर्भ क्रमांक व्यवहारातून उद्भवलेल्या सर्व हस्तांतरणांसोबत असतो. तथापि, जेव्हा क्रेडिट किंवा डेबिट कार्ड किंवा पीपीआय पेमेंट सिस्टम म्हणून व्यक्ती-ते-व्यक्ती वायर हस्तांतरणासाठी वापरले जाते, तेव्हा वायर ट्रान्सफर सूचना अशा व्यवहाराला लागू होतील आणि आवश्यक माहिती संदेशामध्ये समाविष्ट करणे आवश्यक आहे.
- वित्तीय संस्था-ते-वित्तीय संस्था हस्तांतरण आणि सेटलमेंट, जेथे प्रवर्तक आणि लाभार्थी दोघेही त्यांच्या वतीने काम करणाऱ्या वित्तीय संस्थांचे नियमन करतात.

तथापि, हे स्पष्ट केले आहे की या निर्देशांमधील कोणत्याही गोष्टीचा पीएमएल कायदा, २००२ अंतर्गत लागू असलेल्या

अहवाल आवश्यकतांचे पालन करण्याच्या कंपनीच्या दायित्वावर आणि त्याखाली बनवलेले नियम किंवा सध्याच्या काळासाठी लागू असलेल्या इतर कोणत्याही वैधानिक आवश्यकतांवर परिणाम होणार नाही.

C. वायर ट्रान्सफरवर परिणाम करणाऱ्या कंपनीच्या जबाबदाऱ्या खालीलप्रमाणे आहेत:

- कंपनी खात्री करेल की सर्व क्रॉस-बॉर्डर आणि पात्र देशांतर्गत वायर ट्रान्सफरमध्ये (उदा, उपरोक्त परिच्छेद 'ए' च्या खंड (iii) आणि (iv) नुसार व्यवहार), आवश्यक आणि अचूक प्रवर्तक माहिती आणि आवश्यक लाभार्थी माहिती दिलेली आहे, जसे वर सूचित केले आहे.
- जेव्हा एखादा ग्राहक, जो कंपनीचा खातेदार नसतो, पन्नास हजार रुपयांपेक्षा कमी रकमेच्या घरगुती वायर ट्रान्सफरची जाणीवपूर्वक तक्रार किंवा निरीक्षण टाळण्यासाठी व्यवस्था करतो तेव्हा ग्राहकाची ओळख पटवली जाईल. ग्राहकाकडून असहकार्य झाल्यास, ओळख प्रस्थापित करण्याचा प्रयत्न केला जाईल आणि तोच व्यवहार संशयास्पद आढळल्यास, पीएमएल नियमानुसार एफआईयू-आईएनडी कडे एसटीआर दाखल केला जाऊ शकतो.
- कंपनी या विभागात नमूद केलेल्या आवश्यकतांचे पालन करण्यास सक्षम नसल्यास वायर हस्तांतरण कार्यान्वित करणार नाही.

iv. मनी ट्रान्सफर सर्व्हिस स्कीम (एमटीएसएस) प्रदात्यांनी या विभागातील सर्व संबंधित आवश्यकतांची पूर्तता करणे आवश्यक आहे, मग ते थेट किंवा त्यांच्या एजंटद्वारे सेवा देत असले तरीही. वायर ट्रान्सफरसाठी ऑर्डर देणारे आणि लाभार्थी दोन्ही पक्षांना नियंत्रित करणाऱ्या एमटीएसएस प्रदात्याच्या बाबतीत, एमटीएसएस प्रदाता:

- एसटीआर दाखल करायचा की नाही हे ठरवताना ऑर्डर देणारे आणि लाभार्थी या दोन्ही पक्षांची सर्व माहिती विचारात घेईल; आणि
- व्यवहार संशयास्पद आढळल्यास, पीएमएल नियमानुसार एफआईयू कडे एसटीआर दाखल करेल..

D. इतर जबाबदाऱ्या

i. वायर ट्रान्सफरच्या प्रक्रियेत कंपनीचा सहभाग किंवा अनियंत्रित संस्थांसह सहभागाशी संबंधित दायित्वे

कंपनीला या निर्देशांखालील तिच्या जबाबदाऱ्यांची जाणीव असेल आणि वायर ट्रान्सफरच्या प्रक्रियेत कोणत्याही अनियंत्रित घटकांच्या सहभागाबाबत किंवा त्यांच्या सहभागाबाबत काटेकोरपणे पालन सुनिश्चित करेल. अधिक विशिष्टपणे, जेव्हा जेव्हा वायर ट्रान्सफरच्या प्रक्रियेत कोणत्याही अनियंत्रित घटकांचा सहभाग असेल, तेव्हा संबंधित कंपनी माहिती, अहवाल आणि इतर आवश्यकतांसाठी पूर्णपणे जबाबदार असेल आणि म्हणूनच, इतर गोष्टींबरोबरच, याची खात्री करेलकी.

- यामध्ये या सूचनांनुसार अनिवार्य केल्याप्रमाणे, समाविष्ट असलेल्या अनियंत्रित संस्थांकडे आणि त्याद्वारे संपूर्ण वायर हस्तांतरण माहितीचा अखंड प्रवाह समाविष्ट आहे;
  - कंपनीने अशा अनियंत्रित घटकांसोबत केलेला करार/व्यवस्था, जर असेल तर, वायर ट्रान्सफर निर्देशांखालील जबाबदाऱ्या स्पष्टपणे ठरवते; आणि
  - अशा संस्थांसोबत त्यांच्या करार/व्यवस्थामध्ये एक टर्मिनेशन क्लॉज उपलब्ध आहे, जेणेकरून जर नियमन नसलेले घटक वायर माहितीच्या आवश्यकता पूर्ण करू शकत नसतील, तर करार/व्यवस्था संपुष्टात आणता येईल. वरील आवश्यकतांची खात्री करण्यासाठी अशा संस्थांसोबतचे विद्यमान करार/व्यवस्था, जर असेल तर, तीन महिन्यांच्या आत पुनरावलोकन केले जाईल.
- iii. रेकॉर्ड मॅनेजमेंट आवश्यकता पूर्ण करण्याची कंपनीची जबाबदारी वायर ट्रान्सफरशी संबंधित पूर्ण प्रवर्तक आणि लाभार्थी माहिती मास्टर डायरेक्शनच्या कलम ४६नुसार वायर ट्रान्सफरमध्ये सामील असलेल्या कंपनीद्वारे जतन केली जाईल.

60. डिमांड ड्राफ्ट्स जारी करणे आणि पेमेंट करणे इ

डिमांड ड्राफ्ट, मेल/टेलिग्राफिक ट्रान्सफर/एनईएफटी/आयएमपीएस किंवा इतर कोणत्याही माध्यमातून पैसे

पाठवणे आणि पत्रास हजार रुपयांचे ट्रॅव्हलर चेक जारी करणे आणि वरील पेमेंट ग्राहकाच्या खात्यातून डेबिट करून किंवा चेकद्वारे केले जाईल आणि रोख पेमेंटद्वारे नाही.
पुढे, डिमांड ड्राफ्ट, पेमेंट ऑर्डर, बँकर्स चेक इ. जारी करणाऱ्या बँकेद्वारे खरेदीदाराचे नाव समाविष्ट केले जाईल. या सूचना १५ सप्टेंबर २०१८ रोजी किंवा त्यानंतर जारी केलेल्या अशा उपकरणांसाठी प्रभावी होतील.

61. पॅनचे कोटिंग

कंपनीला लागू असलेल्या आयकर नियम ११४बीच्या तरतुदीनुसार, वेळोवेळी सुधारित केल्यानुसार, व्यवहार करताना ग्राहकांचा स्थायी खाते क्रमांक (पॅन) किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवज प्राप्त आणि सत्यापित केले जातील. फॉर्म ६० ज्यांच्याकडे पॅन किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवज नाही अशा व्यक्तींकडून प्राप्त केले जाईल.

62. तृतीय पक्ष उत्पादनांची विक्री-

तृतीय पक्ष उत्पादने विकताना एजंट म्हणून काम करणाऱ्या कंपनीने वेळोवेळी लागू असलेल्या नियमांनुसार या धोरणाच्या उद्देशासाठी खालील बाबींचे पालन करणे आवश्यक आहे:

- या पॉलिसीच्या आवश्यकतेनुसार पत्रास हजार रुपयांपेक्षा जास्त व्यवहारांसाठी वॉक-इन ग्राहकाची ओळख आणि पत्ता सत्यापित केला जाईल.
- व्यवहार तपशील आणि तृतीय पक्ष उत्पादनांच्या विक्रीच्या संबंधित नोंदी या धोरणाच्या आवश्यकतांनुसार राखल्या जातील
- वॉक-इन ग्राहकांसह ग्राहकांसह तृतीय पक्ष उत्पादनांशी संबंधित व्यवहारांच्या संदर्भात सीटीआर/एसटीआर दाखल करण्याच्या उद्देशाने ॲलर्ट कॅप्चर, जनरेट आणि विश्लेषण करण्यास सक्षम एएमएल सॉफ्टवेअर उपलब्ध असेल.

- पत्रास हजार रुपये किंवा त्याहून अधिकचे व्यवहार केवळ ग्राहकांच्या खात्यातून डेबिट किंवा चेकद्वारे केले जातील; आणि
- ग्राहकांनी दिलेला पॅन मिळवणे आणि त्याची पडताळणी करणे

(d) वरील 'डी' वर दिलेल्या सूचना कंपनीच्या स्वतःच्या उत्पादनांच्या विक्रीसाठी, क्रेडिट कार्डच्या थकबाकीचे पेमेंट/विक्री आणि पत्रास हजार आणि त्यावरील प्रीपेड/ट्रॅव्हल कार्ड्स आणि इतर कोणत्याही उत्पादनाच्या रिलोडिंगसाठी देखील लागू होतील.

63. कर्मचाऱ्यांची नियुक्ती आणि कर्मचाऱ्यांचे प्रशिक्षण

- नो युवर एम्प्लॉई/कर्मचारी धोरणासह पुरेशी स्क्रीनिंग यंत्रणा त्यांच्या कर्मचारी भरती/भरती प्रक्रियेचा अविभाज्य भाग म्हणून ठेवली जाईल.
  - केवायसी/एएमएल/सीएफटी प्रकरणांशी निघोजित/नियोजन करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांकडे हे सुनिश्चित करण्यासाठी आरई प्रयत्न करेल: उच्च अखंडता आणि नैतिक मानके, विद्यमान केवायसी/एएमएल/सीएफटी मानकांची चांगली समज, प्रभावी संभाषण कौशल्ये आणि राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर बदलणाऱ्या केवायसी/एएमएल/सीएफटी लँडस्केपशी ताळमेळ राखण्याची क्षमता. आरई कर्मचाऱ्यांमध्ये मुक्त संवाद आणि उच्च सचोटीला प्रोत्साहन देणारे वातावरण विकसित करण्याचाही प्रयत्न करेल.
- (a) एएमएल/सीएफटी धोरणामध्ये कर्मचारी सदस्यांना पुरेसे प्रशिक्षण मिळावे यासाठी सुरू असलेला कर्मचारी प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविला जाईल. प्रशिक्षणाचा फोकस फ्रंटलाइन कर्मचारी, अनुपालन कर्मचारी आणि नवीन ग्राहकांशी व्यवहार करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांसाठी वेगवेगळा असेल. ग्राहक शिक्षणाच्या कमतरतेमुळे उद्भवणाऱ्या समस्या हाताळण्यासाठी फ्रंट डेस्क कर्मचाऱ्यांना विशेष प्रशिक्षण दिले जाईल. कंपनीच्या एएमएल/सीएफटी धोरणे, नियमन आणि संबंधित समस्यांमध्ये पुरेशा प्रशिक्षित आणि चांगल्या प्रकारे पारंगत असलेल्या व्यक्तींसह लेखापरीक्षणाच्या कामासाठी योग्य कर्मचारी उपलब्ध करून दिले जातील.

64. ब्रोकर/एजंट इत्यादींसह कंपनीने अधिकृत केलेल्या व्यक्तींद्वारे तुमच्या नो युवर कस्टमर (केवायसी) मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करणे.

- कोणतीही रक्कम गोळा करण्यासाठी अधिकृत व्यक्ती आणि त्यांचे दलाल/एजंट किंवा त्यांचे लोक एनबीएफसी/आरएनबीसी ला लागू असलेल्या केवाईसी मार्गदर्शक तत्वांचे पूर्णपणे पालन करतील.
- केवाईसी मार्गदर्शक तत्वांचे अनुपालन सत्यापित करण्यासाठी आणि कंपनीच्या वतीने काम करणारे दलाल/एजंट इत्यादींसह कंपनीने अधिकृत केलेल्या कोणत्याही उल्लंघनाचे संपूर्ण परिणाम स्वीकारण्यासाठी सर्व माहिती आरबीआयला उपलब्ध करून दिली जाईल.
- कंपनीच्या ब्रोकरेज ऑपरेशन्सशी संबंधित ब्रोकर/एजंट किंवा त्यांच्यासारख्यांसह कंपनीने अधिकृत केलेल्या व्यक्तींच्या खात्यांची पुस्तके, आवश्यकतेनुसार ऑडिट आणि तपासणीसाठी उपलब्ध करून दिली जातील.

परिशिष्ट I डिजिटल केवायसी प्रक्रिया

- शक्यतोवर, कंपनी डिजिटल केवायसी पडताळणी प्रक्रियेसाठी एक अर्ज विकसित करेल जो ग्राहकांच्या केवायसी करण्यासाठी ग्राहकांच्या टच पॉईंटवर उपलब्ध करून दिला जाईल आणि शक्यतो केवायसी प्रक्रिया कंपनीच्या या प्रमाणित अर्जाद्वारे केली जाईल. कंपनीच्या बोर्डाचे मंजूर केलेल्या क्रेडिट धोरणानुसार सर्व प्रकारच्या ग्राहकांकडून गोळा केलेले केवाईसी दस्तऐवज आरबीआई/एनएचबी द्वारे अधिसूचित आणि प्रसिध्द केलेल्या नियामक तरतुदींच्या अनुपालनाच्या अधीन राहून वैध आणि बंधनकारक मानले जातील.
- ॲप्लिकेशनचा ॲक्सेस कंपनीद्वारे नियंत्रित केला जाईल आणि तो अनधिकृत व्यक्तींद्वारे वापरला जाणार नाही याची खात्री करणे आवश्यक आहे. ॲप्लिकेशन मध्ये केवळ लॉगिन-आयडी आणि पासवर्डद्वारे किंवा कंपनीने अधिकृत अधिकाऱ्यांना दिलेल्या लाइव्ह ओटीपी किंवा टाइम ओटीपी नियंत्रित यंत्रणेद्वारे प्रवेश केला जाईल.
- ग्राहक, केवायसीच्या उद्देशाने, कंपनीच्या अधिकृत अधिकाऱ्यांच्या ठिकाणाला भेट देईल किंवा त्याउलट. मूळ ओवीडी ग्राहकाच्या ताब्यात राहिल.
- कंपनीने हे सुनिश्चित केले पाहिजे की ग्राहकाचे थेट छायाचित्र अधिकृत अधिकाऱ्याने घेतले आहे आणि तोच फोटो ग्राहक अर्ज फॉर्म (सीएएफ) मध्ये समाविष्ट केला आहे. याशिवाय, ग्राहकाच्या थेट फोटोवर कंपनीचे सिस्टम ॲप्लिकेशन सीएएफ क्रमांक, जीपीएस निर्देशांक, अधिकृत अधिकाऱ्याचे नाव, युनिक कर्मचारी कोड (कंपनीने नियुक्त केलेले) आणि तारीख (डीडी:एमएम:वाईवाईवाईवाई) आणि टाइम स्टॅम्प (एचएच:एमएम:एसएस) असले पाहिजेत.
- कंपनीच्या ॲप्लिकेशनमध्ये ग्राहकाची फक्त थेट छायाचित्रे कॅप्चर करण्याची सुविधा असेल आणि ग्राहकाची कोणतीही मुद्रित किंवा व्हिडिओ-ग्राफ केलेली छायाचित्रे नाहीत. लाइव्ह फोटो काढताना ग्राहकाच्या मागची पार्श्वभूमी पांढरी असावी आणि ग्राहकाचा लाइव्ह फोटो काढताना फ्रेममध्ये इतर कोणतीही व्यक्ती येऊ नये.
- त्याचप्रमाणे, मूळ ओवीडी चे लाइव्ह छायाचित्र किंवा आधारचा पुरावा जिथे ऑफलाइन पडताळणी करता येत नाही (आडवे ठेवलेले), वरून उभ्या पद्धतीने घेतले जाईल आणि वर नमूद केल्याप्रमाणे वाचनीय स्वरूपात वॉटरमार्क केले जाईल.
मूळ दस्तऐवजांच्या थेट प्रतिमा कॅप्चर करताना मोबाइल डिव्हाइसमध्ये कोणताही तिरकस किंवा झुकता नसावा.
- ग्राहकाचे थेट छायाचित्र आणि त्याचे मूळ दस्तऐवज योग्य प्रकाशात कॅप्चर केले जातील जेणेकरून ते स्पष्टपणे वाचता येतील आणि ओळखता येतील.
- त्यानंतर, ग्राहकाने सादर केलेल्या कागदपत्रे आणि माहितीनुसार सीएएफ मधील सर्व नोंदी भरल्या जातील. ज्या दस्तऐवजांमध्ये क्लिक रिस्पॉन्स (क्यूआर) कोड उपलब्ध आहे, तेथे तपशील मॅन्युअल भरण्याऐवजी क्यूआर कोड स्कॅन करून असे तपशील आपोआप पॉप्युलेट केले जाऊ शकतात. उदाहरणार्थ, यूआईडीएआई वरून डाउनलोड केलेल्या भौतिक आधार/ई-आधारच्या बाबतीत जेथे क्यूआर कोड उपलब्ध आहे, आधार/ई-आधारवर उपलब्ध क्यूआर स्कॅन करून नाव, लिंग, जन्मतारीख आणि पत्ता यासारखे तपशील स्वयंचलितपणे पॉप्युलेट केले जाऊ

शकतात.

I. वरील प्रक्रिया पूर्ण झाल्यावर, ग्राहकाच्या मोबाईल नंबरवर एक वन टाइम पासवर्ड (ओ.टी.पी.) संदेश पाठवला जाईल, 'कृपया ओ.टी.पी. शेअर करण्यापूर्वी फॉर्ममध्ये भरलेल्या तपशीलांची पडताळणी करा'. ओ.टी.पी. ची यशस्वी पडताळणी केल्यावर, सीएएफ वर ग्राहकाची स्वाक्षरी म्हणून गणले जाईल. तथापि, जर ग्राहकाकडे स्वतःचा मोबाईल क्रमांक नसेल, तर त्याचे कुटुंब/नातेवाईक/ज्ञात व्यक्तींचे मोबाईल क्रमांक या उद्देशासाठी वापरले जाऊ शकतात आणि सीएएफ मध्ये स्पष्टपणे नमूद केले जाऊ शकतात. कोणत्याही परिस्थितीत, कंपनीकडे नोंदणीकृत अधिकृत अधिकाऱ्याचा मोबाईल क्रमांक ग्राहकाच्या स्वाक्षरीसाठी वापरला जाणार नाही. ग्राहकाच्या स्वाक्षरीमध्ये वापरलेला मोबाईल क्रमांक अधिकृत अधिकाऱ्याचा मोबाईल क्रमांक नाही हे कंपनीने तपासले पाहिजे.

J. प्राधिकृत अधिकारी ग्राहकाचे थेट छायाचित्र आणि मूळ कागदपत्रे घेण्याबाबत एक घोषणा देईल. या उद्देशासाठी, अधिकृत अधिकाऱ्याची वन टाइम पासवर्ड (ओ.टी.पी.) सह पडताळणी केली जाईल जो कंपनीकडे नोंदणीकृत त्याच्या मोबाईल नंबरवर पाठवला जाईल. यशस्वी ओटीपी पडताळणीवर, ती घोषणा फॉर्मवर अधिकृत अधिकाऱ्याची स्वाक्षरी मानली जाईल. या अधिकृत अधिकाऱ्याची घोषणा अधिकृत अधिकाऱ्याचा थेट फोटो देखील कॅप्चर करेल.

K. या सर्व गतीविधीनंतर, ॲप्लिकेशन कंपनीच्या ॲक्टिव्हेशन ऑफिसरला प्रक्रिया पूर्ण झाल्याबद्दल आणि ॲक्टिव्हेशन रिक्वेस्ट सबमिट करण्याबद्दल माहिती देईल आणि प्रक्रियेचा ट्रान्झॅक्शन-आयडी/संदर्भ-आयडी नंबर देखील तयार करेल. प्राधिकृत अधिकारी भविष्यातील संदर्भासाठी ग्राहकाला व्यवहार-आयडी/संदर्भ-आयडी क्रमांक संबंधित तपशील कळवेल.

L. कंपनीचे अधिकृत अधिकारी तपासतील आणि पडताळणी करतील:- (i) दस्तऐवजाच्या प्रतिमेमध्ये उपलब्ध असलेली माहिती सीएएफमधील अधिकृत अधिकाऱ्याने प्रविष्ट केलेल्या माहितीशी जुळते. (ii) ग्राहकाचे थेट छायाचित्र दस्तऐवजातील उपलब्ध छायाचित्राशी जुळते; आणि (iii) अनिवार्य फील्डसह सीएएफ मधील सर्व आवश्यक तपशील योग्यरित्या भरले आहेत;

M. यशस्वी पडताळणीवर, सीएएफ वर कंपनीच्या अधिकृत अधिकाऱ्याद्वारे डिजिटल स्वाक्षरी केली जाईल, जो सीएएफ ची प्रिंट घेईल, योग्य ठिकाणी ग्राहकाची स्वाक्षरी/अंगठ्याचा ठसा घेईल, नंतर स्कॅन करेल आणि सिस्टममध्ये अपलोड करेल. मूळ हार्ड कॉपी ग्राहकांना परत केली जाईल.

परिशिष्ट II

अतिरिक्त केवायसी दस्तऐवजांची यादी जी कमी-जोखीम श्रेणीतील ग्राहकांसाठी विचारात घेता येईल:

ही दस्तऐवजांची सूचक यादी आहे जी कमी जोखीम श्रेणीतील ग्राहकांकडून मिळवता येते. पुढील मार्गदर्शनासाठी कृपया या पॉलिसीच्या संबंधित विभागांचा तसेच क्रेडिट पॉलिसीचा संदर्भ घ्या.

II.I वैयक्तिक ग्राहकांसाठी केवायसी दस्तऐवज:

अ.क्र.	स्वीकारार्ह दस्तऐवज	ओळख	निवासी पत्ता	सही	जन्मतारीख
१	पॅन कार्ड	हो	नाही	हो	हो
२	आधार यूआयडी कार्ड	हो	हो	नाही	हो
३	मतदार ओळखपत्र	हो	हो	नाही	हो
४	ड्रायव्हिंग लायसन्स	हो	हो	नाही	हो
५	वैध पारपत्र (पासपोर्ट)	हो	हो	हो	हो
६	राज्य सरकार किंवा केंद्र सरकारचे विभाग, वैधानिक किंवा नियामक प्राधिकरणे, सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम, अनुसूचित व्यावसायिक बँका आणि सार्वजनिक वित्तीय संस्थांद्वारे जारी केलेले अर्जदाराच्या फोटोसह ओळखपत्र.	हो	नाही	नाही	हो
७	नरेगा /सरकारी एजन्सी/उपक्रमांद्वारे जारी केलेले जॉब कार्ड	हो	नाही	नाही	हो
८	राजपत्रित अधिकाऱ्याने जारी केलेले पत्र, त्या व्यक्तीच्या रीतसर साक्षांकित छायाचित्रासह	हो	नाही	नाही	नाही
९	मान्यताप्राप्त सार्वजनिक प्राधिकरण किंवा राजपत्रित अधिकाऱ्याचे पत्र जे ग्राहकाच्या ओळखीची / छायाचित्राची पुष्टी करते	हो	नाही	नाही	नाही
१०	बँक खात्याचा तपशील फोटोसह प्रथम पृष्ठ/पासबुक आणि फोटोवर बँकेचा स्टॅम्प	हो	हो	नाही	नाही
११	२महिन्यांपेक्षा जुने नसलेले युटिलिटी बिले (वीज, लँडलाईन टेलिफोन, पोस्ट पेड मोबाइल, पाइपड गॅस लाइन, पाणी)	नाही	हो	नाही	नाही
१२	मूळ/प्रमाणित विक्री करार/करार, पॉलिसी/प्रक्रियेनुसार, ग्राहकाच्या नावावर रीतसर नोंदणीकृत, लागू असेल.	नाही	हो	नाही	नाही
१२	स्वीकार्य ओवीडी दस्तऐवजानुसार सबमिट केलेल्या पत्त्याच्या पुराव्याच्या बाबतीत सध्याच्या पत्त्यापेक्षा वेगळा पत्ता असेल तर अशा ओवीडी पत्त्याच्या पुराव्याची मूळ आणि एफआई / पडताळणी सर्वोत्तम प्रयत्नांच्या आधारावर केली जाणे आवश्यक आहे. सध्याच्या पत्त्याच्या पुराव्यासाठी, ग्राहक भाडे करार/रजा आणि परवाना करार किंवा स्व-घोषणापत्राची प्रत सादर करू शकतो आणि अशा वर्तमान पत्त्याची एफआईएजन्सी/वैयक्तिक प्रवासी कंपनी/शाखा अधिकारी यांच्यामार्फत पडताळणी केली पाहिजे.	नाही	हो	नाही	नाही

१३	नवीनतम मालमत्ता किंवा नगरपालिका कर पावती	नाही	हो	नाही	नाही
१४	राज्य सरकार किंवा केंद्र सरकारचे विभाग, वैधानिक किंवा नियामक संस्था, सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम, अनुसूचित व्यावसायिक बँका, वित्तीय संस्था आणि सूचीबद्ध कंपन्या आणि अधिकृत निवास वाटप करणाऱ्या अशा नियोक्त्यांसोबत रजा आणि परवाना कराराद्वारे जारी केलेले नियोक्त्याकडून निवास वाटपाचे पत्र.	नाही	हो	नाही	नाही
१५	सरकारी विभाग किंवा सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांद्वारे सेवानिवृत्त कर्मचाऱ्यांना निवृत्तिवेतन किंवा कौटुंबिक पेन्शन पेमेंट ऑर्डर, जर त्यात पत्ता समाविष्ट असेल	नाही	हो	नाही	नाही
१६	भारताच्या युनिक आयडेंटिफिकेशन अथॉरिटीने जारी केलेले पत्र ज्यामध्ये नाव, पत्ता आणि आधार क्रमांकाचा तपशील आहे	नाही	हो	नाही	नाही
१७	जन्माचा दाखला (सरकारी संस्था)	नाही	नाही	नाही	हो
१८	शाळा सोडल्याचा दाखला (दहावी/बारावी)	नाही	नाही	नाही	हो
१९	ज्या बँकेत कर्जदार खाते चालवत आहे त्या बँकेचे स्वाक्षरीचे सत्यापन प्रमाणपत्र	नाही	नाही	हो	नाही

II.II पत्त्याचा पुरावा म्हणून फर्म/कंपनीमध्ये मिळवावयाच्या कागदपत्रांची यादी (कोणतेही एक)

अ.क्र	दस्तावेज	फर्म	कंपनी
१	(२महिन्यांपेक्षा जुने नसलेले)फर्मचे नवीनतम वीज किंवा टेलिफोन बिल	हो	हो
२	व्यवसाय नोंदणी प्रमाणपत्र, सरकारने जारी केलेले उद्यम नोंदणी प्रमाणपत्र (यूआरसी) सह (जीएसटी) असल्यास	हो	हो
३	राष्ट्रीयकृत / अनुसूचित कमर्शियल बँकेचे बँक स्टेटमेंट	हो	हो
४	नवीनतम दुरुस्त केलेल्या भागीदारी कराराची प्रमाणित प्रत	हो	नाही
५	पॅन कार्ड वाटप पत्राची प्रत	हो	हो

परिशिष्ट -III

A. बिल्टर/प्रोजेक्ट/कॉर्पोरेट क्लायंटशी संबंधित एसटीआर ची स्पष्ट सूची:

1. ग्राहकाची कायदेशीर रचना अनेक वेळा बदलली आहे (नाव बदलणे, मालकीचे हस्तांतरण, कॉर्पोरेट सीट बदलणे);
2. प्रकल्पाच्या एकूण खर्चापेक्षा कमी कर्जासाठी बिल्टर एचएफएलकडे संपर्क साधत आहे;
3. प्रकल्पासाठी निधीचा स्रोत स्पष्ट करण्यास बिल्टर असमर्थ आहे;
4. विविध प्राधिकरणांकडून मिळवलेली मंजूरी बनावट असल्याचे सिद्ध झाले किंवा जर तसे दिसून आले तर ग्राहकाला आवश्यक सरकारी मंजूरी/फाइलिंग इ. प्राप्त करण्याची इच्छा नाही;
5. व्यवस्थापन अज्ञात किंवा अयोग्य व्यक्तीच्या सूचनांनुसार कार्य करत असल्याचे दिसते;
6. कर्मचाऱ्यांची संख्या किंवा रचना व्यवसायाच्या आकाराशी किंवा स्वरूपाशी सुसंगत नाही (उदाहरणार्थ, कंपनीची उलाढाल कर्मचार्यांची संख्या आणि वापरलेल्या मालमत्तेचा विचार करता अवास्तव जास्त आहे);
7. बहु-अधिकारक्षेत्रीय ऑपरेशन्स असलेले क्लायंट ज्यांच्याकडे पुरेशी केंद्रीकृत कॉर्पोरेट निरीक्षण नाही;
8. कायदेशीर व्यवस्था स्थापन करण्याबाबत सल्ला, ज्याचा वापर अस्पष्ट मालकी किंवा वास्तविक आर्थिक उद्देशासाठी केला जाऊ शकतो (ट्रस्ट, कंपन्यांची स्थापना किंवा नाव बदलणे / कॉर्पोरेट सीट किंवा इतर जटिल गट संरचना समाविष्ट करणे);
9. रोखीने किंवा सहजपणे हस्तांतरित करता येण्याजोग्या मालमत्तेमध्ये उच्च स्तरावरील व्यवहार असलेल्या संस्था, ज्यामध्ये बेकायदेशीर निधी लपवला जाऊ शकतो.
10. धारक समभागांना अनुमती देणाऱ्या देशांमध्ये अंतर्भूत केलेले ग्राहक.

B. नोंदवल्या जाणाऱ्या सीटीआर/एसटीआर व्यवहारांची स्पष्ट सूची (वैयक्तिक ग्राहक)

1. ग्राहक संबंधित तपशील अनेक वेळा बदलले आहेत (नाव बदलणे, सतत सुधारणा इ.);
2. अनावश्यक क्लायंटची रचना;
3. व्यवसाय प्रोफाइलशी संबंधित नसलेल्या व्यक्ती किंवा व्यवहारांचे वर्ग आणि अपेक्षित क्रियाकलाप/व्यवहार अज्ञात आहेत
4. ग्राहक माहिती, डेटा, कागदपत्रे देण्यास टाळाटाळ करतो;
5. खोटे दस्तऐवज, डेटा, कर्जाचा उद्देश, खात्यांचा तपशील सादर करणे;
6. ज्या उत्पन्नाच्या स्रोतातून सुरुवातीचे योगदान दिले गेले आहे, त्याचा तपशील नाकारण्यात आला आहे, बँक खात्यातील निधीचा स्रोत संशयास्पद आहे इत्यादी.;
7. वैयक्तिकरित्या भेटण्यास तयार नसलेले, पुरेशा कारणाशिवाय तृतीय पक्ष/पॉवर ऑफ अॅटर्नी धारकाद्वारे प्रतिनिधित्व करतात;
8. एचएफएल शाखा/कार्यालय दिलेल्या पत्त्याच्या जवळ असताना, कर्जाच्या अर्जात दिलेल्या ग्राहकाच्या निवासी किंवा व्यवसाय पत्त्यापासून दूर असलेल्या एचएफएल च्या शाखा/कार्यालयाशी संपर्क साधतो
9. बँक खाते/मल्टिपल अकाउंट स्टेटमेंट्समधील एकाधिक हस्तांतरणांचे स्पष्टीकरण किंवा समाधान करण्यात अक्षम;
10. निधीच्या स्रोताचे योग्य औचित्य न मांडता असंबंधित तृतीय पक्ष खात्यांद्वारे केलेले प्रारंभिक योगदान;
11. कर्जाच्या रकमेच्या अंतिम वापराच्या योग्य औचित्याशिवाय टॉप-अप कर्ज आणि/किंवा इक्विटी कर्ज मिळवणे आणि कर्जाच्या अंतिम वापराच्या प्रमाणापेक्षा जास्त;
12. कर्ज मंजूरीसाठी उत्पन्नाचा संशयास्पद स्रोत सुचवणे;
13. जेथे व्यवहाराला काही आर्थिक अर्थ नसतो;
14. फसवणूक आढळून आली; एनएचबी/आरबीआई परिपत्रके/सूचनेनुसार कोणत्याही शाखेत ग्राहकांकडून मिळालेल्या बनावट नोटांची तक्रार नोंदवली जावी.;
15. अज्ञात स्रोताकडून असामान्य आर्थिक व्यवहार;
16. असंबद्ध किंवा अनोळखी तृतीय पक्षांकडून प्राप्त झालेली देयके आणि रोखीने शुल्क भरणे जिथे ही सामान्य पेमेंट पद्धत नसेल;
17. कर्जाचे खरे लाभार्थी आणि खरेदी करण्यात येणारया फ्लैट याबाबत गंभीर शंका आहेत;
18. बनावट बँक खाते उघडून कर्जाची रक्कम जमा करणे;

19. कर्जासाठी अर्ज करणे हे जाणून घेणे की मालमत्ता/निवास युनिटला वित्तपुरवठा आधीच केला गेला आहे आणि त्याच्याकडे थकबाकी आहे आणि ते लपवणे;
20. विक्रीसाठीच्या करारामध्ये नमूद केलेला विक्रीचे दर हा खरेदीच्या क्षेत्रातील अधिसूचित प्रकाशित दरांमध्ये प्रचलित दरांपेक्षा असामान्यपणे जास्त/कमी आहे.;
21. एकाच मालमत्तेचे/निवास युनिटचे अनेक फंडिंग;
22. व्यवहाराशी कोणताही संबंध नसलेल्या तृतीय पक्षाच्या नावे पेमेंटची विनंती;
23. विक्रेते/बिल्डर/डेव्हलपर/दलाल/एजंट इ.च्या संगनमताने ग्राहकाने कर्जाची रक्कम वापरणे आणि इच्छित उद्देशाव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही कारणासाठी वापरणे.
24. एनजीओ/चॅरिटेबल ऑर्गनायझेशन/लघु/मध्यम आस्थापना (एसएमई)/सेल्फ हेल्प ग्रुप (एसएचजी)/मायक्रो फायनान्स ग्रुप (एमएफजी) शी संबंधित अनेक निधी/वित्तपुरवठा
25. पत्ता बदलण्यासाठी सतत विनंत्या केल्या जातात;
26. जादा भरलेली रक्कम परत करण्याच्या विनंतीसह हप्त्यांचे जादा पेमेंट.
27. रिअल इस्टेटमध्ये आवश्यक किंवा सरकारने अधिसूचित केलेल्या दरांपेक्षा जास्त/खालील किमतीत गुंतवणूक करणे.

*****